

Mervi Angeria

Kotiseutu matkakohdeena, matkakohde kotiseutuna

Kirjoituksia Aavasaksalle noususta

Tiivistelmä

Aavasaksa on Lapin vanhin matkakohde ja kansallismaisema, jonne on tehty tutkimus- ja muita retkiä keskiajalta lähtien. Tutkielmassani tarkastelen miten paikalliset ihmiset kokevat Aavasaksan kotiseutuna. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esille kotiseudun näkökulma matkailun sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden kehittämiseen ja paikallisuuden ja paikallisten ihmisten huomioimiseen.

Paikallisten ihmisten asenteita ja suhtautumista matkailuelinkeinoon on tutkittu 1970-luvulta lähtien. Aiempi tutkimus Suomessa keskittyy tarkastelemaan paikallisväestön asennoitumista matkailuun ja sen seurausvaikutuksiin erityisesti Lapin tunturikohteissa. Omassa tutkielmassani tarkastelen miten matkakohde koetaan kotiseutuna. Pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla, millainen toimintatila Aavasaksa on, miten ajallisuus on läsnä kotiseutukokemuksessa sekä miten matkailuelinkeino ja kotiseutu Aavasaksalla kohtaavat.

Tutkimusaineistoni koostuu kahdeksasta Aavasaksaa kuvaavasta kertomuksesta, jotka on kerätty entisiltä ja nykyisiltä ylitorniolaisilta kirjoituspyynnön avulla *Meän Tornionlaakso* -lehdessä maaliskuuhun 2009. Analyysimenetelmänäni on narratiivinen.

Kertomuksissa Aavasaksan kokeminen kotiseutuna hahmottui nostalgisina, lapsuuteen ja nuoruuteen perustuvina kokemuksina ja muistoina, joissa keskeistä ovat olleet muut ihmiset. Kotiseutukokemusta ovat tuottaneet erityisesti Aavasaksan juhannus, laskettelu ja luonto. Se on myös koti-seutunähtävyys, jota esitellään vieraille ja josta ollaan ylpeitä.

Kertomuksissa on havaittavissa perinteinen tapa kokea paikka ja koti-seutu muuttumattomaksi ja ajattomaksi. Myöhemmät kokemukset ja vierailut Aavasaksalla, erityisesti siellä järjestettävissä tapahtumissa ovat tuottaneet pettymyksen: paikka on muuttunut eikä tunnelma ole samanlainen. Tähän on vaikuttanut erityisesti vaaran vähentynyt käyttö sekä matkailijoiden että paikallisväestön osalta. Aineistossa Aavasaksa nähdään kuitenkin potentiaalisena matkakohteena ja sitä halutaan kehittää, jotta Aavasaksan kokeminen kotiseutuna olisi mahdollista myös tulevaisuudessa.

Tutkimukseni korostaa paikallisväestön roolia ja merkitystä osana matkakohdetta, sen olemusta ja kehittämistä ja tarjoaa välineitä matkakohdeiden kehittämiseen paikan kokemisen ja ymmärtämisen näkökulmasta. Tunnistamalla sen, mikä on tärkeää paikallisille ihmisille, voidaan paikalle pyrkiä luomaan aito ja paikallinen tunnelma, joka välittyy myös matkailijoille.

Avainsanat: paikka, kotiseutu, matkakohde, kokemus, kertomus, matkailun kulttuuritutkimus, narratiivinen analyysi, Aavasaksa

Sisällys

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Aiempi tutkimus.....	5
1.2 Tutkimustehtävä.....	6
1.3 Aineistot ja menetelmät	7
1.4 Tutkielman kulku.....	8
2 AAVASAKSA MATKAKOHTEENA.....	9
2.1 Maailmanmatkaajien Aavasaksa.....	9
2.2 Keisarinmajasta Aurinkomajaan.....	13
3 KOTISEUTU HUMANISTISESSA MAANTIETEESSÄ.....	16
3.1 Kaipuu kotiin.....	17
3.2 Kollektiivisesti muistettu kotiseutu.....	20
4 KERTOMUSTEN NARRATIIVINEN ANALYYSI	25
4.1 Kirjoituspyyntö aineistonkeruutapana.....	25
4.2 Narratiivinen analyysi.....	28
5 LUONTOPOLKUJA PITKIN NÄKÖALAPAIKALLE.....	31
5.1 Rakennettu ympäristö kokemuksissa.....	31
5.2 Reitit ohjaavat kulkemista.....	35
6 AAVASAKSAN NOSTALGINEN TUNNELMA.....	40
6.1 Nuorten ihmisten kohtaamispaikka.....	40
6.2 Pettymyksiä: <i>ei se tunnelma oo ollut sama</i>	44
7 KOTISEUTUKOKEMUKSIA TULEVILLE SUKUPOLVILLE.....	49
7.1 Aavasaksa kunnan kulmakivi.....	49
7.2 Huoli perinteiden jatkuvuudesta.....	53
8 YHTEENVETO.....	59
Kiitokset.....	62
Kirjallisuus.....	63

1 JOHDANTO

Aavasaksa on osa kotiseutuani. Tietoisuuteni kotiseudusta heräsi, kun opiskelin ensimmäistä vuotta yliopistossa ja suoritin tutkintooni kuuluvaa matkailun historiaa käsittelevää opintojaksoa. Olin toki kuullut Aavasaksalla vierailleista matkailijoista ja Aavasaksan juhannuksen kultavuosista, mutta vasta muutto pois kotiseudulta ja asiaan perehtyminen saivat minut tiedostamaan, miten läheisiä ja merkittäviä ne ovat. Samana vuonna osallistuin matkailuhistoriallisen pienoisenäyttelyn kokoamiseen Aavasaksan Keisarinmajalle. Siitä lähtien on Aavasaksa kulkenut mukana. Istuessani kesämökkimme saunaterassilla katsellen vaaraa, aloin kuitenkin katsella myös ympärilläni ja pohtia, mitä Aavasaksa merkitsee muille, saman kotiseudun jakaville. Tällä tiellä olen nyt tämän tutkielmani kanssa.

Aavasaksalla kohtaavat monenlaiset paikat, intressit ja arvot. Vaara on Lapin vanhin matkakohde, jonne on tehty tutkimus- ja muita retkiä keskiajalta lähtien (Mäkinen 1983; Hirn 1987). Varsinainen matkailullinen kehitystyö Aavasaksalla aloitettiin 1950-luvulla, jolloin se tuli kuuluisaksi erityisesti juhannusjuhlistaan. 1990-luvulla tärkeiksi teemoiksi nousivat ympäristönsuojelu ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, ja vuonna 2007 Aavasaksan ympärille kehkeytyi uusi keskustelu mäkihypyn lentomäen rakentamisesta. Miten tämä kaikki on vaikuttanut siihen, miten me kotiseutua hahmotamme ja koemme? Missä kulkee kotiseudun ja matkakohteen välinen raja?

1.1 Aiempi tutkimus

Aavasaksaa koskeva aiempi tutkimus keskittyy kuvaamaan sen matkailun varhaisvaiheita osana Lapin ja Suomen matkailuhistoriaa sekä kansallisen maisemakuvaston muotoutumista, maisemaan liitettyjä merkityksiä ja mielikuvia (ks. Mäkinen 1983; Hirn & Markkanen 1987; Jokinen 2000). Aavasaksaa tarkastellaan ulkoapäin; matkakohteena ja kansallismaisemana. Se nähdään valmiiksi annetuissa ja otetuissa konteksteissa, joiden merkityksiä ei kyseenalaisteta ja joissa ei huomioida paikallisväestöä. Matkakohteet eivät kuitenkaan ole irrallisia alueista tai sen ihmisistä. Mitä enemmän matkailuelinkeinoa korostetaan ja kehitetään, sitä tärkeämmäksi tulevat kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden, paikallisuuden ja paikallisten ihmisten huomioiminen.

Paikallisväestön asenteita matkailuelinkeinoon on tutkittu erityisesti Lapin tunturikohteissa, Levillä ja Ylläksellä. Tutkimuksissa (Järviluoma 1993, Tuulentie 2007, Jokinen & Sippola 2007, Jokinen ym. 2009) on tarkasteltu, miten paikalliset ihmiset suhtautuvat ja sopeutuvat matkailuelinkeinoon, sen laajenemiseen ja kasvuun. Tutkimuksista käy ilmi, että paikalliset ovat suhteellisen tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseen. Huolenaiheena on ollut niin 1990-luvulla kuin tänä päivänä matkailun kasvaminen ja laajeneminen. (Järviluoma 1993; Jokinen & Sippola 2007.) Samantyyppisiä tutkimustuloksia on saatu myös kansainvälisesti. Paikalliset ihmiset eivät osaa asettaa rajoja matkailun kehitykselle ja hyväksyttävälle muutokselle, sillä uudet asukkaat korvaavat poismuuttaneet tuoden mukanaan uusia ja erilaisia merkityksiä, kokemuksia ja tunteita, ja ne ketkä ovat jääneet omaksuvat uudet olosuhteet. (Johnson & Snepenger 2006.)

Yhteiskuntien ja kulttuurien laajentuessa yhä moniulotteisemmiksi, myös käsityksemme paikasta ja tapamme kokea eläminen jossakin paikassa muokkaantuu (Hall 2003, 94). Paikalliset ihmiset sopeutuvat hyvin muutoksiin, koska kokevat matkailulla olevan enemmän positiivisia kuin nega-

tiivisia vaikutuksia sekä henkilökohtaisesti että kollektiivisesti yhteisössä (Järviluoma 1993; Jokinen & Sippola 2007). Ongelmaksi muodostuukin se, että vaikka kyse on tietyllä alueella elävien ihmisten kokemuksista, katsotaan omaa asuinpaikkaa usein ulkoapäin: millaisia hyötyjä ja haittoja matkailulla on ollut niin yksilölle kuin yhteisölle, ja miten paikalliset ihmiset on huomioitu. Sekä matkakohteiden imagon ja asiakastyytyväisyyden sekä paikallisten ihmisten asenteiden ja suhtautumisen tutkimusten näkökulma on menneessä. Niissä tarkastelleen jo tapahtunutta: tehtyjä matkoja, markkinointia tai matkailutoimenpiteitä, niiden onnistumista ja vaikutuksia.

Tutta Leskinen (2004) on puolestaan tarkastellut kotiseudun transformaatiota matkakohteeksi: millaisia merkityksiä kotiseutuun liitetään sen saadessa uuden aseman matkakohteeksi muuttumisen myötä? Kirjoittaja on tutkinut esinemuistojen kertomusanalyysin avulla esineisiin liittyviä muistoja ja merkityksiä sekä niistä rakentuvia kotiseutukuvia tilanteessa, jossa esineet ovat irtautuneet alkuperäisestä käyttötarkoituksesta näyttelyympäristöön ja matkailulliseen käyttöön. Tutkimuksen mukaan kotiseudun muutos matkakohteeksi ei välttämättä merkitse peruuttamatonta muutosta, sillä kehittyvän matkailun todettiin vahvistaneen paikkaan kuulumisen tunnetta (Leskinen 2004, 61). Omassa työssäni tarkastelen, miten Aavasaksa, joka on Lapin vanhin matkakohde, alueen merkittävimpiä nähtävyyksiä sekä kansallismaisema, koetaan kotiseutuna tänä päivänä. Tarkastelen matkakohdetta paikan kokemisen ja kotiseudun näkökulmasta, sillä paikkoja ei vain koeta jonakin irrallisena ja ulkopuolisena vaan niitä eletään.

1.2 Tutkimustehtävä

Pyrin työssäni vastaamaan seuraavaan pääkysymykseen: *Miten matkakohde koetaan kotiseutuna?* Työni osakysymyksiä ovat: Millainen toimintatila Aavasaksa on? Miten ajallisuus on läsnä kotiseutukokemuksessa? Miten matkailuelinkeino ja kotiseutu kohtaavat Aavasaksalla?

Tarkastelen työssäni miten kotiseutu koetaan paikkana. Näkökulmani perustuu humanistisen maantieteen tapaan korostaa paikkakokemusten subjektiivisia ulottuvuuksia. *Humanistinen maantiede* on osa kulttuuri-maantiedettä, joka syntyi kritiikkinä objektiivisuutta ja aistihavaintoja korostavalle positivismille 1960-luvulla. Se siirsi tutkijoiden huomion abstraktista tilasta (space) subjektiivisesti koettavaan paikkaan (place), ihmisen ja hänen ympäristönsä välisten suhteiden tulkitsemiseen ja erilaisten paikan kokemusten jäsentämiseen (Häkli 2004, 78).

Toisin kuin positivistinen metodologia, humanistinen maantiede korostaa subjektiivisuutta ympäristön kokemisessa, jota ei voi tai edes pyritä määrittelemään tarkasti tai varmasti. Paikkoja, maisemia ja ympäristöjä ei

määritellä pelkästään objektiivisten kriteereiden perusteella, vaan niihin liittyvät olennaisesti kokijan antamat merkitykset. Objektiivisen ja maantieteellisen sijainnillisuuden sijasta paikat ilmenevät *elämismaailmana, elettyinä sijainnillisuutena* ja paikan luonne riippuu siitä tilanteesta, jossa merkityksenanto tapahtuu. (Karjalainen 1987; Karjalainen 1999.)

Kotiin liitetään vahvoja ja subjektiivisia merkityksiä. Suomalaisten kotiseuturakkautta ja -tunnetta kuvaavat monet sananlaskut, kuten ”oma koti kullan kallis”, ”outo oudossa kylässä, vieras maalla vierahalla” ja ”kuolema kovinta työtä, majanmuutto surkiampi”. Kotiseututunne saa merkityksensä suhteessa muihin paikkoihin, kun sitä katsellaan ja muistellaan etäisyyden päästä. Jokapäiväisessä elämässä paikat ovat itsestäänselvyyksiä, emmekä yleensä joudu pohtimaan, mitä ne meille merkitsevät. Emme elä vain josakin paikassa, vaan elämme jotakin paikkaa, kotia, korttelia, kaupunkia ja maata, joka tarjoaa paitsi maisemat, ihmiset ja arkiset toimintaympäristöt myös turvan ja identiteetin perustan. Siirtyminen tutusta paikasta uuteen ympäristöön tuo esiin ne lukuisat siteet, joita meillä on paikkoihin. (Relph 1986; Karjalainen 1988.)

Modernisaatio, globalisaatio sekä niihin liittyvät tunteet epävarmasta ja epävakaaasta maailmasta paitsi kyseenalaistavat vakiintuneen käsityksen paikasta myös saavat meidät kaipaamaan tuota tuttua ja turvallista paikkaa, kotia, yhä enemmän (Massey 1995). Kotiseutuun liitetään muistamista, kaipuuta ja vahvoja tunteita. Se on henkilökohtaisesti koettu ja kollektiivisesti jaettu suhde lapsuuden ja nuoruuden paikkaan ja ympäristöön, jota ei voi helposti löytää tai saavuttaa uudelleen (Kaes 1989; Sironen 1993; Veijola 2006). Tutkielmassani tarkastelen millainen kotiseutu Aavasaksa on ja millaisena sen tulevaisuus nähdään.

1.3 Aineistot ja menetelmät

Tutkimusaineistonani ovat kertomukset, joissa kirjoittajat, entiset ja nykyiset ylitorniolaiset, kuvaavat omakohtaisia ja kollektiivisia kokemuksia ja muistoja Aavasaksalla eri elämänvaiheissa. Aineisto on kerätty kirjoituspyynnön (liite 1) avulla *Meän Tornionlaakso* -lehdessä maaliskuun-huhtikuun aikana vuonna 2009. Kirjoituspyyntö on tutkielmantekijän laatima ilmoitus, joka mahdollistaa omien kokemusten vapaamuotoisen esittämisen, ja sopii siksi lähestymistapaani.

Aineistonkeruutapana kirjoituspyynnössä korostuu vapaaehtoisuus: kirjoittajiksi valikoituu ihmisiä, joilla on halu kirjoittaa elämästään ja elämästä (Karisto 2000). Tyypillistä ilmoituksen avulla kerätyillä aineistoilla on myös naisvaltaisuus. Oma aineistoni koostuu kuudesta naisen ja kahdesta miehen kertomuksesta. Kertomuksissa on havaittavissa yhtäläisyyk-

siä erityisesti teemojen ja kerronnan suhteen, mutta kirjoitustyyli on erilaisia.

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen ja analyysimenetelmänäni on *narratiivinen analyysi*. Ymmärrän narratiivisuuden ihmisille luontaiseksi tavaksi hahmottaa maailmaa ja luoda kertomuksia narratiivisen ajattelun avulla (Bruner 1986). Yhtäältä se kuvaa aineistoani ja analyysimenetelmääni. Analyysissäni tarkastelen kertomusten yhteneväisiä ja eroavia teemoja, säännönmukaisuuksia ja eroja sekä keskeisiä tapahtumarakenteita, joista saadaan aikaan laajempi kokonaisuus, kotiseutukertomus. (Polkinghorne 1995.)

1.4 Tutkielman kulku

Seuraavassa luvussa tarkastelen Aavasaksan matkailun historiaa ja kehitystä. Kuvaan historiallisen maailmanmatkajien Aavasaksan sekä Aavasaksan matkakohteena. Kolmannessa luvussa kuvaan teoreettisen viitekehyksen tarkastellessani kotiseutua humanistisen maantieteen paikan kokemisen näkökulmasta; pohdin muun muassa kotiseudun merkitystä, kaipuuta ja kollektiivisuutta. Neljännessä luvussa esittelen lähemmin aineistoni ja analyysimenetelmäni: kuvaan kertomuksia aineistona ja kirjoituspyyntöä aineistonkeruumenetelmänä, ja kerron, miten olen aineistoni analysoinut.

Seuraavissa luvuissa keskityn analysoimaan kirjoittajien kokemuksia Aavasaksasta. Viidennessä luvussa tarkastelen, mitkä ovat keskeisiä paikkoja Aavasaksalla ja miten siellä liikutaan eli millainen sen toimintatila on. Luvussa 6 tarkastelen kotiseutukokemuksen ajallista ulottuvuutta: millaisia muistoja ja kokemuksia Aavasaksalta kuvataan ja mikä on kirjoittajien suhde Aavasaksaan tänä päivänä. Matkailun ja matkailuelinkeinon sekä paikallisten ihmisten ja kotiseudun kohtaamisia tarkastelen seitsemännessä luvussa, jossa pohdin, miten kirjoittajat kuvaavat Aavasaksaa matkakohteena ja millaisia näkemyksiä he sen tulevaisuudesta esittävät.

Yhteenvedossa kokoan tutkimukseni tulokset, arvioin sen toteutumista ja pohdin sen sovellettavuutta.

2 AAVASAKSA MATKAKOHTENA

Aavasaksalla tarkoitetaan vaaraa, joka kohoaa Tornionjoen varressa muutama kilometri Ylitornion kuntakeskuksesta pohjoiseen. Korkeudeltaan vaara on 242 metriä merenpinnasta. Se on niin sanottu kalottivaara, jonka lakiosa erottuu huuhtoutuneista rinteistä tiheään kasvipeitteen johdosta: vaaran lakiosassa kasvaa tiheä metsä, mutta rinteillä paljastuvat kalliot ja kasaantuneet kivivallit (Saarnisto 1991, 28–29). Aavasaksa-nimen arvellaan olevan peräisin keskiajan saksalaisilta hansakauppialta, saksoilta, jotka ulottivat liikematkansa Tornionlaaksossa aina Pelloon saakka (Valtavaara 2003a). Vaaran lisäksi Aavasaksalla viitataan vaaran läheisyydessä ja Tornionjoen itärannalla sijaitsevaan kylään.

Vaikka Aavasaksa kohoaa selvästi alueen muita vaaroja korkeammalle, se ei ole tullut tunnetuksi niinkään jylhyytensä tai fyysisten ominaisuuksiensa vuoksi vaan merkittävämpää on ollut sen sijainti. Aavasaksa pääsi maailman tietoisuuteen ensimmäisenä Lapinkohteena sen vuoksi, että se sijaitsi kulkukelpoisen vesireitin varrella lähellä Torniota ja tyydytti hyvin sitä romantiikan kaipuuta, jota maailmanmatkaajat ja muut kulkijat Lapiasta etsivät (Mäkinen 1983, 163). Aavasaksaa pidetään Suomen eteläisimpänä paikkana, jossa voi juhannuksena nähdä keskiyön auringon. Ja vaikkei aurinkoa näkyisikään, on Aavasaksa kuitenkin maamme ensimmäisiä näköaloja: ”Pohjolan tunturimaailman portinvartija” (Inha 1909, 84). Aavasaksan maineikas historia näkyy vaaralla tänäkin päivänä ja on keskeinen osa alueen matkailua ja markkinointia.

2.1 Maailmanmatkaajien Aavasaksa

Ajatus matkasta kohti tuntematonta on kiehtova. Maailman äärialueet kiinnostavat ja niiden löytämiseksi, tutkimiseksi ja kokemiseksi on tehty niin seikkailullisia löytöretkiä kuin tieteellisiä tutkimusmatkoja. Ensimmäisiä kokemusperäisiä tietoja pohjoisesta levisi Eurooppaan 1500-luvun puolivälissä, kun ruotsalainen kirkonmies Olaus Magnus julkaisi teoksensa *Pohjoisten kansojen historia*. Teoksessaan hän kuvasi eurooppalaiselle lukijakunnalle uudenlaisen, tarkan ja eloisan kuvan Pohjolan luonnosta, ihmisistä ja kulttuurista (Vahtola 1983, 135). Olaus Magnuksen kertomukset

lisäsivät Lapin harrastusta Euroopassa ja iskivät kipinää uusille pohjoisen matkoille 1600-luvulla. Varsinainen maailmanmatkaajien virta Lappiin kiihtyi kuitenkin 1700- ja 1800-luvuilla, kun eurooppalaisten tietämys maailman etäisistä kolkista laajentui entisestään. Uuden etsiminen ja löytäminen oli sekä tieteellisesti merkittävää että kulttuurisesti arvostettua ja muodikasta (Kostiainen ym. 2004, 65).

Euroopan tietoisuuteen Lappi, Tornionlaakso ja Aavasaksa nousivat ranskalaisen Pierre-Louis Moreau de Maupertuis'n astemittausretkikunnan myötä. Vuosina 1736–37 Tornionlaaksossa suoritettujen astemittausten tavoitteena oli saada varmuus maapallon napojen litistyneisyydestä. Retki ja tutkimusalue tulivat tunnetuksi nimenomaan sen johtajan Maupertuis'n sekä retkikunnan papin Réginald Outhier'n matkapäiväkirjoista. Maupertuis kuvaa vuonna 1738 julkaistussa teoksessa *La Figure de la Terre* paitisi tutkimustyötä, liikkumista vaaralta toiselle ja mittaustöiden suorittamista myös alueen luontoa, ihmisiä ja heidän elintapojaan. Ennen muuta romanttishenkiset luonnon- ja maisemankuvaukset Aavasaksan korkeasta jyrkänteestä ja sieltä avautuvista näköaloista iskostuivat syvälle aikalaisten mieliin.

Vaaralta on hyvin kaunis näköala. Etelään näkee aivan esteettömästi ja joen kulkua voi seurata etäälle; idässä voi seurata Tengelionjokea niille lukuisille järville asti, joiden halki se virtaa; pohjoisessa näkee viiden kuuden peninkulman päähän, kunnes katse pysähtyy epäselvästi siintävään vaarojen ryelmään. (Maupertuis 1977, 18.)

On pitkälti Maupertuis'n ansiota, että Aavasaksasta tuli se paikka Tornionlaaksossa, jolle noustiin ihailemaan keskiyön aurinkoa. Maupertuis'n ja Outhier'n teosten ilmestymisen jälkeen Tornio ja Tornionlaakso olivat ne paikat, joista Suomesta tiedettiin eniten läntisessä Euroopassa. (Vahtola 1983, 143–144; Hirn 1987, 17–18.)

1700-luvun loppupuolella kuvaukset Aavasaksasta muuttuivat värikkäimmiksi ja antoisammiksi. Matkailijoiden kiinnostus suuntautui vieraseen ja erilaiseen sekä luonnossa että kulttuureissa. Ihmiset halusivat nähdä jotain outoa ja erilaista, ja pohjoiset kansat saivat osansa tästä alkukansojen ihannoinnista. Vuonna 1799 Aavasaksalla ja Tornionlaaksossa vierailivat sekä italialainen Giuseppe Acerbi ja ruotsalainen Alfred Fredrik Skjöldebrand että englantilainen Edvard Daniel Clarke, jotka kaikki julkaisivat matkoistaan omat matkapäiväkirjansa. Acerbi ja Clarke olivat havainnoitsijoina tarkkanäköisiä ja valistusajan kasvatuksen leimaamina he tavoittelivat kirjoituksissaan laajaa tietämystä alueen kasvillisuudesta ja eläimistöstä sekä omasivat monenlaisia tieteellisiä intressejä (Hirn 1987, 26; Kostiainen ym. 2004, 65). He eivät kuitenkaan olleet varsinaisesti tutkimusmatkailijoita,

vaan pikemmin yhdistetyllä huvi- ja opintomatalla, joten heidän teksteistään on löydettävissä aiempaa enemmän myös väestön ja heidän elintapojensa kuvauksia ja kummastelua.

Skjöldebrand puolestaan kiinnitti huomiota erityisesti maisemiin ja ympäristön esteettisiin arvoihin. Piirroukset eivät vain tukeneet matkakuvauksia ja tekstejä vaan niistä muodostui kuvausten keskeinen aineisto (Saarenheimo 1988, 30). Skjöldebrandilta on peräisin eräs tunnetuimmista Aavasaksan luonnonpiirteiden kuvauksista: piirros jyrkästä koillisrinteestä, jossa alhaalla näkyvät Tengeliönjoki sekä Portimojärvi.

1700-luvulle saakka maisemien ja ympäristöjen arvioinnin perustana oli pääasiassa niiden tuottavuus ja hyödyllisyys. Karuja ja tuottamattomia maisemia, kuten vuoristoja ei pidetty juuri minkään arvoisina, vaan ihailun kohteena olivat hedelmälliset viljelymaat ja maalaismaisemat sekä kaupungit, joissa oli nähtävissä ihmisen kädenjälki. Romantiikan aikakaudella, 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa, suhtautuminen luontoon muuttui ja kaupungeja alettiin arvioida niitä ympäröivien maisemien perusteella. Matkakohteet ja maisemaihanteet vaihtuivat kaupungeista ja sivistyksestä villiin ja koskemattomaan luontoon, joita edustivat erityisesti vuoristo- ja järvi-maisemat. Luonnosta tuli keskeisin matkalle lähtemisen motiivi. (Sironen 1993, 163; Kostiainen ym. 2004, 70–82.)

Merkittävä vaikutus matkustuskäytänteiden ja luontosuhteen muuttamiseen oli Jean-Jacques Rousseau'n kirjoituksilla. Hän kuvasi teoksissaan ihannoivia maalauksellisia maisemia Sveitsin vuoristo- ja järviolueesta, ja Genevejärven seudusta muodostui yksi Manner-Euroopan suosituimmista matkakohteista 1700-luvun alkupuolella. Pelkojen väistyessä aistit vapautuivat nauttimaan maisemasta sinällään. Katumus ja pelko muuttuivat ylistykseksi. Ihmisille taloudellisesti hyödyttömän ja vihamielisenä pidetyn maiseman ihailu syntyi ja maisemasta alettiin ihailia vuoria, aavoja merinäkymiä ja sumuisia nummia: yleviä maisemia. (Sironen 1993, 163–168; Kostiainen ym. 2004, 70–82.)

Kaipuu korkealle voidaan nähdä myös osana laajempaa valkoisen valtakulttuurin muotoutumista. Euroopan syrjäisten ja kylmien paikkojen löytäminen ja ylevöittäminen voidaan liittää osaksi valkoisen ihmisen persoonallisuuden ja ruumiin hyveitä ja muotoutumista: selkeys, puhtaus, henkeäsalpaava kauneus, lumi ja läheisyys Jumalaan muotoilivat vuorille kiivenneiden ja niiden vaikutuspiirissä olevien eli kaikkien länsimaalaisten persoonallisuutta ja ruumista – sen ylevyyttä ja ylemmyyttä. (Dyer 1997, 21.) Vuori antaa mahdollisuuden kokea ylevyyden tunteen ja hallita maisemaa, ”olla maailman huipulla”.

Maisemallista ihannointia ja väestökuvauksiakin suosituimmaksi kuvauskohteeksi Aavasaksalla muodostui keskiyön aurinko, joka sai erityisesti 1800-luvulla suuren maineen outona ja erikoisena pohjoisen ilmiönä (Vah-tola 1093, 145). Keskiyön auringon ihailun kulminoituminen Aavasaksalle

ilmenee hyvin Sakari Topeliuksen (1981, 36) kirjoittamasta kuvauksesta: ”Mikä tekee Aavasaksan Pohjan kukkuloista merkillisimmäksi, ei näet ole sen korkeus, vaan se ominaisuus, ettei ole tarvis matkustaa sen pohjoisemmaksi nähdäkseen auringon juhannusyönä kello 12.”

Suomessa vuoristomaisemien löytäminen sijoittuu aikaan, jolloin kansakuntamme oli syntymässä ja monien sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten muutosten alaisena. Käsitys suomalaisesta maisemasta on rakentunut osana laajempaa kansakunnan rakentumisprosessia, tarkoituksena kuvittaa abstrakti kansallisvaltio ja sitoa se aikaan ja paikkaan (Häyrynen 2005, 13). Kiinnostus kansallisesti arvokkaita maisemia kohtaan heräsi 1800-luvun loppupuolella, jolloin kansalliskirjailijamme, -runoilijamme ja -säveltäjämme siirsivät katseen ja orientaation itse vuorista sieltä avautuviin maisemiin. Vuorelta avautuva maisema symbolisoi urheutta ja modernia, uutta, autonomista maailmaa. (Jokinen & Veijola 2003, 263.)

Aavasaksa nousi kansan tietoisuuteen Topeliuksen maatamme, sen historiaa ja luontoa sekä rakennusmuistomerkkejä ja maisemia esittelevästä *Maamme kirjasta*. Tämä Aavasaksan esittely sekä kaikki muutkin silloiset kirjalliset maininnat nähtävyyksistä eivät kuitenkaan vielä tehneet niistä varsinaisia matkailukohteita. Aavasaksalla, kuten muuallakin Lapissa, varsinaisen matkailun voi katsoa syntyneen vasta, kun matkailijoille ryhdyttiin järjestämään olosuhteiden vaatimia palveluja, ja kun matkailuliikennettä varten oli käytettävissä erilaisia reittejä (Mäkinen 1983, 163).

1900-luvun alkupuolella Lappiin syntyi uusia matkakohteita ja ne ohittivat suosiossaan monien perinteisten paikkojen matkailijamäärät. Vanhat, luonnonnähtävyyksien tuntumassa 1800-luvulla syntyneet matkailukohteet pyrkivät uusiutumaan ajan vaatimusten mukaisesti, mutta tästä huolimatta Aavasaksa jäi kamppailemaan matkailijoiden suosioista vanhan maineensa turvin. Parantuneet tiestöt ja liikenneyhteydet, erityisesti rautatieyhteyden valmistuminen Rovaniemelle sekä Jäämeren tie tarjosivat mahdollisuuden matkustaa pohjoisemmaksi ja uusille alueille. Jo 1920-luvun puolivälissä Ounasvaara oli Aavasaksaa suositumpi matkailukohde, kun huomattiin, että keskiyön aurinko näkyi muuallakin kuin Aavasaksalla. Aavasaksa oli menettämässä valttikorttinsa, sijainnin tuoman edun. Kesäkohteena se jäi myös tuntureiden jalkoihin, kun talvimatkailu ja tunturihiihto nousivat Lapin matkailun vetureiksi 1930-luvulla. Sota-aika tyrehtytti koko Lapin matkailun, mutta jälleenrakennustoiminnan ansiosta se alkoi palata entiseen loistoonsa 1950-luvulla. Uusia alueita syntyi ja vanhoja löydettiin uudelleen. (Mäkinen 1983, 170–177; Markkanen 1987, 242.)

Myös Aavasaksan maine ja matkailu kääntyivät uuteen nousuun 1950-luvulla, kun Tornionlaakson Matkailuyhdistys otti ammattimaisen vetovastuun juhannusjuhlien järjestämisestä. Vuosittainen Aavasaksan juhlaajuna liikennöi Helsingistä vaaran juurelle ja parhaimmillaan kävijämäärät nousivat 20 000 henkeen. (Kalliokoski 2007.) Aavasaksalla nähtiin niin ar-

vokasta kansallisoopperan ohjelmaa, ministeritason puhujia kuin aikansa kirkkaimpia iskelmäitä, ja vaikka juhlat viihteellistyivät 1960-luvulla, säilytti Aavasaksan juhannus myös korkeakulttuurisen puolensa (Valtavaara 2003b). Juhannusta juhlittiin ja järjestettiin myös yhdessä Ruotsin kanssa. Yhteiset juhlat loppuivat kuitenkin 1970-luvun puolivälissä ja juhannusjuhlaperinne alkoi hiipua 1980-luvulla. Juhannuksen juhlinta muuttui, kun autot, kesämökkit ja leirintäalueet yleistyivät.

1990-luvulla tärkeiksi teemoiksi Aavasaksalla nousivat ympäristönsuojelu ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Aavasaksalla tehtiin Ympäristöministeriön johdolla maankäyttösuunnitelma, johon kuuluivat myös palvelurakenteen parannukset. Vuonna 1993 Aavasaksa nimettiin 26 muun merkittävän maisemakokonaisuuden ohella Suomen kansallismaisemaksi ja vuonna 2005 Aavasaksa liitettiin Unescon maailmanperintöluetteloon. (Kalliokoski 2007.)

2.2 Keisarinmajasta Aurinkomajaan

”Tervetuloa Tornionlaakson napapiirille!”

”Näköaloja maailman rauhallisimmalla rajalla”

”Historian lehdiltä yöttömän yön tunnelmaan”

”Elämää jokien ja järvien syleilyssä”

”Monipuoliset ulkoilumaastot, antoisa kalastus- ja seikkailuympäristö!”

”Aavasaksan Lappi toivottaa Sinut tervetulleeksi ja lupaa Sinulle sylillisen elinvoimastaan!”

Näin Aavasaksaa kuvataan matkailuesitteissä ja internetsivuilla. Ne tuovat esiin tyypillisimmät ominaisuudet, joita matkakohteisiin liitetään: maantieteellinen sijainti, maisemat, paikallishistoria ja -kulttuuri, aktiviteetit sekä elämyksellisyys. Matkakohteet ovat sekä fyysisiä kokonaisuuksia, joilla on oma maantieteellinen sijainti, alue ja aineellisia ominaisuuksia, että vähemmän konkreettisia sosiokulttuurisia kokonaisuuksia, jotka koostuvat ihmisistä, heidän elämäntavoistaan, perinteistään ja historioistaan. Lisäksi matkakohteet ovat mielessämme olevia mielikuvia. (Lüthje 2005, 71.)

Jotta paikka olisi matkakohde, sillä täytyy olla ominaisuuksia – ”vetovoimaa” – joka saa matkailijat liikkeelle ja matkustamaan tähän paikkaan. Ajan kuluessa matkakohteet muuttuvat niin fyysisesti, sosiaalisesti kuin kulttuurisesti ja niitä tuotetaan erilaisten poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen käytänteiden ja suhteiden, kuten markkinoinnin,

kautta. (Lüthje 2005, 71.) Aavasaksa on matkakohde, josta löytyy nähtävyyksiä ja vetovoimatekijöitä, kuten luontoa, kulttuuria, palveluja ja harrastusmahdollisuuksia. Aavasaksa markkinoidaan muun muassa osana *Aavasaksan Lappia*, johon kuuluvat Aavasaksan vaaran lisäksi Ylitornion järvikylät sekä Pellon kunta. Aavasaksa, sen historia sekä nähtävyydet ovat keskeisessä asemassa alueen esilletuomisessa ja markkinoinnissa. Internet-sivuilla kerrotaan sekä Aavasaksan juhannusjuhlista ja tutkimusmatkailijoista että matkailupalveluista ja aktiviteeteista. Lisäksi Aavasaksa markkinoidaan yhteistyössä Pellon ja Ruotsin Övertorneån kanssa *Tornionlaakson napapiirinä*.

Suuri osa Aavasaksan matkailumarkkinoinnista kuvaa vaaran laki-alueetta, *Kruununpuistoa*, joka syntyi valtion ostettua Aavasaksanvaaran maa-alueet vuonna 1878. Kruununpuistossa sijaitsevat Aavasaksan merkittävimmät käyntikohteet, Keisarinmaja ja näkötorni, ja sieltä voi myös ihaila vaaran laelta avautuvia maisemia. Puistosta on löydettävissä 1800-luvun lopulla rakennetut kivirappuset sekä entisaikojen matkailijoiden nimikirjaimia kiviin hakattuina.

Keisarinmaja on Lapin vanhin matkailurakennus, joka rakennettiin vaaralla vierailevia matkailijoita varten – odotettiinpa vaaralle myös Suomen suuriruhtinas Aleksanteri II:stakin. Keisarinmaja-nimen paviljonki sai kuitenkin mitä ilmeisimmin siksi, että varat sen rakentamiseen saatiin keisarilliselta senaatilta. (Mäkinen 1983, 164; Hirn 1987, 119.) Majan rakentamiseksi järjestettiin arkkitehtikilpailu, jonka voitti Hugo Emil Saurén. Saurénin suunnittelema paviljonki seisoikin korkealla kivijalalla ja käsitti verannan, salin matkailijoita varten, keittiön ja metsänvartijanhuoneen. Monien vaiheiden jälkeen maja valmistui vuonna 1883. Maja edustaa romanttista sekatyylä, joka perustuu muinaispohjoismaiseen viikinkityyliin. Nykyäänkin osa majan kalusteista on alkuperäisiä ja sen käyttöä valvoo Museovirasto. Keisarinmaja on avoinna kesäisin ja siellä järjestetään muun muassa näyttelyitä. (Hirn 1987, 116.)

Aavasakan Kruununpuistossa sijaitsevat myös näkötorni, Annikki Kari- niemen patsas, muistomerkki Maupertuis'n astemittauksen kunniaksi, Tornion kaupungin lahjoittama Jugend-kioski sekä ulkoilmanäyttämö, jossa järjestetään kesäisin konsertteja, tanssiesityksiä sekä näytelmiä. Suurimmat kävijämäärät on viime vuosina kerännyt *Aawastock*-rockfestivaali (Kallio- koski 2007).

Aavasaksalta avautuvia maisemia voi ihaila Kruununpuistoa kiertävillä näköalapoluilla, jotka on reititetty ja merkitty opastuksin. Osa poluista, kuten Aavasaksan lakialuetta kiertävä näköalapolku, on päällystetty kivitu- hukalla vanhojen puiden juurien suojelemiseksi ja kulkemisen helpottami- seksi. Reittien varrella on myös levähdys- ja nuotiopaikkoja. Matkailupal- veluja Kruununpuistossa tarjoaa Aavasaksan paviljonki, joka rakennettiin

kesävieraiden käyttöön matkailuvajaksi vuonna 1927. Vuonna 1999 rakennus restauroitiin ja uudistettiin näköalakahvilaksi, ja se tarjoaa kahvila- ja ravintolapalveluja sekä matkamuiistoja.

1960-luvulle asti Aavasaksan matkailu perustui maisemien ja juhannusjuhlien varaan. Muualla pohjoisessa vilkastunut talvimatkailun kehittäminen oli Aavasaksalla unohdettu. Suurimpana ongelmana nähtiin majoituskapasiteetin vähäinen määrä; yöpymismahdollisuudet rajoittuivat vaaran juurella sijaitsevaan kahteen retkeilymajaan ja kolmeen vuokrattavaan asuntomökkiin vaaralla. Jo 1950-luvun puolivälissä Aavasaksalle kaavailtiin matkailuhotellia sekä monipuolista laskettelukeskusta. Rahoitusvaikeuksien vuoksi hanke jäi kuitenkin toteutumatta ja hotellin sijasta Aavasaksalle rakennettiin vuonna 1967 hiihtomaja ja 800 metriä pitkä laskettelurinne. (Jokinen 2000, 80–84).

Nykyisin Aavasaksalla on kaksi laskettelurinnettä sekä half pipe -rinne lumilautailijoille. Vanha hiihtomaja on korvattu uudella ja isommalla. Majoituspalveluja tarjoavat Aavasaksan Lomakylä Aurinkomajat sekä Aavaloma Oy, joilla on yhteensä 27 eritasoista mökkiä lähellä laskettelurinteitä ja hiihtomajaa. Lisäksi Lomakylä Aurinkomajat tarjoaa kahvila- ja ravintolapalveluja A-oikeuksilla, matkamuiistoja sekä tanssia ja karaokea.

Matkailupalveluiden, vetovoimatekijöiden ja aktiviteettien suhteen on Aavasaksalla kaksi erilaista keskittymää, jotka tulevat ilmi myös markkinoinnissa: Kruununpuisto, maailmanmatkaajien Aavasaksa, jossa sijaitsevat vetovoimaisimmat nähtävyydet ja käyntikohteet sekä 1960-luvulla alkunsa saanut *uusi Aavasaksa*, johon sijoittuvat majoituspalvelut sekä talviaktiviteetit. Kruununpuiston matkailu perustuu ensisijaisesti kesämatkailuun sekä Aavasaksan historiaan, uusi Aavasaksa puolestaan ympäri- vuotisiin ja monipuolisiin palveluihin, joita käyttävät matkailijoiden lisäksi myös paikalliset. Aavasaksan jako näkyy myös fyysisesti ja topografisesti. Kruununpuisto on koko Aavasaksan korkeinta aluetta, uusi Aavasaksa niin ikään sijoittuu omalla alueellaan korkealle kohdalle, minkä vuoksi näiden kahden lakialueen väliin muodostuu notkelma. Etäisyyttä näiden kahden keskittymän välillä on noin kilometri.

Nämä kaksi Aavasaksaa elävät eri aikaa ja maailmaa. Kruununpuistossa voi tuntea historian havinaa ja vaikka alueelle on rakennettu myös uutta, on se sopusoinnussa luonnon ja muiden rakennusten kanssa. Osaltaan tähän vaikuttaa myös se, että Kruununpuisto on suojelukohde. Uusi Aavasaksa alkoi kehittyä 1960-luvulla; aikana, jolloin kiivaasti haluttiin mukaan matkailubisnekseen. Matkakohteena Aavasaksalla kohtaavat erilaiset kulttuurit, ympäristöt, arvot, intressit; bisnes ja luonnonsuojelu, uusi ja vanha.

3 KOTISEUTU HUMANISTISESSA MAANTIETEESSÄ

Ensimmäisiä suomalaisia kotiseutututkijoita oli Eino Leino, joka määritteli jo vuonna 1910 Pohjois-Pohjalaisen osakunnan kotiseutujulkaisussa (Jouko 1/1910) kotiseudun keskeiset sisällöt luoden eräänlaista kaunokirjallista kotiseutopedagogiikkaa (Heikkinen 2003). Tieteellisen tutkimuksen ja kiinnostuksen kohteeksi kotiseutu muodostui kulttuurimaantieteessä, jossa tarkastelukohteena ovat paikkaan liitettävät merkitykset ja paikan merkitys ihmiselle. Paikkatunteiden tutkimuksen klassikoksi on muodostunut Edward Relphin (1976/1986) *Place and Placelessness*, jossa kirjoittaja kuvaa paikkoja ihmisille ja ihmisyydelle keskeisinä identiteetin ja turvallisuuden keskuksina, joiden kokeminen modernissa yhteiskunnassa ja yhdenmukaistavan suunnittelun seurauksena on vaikeutunut.

Suomalaiseen maantieteeseen uuden humanistisen suuntauksen toi 1980-luvulla Pauli Tapani Karjalainen. Karjalainen (1987, 1988) korostaa pyrkimystä maantieteellisten käsitteiden, kuten tila, paikka ja maisema ”takana” rakentuvien käsitteiden tarkasteluun: paikka on hänen mukaan eletty sijainnillisuus, jonka luonne riippuu siitä tilanteesta, jossa merkityksenanto tapahtuu. Doreen Massey (1995, 2008) on puolestaan tarkastellut tilan ja paikan problematiikkaa vastakohtana maskuliiniselle, passiiviselle ja epäpoliittiselle paikkakäsitykselle. Hänen mukaansa paikka ei ole staattinen tai neutraali, vaan punoutuu ajassa ja sosiaalisten suhteiden yhteenkietoutumisesta.

Humanistisen maantieteen ja paikkatutkimuksen lisäksi kotiseutua on tarkastellut muun muassa Anton Kaes (1989) osana elokuvatutkimusta ja saksalaisen elokuvan historiaa sekä Esa Sironen (1993, 1995) tarkastellessaan suomalaista tapaa kokea maisema. Matkailun kulttuurintutkimuksessa Soile Veijola (2006) on lähestynyt kotiseutua tarkastelemalla paikallisen ja turistisen paikassa vierailemisen, olemisen ja kuulumisen välisiä suhteita subjektiivisten kokemusten kautta artikkelissaan *Heimat Tourism in the Countryside: Paradoxical Sojourns to Self and Place*. Tässä työssä tarkastelen kotiseutua paikan kokemisen näkökulmasta. Näkökulmani perustuu humanistisen maantieteen tapaan korostaa paikkakokemusten subjektiivisia ulottuvuuksia, mutta luonteeltani työni on matkailun kulttuurintutkimusta.

3.1 Kaipuu kotiin

Kotiseutuun liittyy muistamista ja kaipuuta. Se herättää tunteen jostakin menetetyistä ja kaukaisesta, jota ei voi helposti löytää tai saavuttaa uudelleen. Kotiseutu ei ole ainoastaan paikka, tietty alue, jonka voimme paikantaa ja jossa voimme vieraila, vaan useimmiten se on paikka, jonka olemme kokeneet lapsuudessa ja nuoruudessa. Me voimme palata paikkoihin, joissa olemme asuneet tai käyneet, mutta emme voi konkreettisesti palata lapsuuteen ja nuoruuteen. Vaikka fyysinen paikka pysyisikin samana, pihakoivuneineen ja vinttikaivoneineen, me emme useinkaan löydä kotiseutuamme paikasta, sillä kotiseutu ja kokemukset kiinnittyvät tunnelmiin, tapahtumiin ja ihmisiin, joita olemme erityisesti lapsuudessa kokeneet. Kiintymyksen kohde on jotakin muuta ja paljon enemmän kuin pelkkä ulkonäkö. (Kaes 1989; Sironen 1993; Tuan 2005; Veijola 2006.)

Esa Siroksen (1993, 170) mukaan kotiseutu on modernin ja kotiseuduttoman yhteiskunnan käsite. Se on kiinnostusta historiaan ja muistamiseen; tilasta ja kotiseudusta vieraantumisen työstämistä, jossa identiteettiä etsitään lähietäisyydeltä. Muuttuvan maailman edessä ihmiset pyrkivät löytämään jotain aitoa ja luonnollista. Elämäntilan ja -tilanteiden muuttuessa syntyy kaipuu tuttua ja turvallista kohtaan, sillä muutoksessa ihminen herkistyy sille, minkä hän on muutoksen myötä menettämässä. (Sironen 1993, 170–171.)

Kiintymys kotiseutuun juontaa juurensa romantiikan ajalta, jolloin kaupungistuminen ja yhteiskunnan maallistuminen synnyttivät kaipuun ja ihailun kohteeksi yksinkertaisen ja köyhän elämän maalla. Kaupungeista lähdettiin maaseudulle tutustumaan ihmisiin, heidän tapoihinsa ja elämänsä, ja matkakohdetta tärkeämpää oli neitseellisen maan ja siinä elävien ihmisten löytäminen. Yksinkertaisen ja köyhän elämän ihannoitiin juontaa juurensa kristillisestä ajattelusta, mutta 1700-luvulla se oli myös kritiikkiä urbanisoituvaa ja maallistuvaa länsimaista kulttuuria kohtaan. (Kostiainen ym. 2004, 81.)

Maailman ja paikkojen muuttuessa tunnistamme ja tiedostamme koti-seutumme runoilijoiden ja taitelijoiden kautta lapsuuden maalaismaise- mana. Tämän romanttisen kotiseutukaipuun, ”a renaissance of feeling for ’heimat’”, edustajana pidetään erityisesti Edgar Reitzin *Heimat*-elokuva, jossa kotiseutu kuvaa turvallista lapsuutta maalla ja vahvojen ihmissuhteiden syntyä, kaikkea sitä, mikä oli menetetty niin sodan kuin teollistumisen myötä. (Kaes 1989, 163–167.) Modernisoituvan ja uuden elämäntavan juuret ovat sukupolvesta toiseen olleet oman ja yhteiskunnan lapsuuden maalaiselämässä, minkä vuoksi meillä on kaipuu luonnonhelmaan (Sironen 1993, 169).

Amerikkalainen historioitsija Jackson Lears (1988, Petrisalon mukaan 2001) kuvaa evolutiivista kehitysnäkemyistä *Gemeinschaftista* (yhteisöstä) *Gesellschaftiin* (yhteiskuntaan), kapitalismista sosialismiin ja perinteisestä moderniin kuvitellun perinneyhteisön kautta:

Olipa kerran perinneyhteisö. Ihmiset elivät maatiloillaan ja kylissä yhdessä luonnon ja toistensa kanssa. Näille esiteollisille ihmisille koti ja maailman olivat yhtä, samoin työ ja vapaa-aika. He tekivät työtä ahkerasti, mutta silti elämä oli kiireetöntä. Työskentelyä rytmittivät pikemminkin vuodenajat kuin kellon tikitys, ja työlle antoi mielekkyyttä asioiden yliluonnollinen merkitys. Ihmiset eivät kuluttaneet tai säästäneet aikaa, vaan he viettivät sitä leppoisassa kanssakäymisessä toistensa kanssa. Yhdessä he muodostivat tasapainoisen ja yhtenäisen sosiaalisen ryhmän, jolla oli juuret maassa ja välittömissä ihmissuhteissa. Mutta kaupungistumis- ja teollistumiskehitys teki lopun tästä orgaanisesta yhteisöstä. Uskonto ja uskomukset syöpyivät, sosiaaliset siteet katkeilivat, luokkavastakohtaisuudet muodostuivat ja kärjistyivät. Ihmiset pakenivat maaseudun raadannasta vain löytääkseen itsensä ahtailta, löyhkääviltä ja anonyymeiltä kaduilta kiirehtimässä rutinihommiin tehtaisiin ja toimistoihin. Talvipäivän aamunkoiton ruskean sumun läpi he näkivät vilauksen modernin yhteiskunnan noususta. (Lears 1988, 103; Petrisalon mukaan 2001, 112.)

Vaikka kuvatuista perinneyhteisöistä ei ole ollut todellisessa ajassa eikä paikassa, kuvaa se niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä edelleen kotiseututunteeseen; sen syntymisessä keskeistä on ollut muutto maalta kaupunkiin, konkreettinen paikasta siirtyminen, joka tuo esiin ne lukuisat siteet, tunteet ja yhteydet, joita ihmisillä on paikkoihin. Taakse jäänyt paikka ”näky” etäisyyden päästä. (Karjalainen 1988, 99.) Jokapäiväisessä elämässä paikat ovat itsestäänselvyksiä, emmekä yleensä joudu pohtimaan, mitä ne meille merkitsevät. Emme ajattele esimerkiksi asuntoa meistä irrallaan olevaksi, ulkopuoliseksi asiaksi vaan sen on ympäristö, jota eletään. Emme niinkään elä jossakin paikassa, vaan elämme jotakin paikkaa – kotia, korttelia, kaupunkia, maata. (Karjalainen 1988, 99.) Emme näe ja koe vain tuttuja maisemia ja ihmisiä vaan perustan olemassaolomme, joka tarjoaa paitsi kontekstin toiminnallemme myös turvan ja identiteetin. (Relph 1986, 38–41.)

Ihmisillä on tarve kuulua ja kiinnittyä paikkoihin. ”To be human is to live in a world that is filled with significant places: to be human is to have and know *your* place” (Relph 1986, 1). Se on inhimillinen tarve, aivan kuten turvallisuus, vapaus ja tasa-arvo. Haluamme ja tarvitsemme alkuperän ja juuret; paikan, jonka tunnistamme omaksi ja yhteiseksi. Se on turvasatama,

josta ympäröivää maailmaa tarkkailemme, ja joka määrittää sen mitä me olemme ja mihin me kuulumme. (Relph 1986.)

Tärkeimpänä identiteetin ja turvan keskuksena pidetään kotia. *Koti* voidaan ymmärtää sekä fyysisenä asuinpaikkana että mielen maisemana ja kuviteltuna paikkana. Ihminen voi tuntea kotinsa olevan muualla kuin missä asuu, mutta joka tapauksessa kodin idea liittyy paikkaan. Koti voi olla pelkkä talo, katto pään päällä, mutta useimmiten koti on paljon enemmän kuin pelkkä fyysinen asunto. Se on kiinnittymistä elinympäristöön elämisen, toiminnan ja henkilökohtaisten kokemusten kautta. (Tuomi-Nikula ym. 2004.) Se on paikka, jossa olemme syntyneet ja kasvaneet, paikka, jossa nyt asumme, jossa me tunnemme ja meidät tunnetaan, tai jossa merkityksellisimmät elämän kokemukset ovat tapahtuneet. (Kallio 1993, 63.) Kirjailija Eino Leinin sanoin:

Kotiseutu ei ole ainoastaan paikka, maisema tai näköala. Se ei ole ainoastaan kylä, kaupunki, kukkula tai järvenranta. Se on samalla syvintä itseämme. Se on määräävä tekijä suurelle osalle meidän henkistä olemustamme. Me emme saa missään niin voimakkaita vaikutuksia luonnosta kuin siellä elomme ensimmäisinä aamuina, iltoina ja keskipäivinä. Ja senkin jälkeen, kun me jo olemme kauas suureen maailmaan majoittuneet, se säilyttää meihin oman salaperäisen, luonnonmystillisen vaikutuksensa. (Ks. Heikkinen 2003, 58.)

Perinteisessä maatalousyhteiskunnassa kiinnittyminen elinympäristöön ja kotitaloon on ollut konkreettista ja ymmärrettävää, sillä koko elämä saatettiin viettää yhdessä tai kahdessa paikassa. Nykyään ihmiset saattavat muuttaa elämänsä aikana useita kertoja ja koteja voi olla useita: kaupunkikoti, jota käytetään toimeentulon hankkimiseen, kesäkotia eli mökkiä vapaa-ajan viettoon ja kenties vielä Espanjan-kotiä eläkevuosia varten. (Tuomi-Nikula ym. 2004; Tuan 2005, 27.)

Useiden kotien myötä kuulumisen tunne voi hajaantua; yksiselitteisen ja harmonisen paikan, kodin, rakentaminen on modernissa yhteiskunnassa yhä vaikeampaa (Veijola 2006, 88). Ihmiset pyrkivät löytämään ja luomaan itselleen paikkoja ja koteja aikana, jolloin kasvava siirtyminen paikasta toiseen tekee niiden löytämisen ja niitä koskevien käsitysten vaalimisen entistä hankalammaksi (Massey 2003). Mahdotonta se ei kuitenkaan ole. Lisääntynyt liikkuvuus ei välttämättä tee meistä kodittomia, ”a homeless being” (Relph 1986, 40), sillä ihmiset asettuvat aloilleen suhteellisen nopeasti. Uudet paikat ”tulevat” osaksi elämismailmaa, kyselemättömiksi ja näkymättömiksi arkikokemuksiksi, uusiksi kotiseuduiksi (Karjalainen 1988, 99). Meillä on tarve löytää ja luoda paikkoja, joita voimme kutsua kodiksi (Massey 2003, 53).

Koti merkitsee monille omaa aikaa ja tilaa. Se on vastakohta paikoille, joista on tullut levähdystaukoja, viihdettä ja sijoituskohteita, jotain epätot- ta ja pinnallista. Monille koti ja kotiseutu eivät kuitenkaan ole pelkästään levon ja rauhan tyyssijoja. Erityisesti koti-käsitettä on kritisoitu sen mas- kuliinisuudesta, sillä kodin sosiaalinen organisointi on keskeinen naisten alistuksen selittäjä. Väite ”kodista paikkana vailla vertaa” on ehkä todempi, kuin mitä usein ajatellaan. Myös tapa luonnehtia paikka kodiksi, muuttu- mattomaksi ja vakaaksi, on itsessään maskuliininen, jossa kaipauksen koh- teena on paikallaan pysyvä nainen ja äiti, joiden halut sekä paikkojen tosi- asiallinen muuttuminen sivuutetaan. Koti ja lähiympäristö voidaan kokea ahdistavana ansana, jossa ihminen tuntee olevansa loukossa. (Jokinen & Veijola 1997, 31–34; Massey 2003, 70–71.) Tällöin voidaan puhua *topofobi- sista* paikan kokemuksista: paikkaan liittyvistä negatiivisista tunteista, joita hallitsevat turvattomuus ja pelko (Tuan 1974).

Modernisaatio, globalisaatio sekä niihin liittyvät tunteet epävarmasta ja epävakasta maailmasta paitsi kyseenalaistavat vakiintuneen käsityksen paikasta myös saavat meidät kaipaamaan tuota tuttua ja turvallista paikkaa, kotia, yhä enemmän (Massey 1995). Koti symbolisoi turvallisuutta, järjes- tystä ja elämänhallintaa; asetelmaa, jota dynaaminen ja globaali maailma horjuttavat. Kaipuu paikkoihin ja kotiin on pyrkimystä asteleman ylläpitä- miseen ja palauttamiseen. Kaipaamamme koti on mielentila. (Tuomi-Niku- la ym. 2004; Tuan 2006, 27.)

3.2 Kollektiivisesti muistettu kotiseutu

Kotiin liitetään vahvoja merkityssisältöjä ja ajatus pysyvyydestä (Tani 1995, 19). Käsitteet paikoista syntyvät ihmisille varhain ja jälkeinpäin ne muut- tuvat vain vähän. Luotamme, että myös itse konkreettiset paikat pysyvät vakaina. Kauppakadut ja liikekeskukset voivat kasvaa ja laajentua, mutta kotiemme ja kotiseutujemme tulisi pysyä muuttumattomina. Liitämme sta- biliteetin integriteettiin, pysyvyyden eheyteen. Hyväksymme sen, ettemme voi palata ajallisesti lapsuuteen, mutta sen sijaan haluamme säilyttää lap- suuden paikat. Paikkojen avulla pyrimme voittamaan ajan kulun. Paikassa, toisin kuin ajassa, tunnemme itsemme kotoisaksi. Kotiin ja paikkoihin liit- tyy vahvasti ajatus muuttumattomuudesta, mitä ikinä maailmassa tai meis- sä itsessämme tapahtuu. (Tuan 2005, 20, 26; Massey 2008, 24.)

Paikkojen muuttumattomuuden vaatimus kuvaa ihmisten tarvetta tuntea jatkuvuutta. Paikat muodostavat tärkeän osan ihmisen identiteet- tiä: olemme osa paikkaa ja paikka on osa meitä (Relph 1986, 55; Veijola 2006, 77). Paikat ovat myös symbolinen takuu kulttuurisesta yhteenkuulu- vuudesta, joka luo rajoja ja takaa elämäntapojen ja perinteiden jatkuvuuden

(Hall 2003, 92–94). Paikan kokeminen omaksi ei siten ole niinkään luonnollista kuin kulttuurista (Rose 1995).

Ihminen kokee paikkansa paitsi subjektiivisesti myös intersubjektiivisesti (Tani 1995, 20). Henkilökohtaista paikan kokemista ei voi erottaa yksilön ulkopuolelta tulevista toisten luomista paikkaan liittyvistä mielikuvista ja merkityksistä. Kotiseutu on henkilökohtainen paikkakokemus, mutta johon vaikuttavat merkittävästi myös ihmiset, joiden kanssa paikkoja eletään. Puhutaan *sosiaalisesta jaetun tilan kokemisesta*. Relphin (1986, 34) mukaan ”people are their place and place is its people”. Paikkaan kuulumisen tai kuulumattomuuden tunne syntyy erityisesti yhteisöä kohtaan tunnetusta yhteydestä (Paasi 1984, 114). Eino Leino kirjoittaa:

Sillä kotiseutuun eivät kuulu ainoastaan sen humisevat hongat tai lepattavat lehtimetsät, eivät ainoastaan sen vilisevät virrat tai korkeat lumikinokset, räiskyvät revontulet tai tyynet järvenpinnat. Siihen kuuluvat myös kaikki ne ihmiset, jotka siellä elävät ja askartelevat, kaikki, jotka me olemme siellä oppineet tuntemaan lapsuudessamme, ukot ja akat, lapset ja täysikasvuiset, köyhät ja rikkaat, herrat ja talonpojat. Kaikki ne ovat kerran jättäneet jälkensä meidän sieluamme, kaikkien niiden mukaan on kerran meidän ensimmäinen elämäkäsitys muodostunut. Siellä ovat meidän olentomme juuret, siellä meidän henkisen sisällyksemme suuret syntysanat. (Ks. Heikkinen 2003, 60.)

Kotiseudun perustana on kohtaaminen kasvoista kasvoihin, tuttu paikka, jossa ihminen tunnetaan ja hyväksytään. Yhteisöllinen elämäntapa luo turvallisuutta. Vastakohtana ”paikalle yhteisönä” kuvataan moderni suurkaupunki, jossa vastaantulevien ihmisten nimettömyys ja arkielämän osaluueellinen hajaantuminen kuvataan vieraannuttavina. Kaupunki on yksilöllinen ja juureton, ulkopuolinen olotila ja elämäntapa. Ne ovat tyhjiä, vailla identiteettiä, irrallisia tapahtumapaikkoja, jotka eivät liity kokevaan ihmiseen. (Tani 1995, 23; Massey 2003, 78–79; Keskitalo-Foley 2004.) Äärimmillään sivullisuus voi olla kuulumattomuutta ja kodittomuutta, vieraantumista paikoista ja ihmisistä (Relph 1986, 51).

Paikan kokeminen omaksi kuvaa vahvaa identifioitumista ja osallisuutta paikkaan. Paikan ja ihmisen välillä on vahva ja syvä side. (Relphin 1986, 55.) Kyse ei ole vain paikassa olemisesta, paikkaan liittyvien elementtien ja rajojen hahmottamisesta, vaan siihen liittyvien symbolien tuntemisesta, tietämisestä ja arvostamisesta, paikkaan kuulumisesta (Relph 1986). Tällaista paikan kokemista on humanistisessa maantieteessä kuvattu *paikan omana identiteettinä, ihmisten alueellisena identiteettinä, paikan henkenä ja paikan tajuna* (Paasi 1984; Relph 1986; Rose 1995). Kyse on paikan ainutlaatuisuudesta, joka erottaa sen muista paikoista sekä kuulumisesta

jollekin alueelle kaikkien muiden paikkojen ja alueiden sijasta (Relph 1986, 45; Paasi 1984, 114). Identiteetit ja käsitykset paikoista eivät kuitenkaan ole sisällöltään yksinkertaisia tai muuttumattomia. Itsestään selviä merkityksiä ei ole, vaan niitä luodaan paikkoja elävien ihmisten yhteisten kokemusten ja jaettujen merkitysten kautta.

Paikan hengen aistimisessa keskeistä on se, miten samaistamme itsemme paikkoihin. Aina kyse ei ole kuitenkaan siitä, mihin itse koemme kuuluvamme, sillä paikkoja rajataan ja luodaan rajojen avulla. Saksassa koti ja kotiseutu, *heimat* liitettiin 1900-luvun alussa vahvasti kansallisiin miiniin, rotuun ja maa-alueeseen, joihin kuulumattomat karkotettiin tai tuhoettiin. Toisen maailmansodan jälkeen miljoonille ihmisille kaipuu kotiin oli konkreettista, sillä he olivat menettäneet tai joutuneet jättämään kotinsa. (Kaes 1989, 164–165.)

Kotiin ja paikkaan kuulumisen tunne on jokapäiväisessä elämässä tärkeää, mutta ihmiset kiinnittyvät yhtäläillä menneisyyden paikkoihin. Menneisyys ei ole jotain taaksejäänyttä tai -jätettyä, vaan kantava osa ihmisen nykyisyyttä (Kallio 1993, 62): ilman muistamista ”emme tietäisi, keitä olemme, koska emme tietäisi, mistä saavumme ja mihin lähdemme” (Karjalainen 1997, 41). Aika vaikuttaa paikkakokemuksiimme tuoden tärkeät paikat tietoisuuteemme, ja muistot saavat paikan elämään mielessä, vaikka fyysinen tila ei olisikaan läsnä (Karjalainen 1988, 99).

Muistot ja muistaminen ovat tilallisia, sillä elämme aina jossakin: muistot ovat syntyneet aina jossakin paikassa, jossakin kohtaa maailmassa. Aika sinänsä ei ole merkityksellistä, vaan ajan ilmentymät, se mitä meille tapahtuu, on tapahtunut tai tulee tapahtumaan. Nämä paikan modukset ovat olemassa vaikka sijaintipaikka ei muuttuisi, sillä nykyisyys on havainnointia odotuksen (tulevaisuuden) muistista ja muistin (menneisyyden) odotusta. Muisti on paisti ajan, myös paikan asia. Muistoina esiintyvät ajan ja paikan sidokset rakentavat ja muokkaavat minuuden. Ne kuvaavat ihmisen paikkasuhteita, niitä elämäkerrallisia merkityksiä, joita paikoilla on inhimillisen olemisen kokonaisuudessa. (Urry 1996, 47; Karjalainen 2004, 61; Karjalainen 2006, 88.)

Meillä jokaisella on elämäkertamme ja elämäkerralliset paikkamme, joita ei voi kartoittaa tyhjentävästi, sillä kaikkea elämäämme ei voi vangita kuviksi tai pukea sanoiksi (Karjalainen 2004, 61–63; Karjalainen 2006, 85–88). Vaikka elämäkerrat ovat yksilöllisiä, menneisyyden muistaminen on mitä suurimmissa määrin sosiaalista. Yksilön muistot kytkeytyvät osaksi perheen, paikallisyhteisön tai kansakunnan yhteistä muistia ja identiteettiä. Puhutaan *kollektiivisesta muistista*. Se on aktiivinen prosessi, jonka puitteissa menneisyyden muistot, tarinat ja myytit luodaan, tuotetaan ja uusinnetaan yhä uudelleen. Menneisyyden alueiden, paikkojen ja maisemien fyysiset jäljet, niihin liittyvät tarinat ja merkitykset edustavat kollektiivisen muistin kestäväää ja visuaalista representaatiota. (Urry 1996, 50; Raivo

2004, 142–143.) Paikat ilmentävät tässä hetkessä menneisyyden kokemuksia sekä tulevaisuuden tapahtumia ja toiveita (Relph 1986, 33).

Paikan muisteleminen ja säilyttäminen muuttumattomana ja vakiintuneena on perinne, joka ylläpitää menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkuvuutta (Giddens 1992, 92). Paikkaidentiteettiin ja paikkoihin kohdistuvat muutokset asettavat myös henkilökohtaiset identiteetit muutospaineiden kohteeksi (ks. Rantala 2009, 121), minkä vuoksi haluamme säilyttää paikat. Se on luottamusta paitsi oman identiteetin myös sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön toimintojen jatkuvuuteen (Giddens 1992).

Kotiseudun jatkuvuutta ylläpitävät muun muassa tapamme kuvata ja kertoa kotiseutua. Meillä on olemassa opitut ja sisäistetyt tavat kuvata maisemia ja paikkoja, joiden avulla tulkitsemme ja arvioimme näkemäämme ja kokemaamme. Se on annettu meille kulttuurisesti kaikkina niinä teksteinä, kuvina ja sävelinä, joita olemme elämämme aikana nähneet ja kuulleet. (Sironen 1993, 160.) Maiseman katsomisen ja lukemisen kielioppia tuotetaan myös tietoisesti arvottamalla erilaisia maisemia, alueita ja näkemisen ja kokemisen arvoiksi. Käsitksemme paikoista ovat sen yhteiskunnan tuotetta, jossa elämme (Massey 2003, 55).

Kulttuurisesti tuotetut merkitykset saavat meidät tuntemaan olomme kotoisaksi ja luovat voimakkaan tunteen yhteenkuuluvuudesta, turvallisuudesta ja tuttuudesta. Olemme yhtäläillä sidoksissa kulttuuriimme kuin perheeseemme: se nähdään kotina, paikkana johon kuulumme luonnostaan, josta olemme kotoisin ja joka leimaa identiteettiämme. (Hall 2003, 94.) Kotiseutu on jokaisen ihmisen elämän keskipiste, yksilöllisesti koettu, mutta jonka synty ja rakenne ovat yhteisiä meille kaikille (Sironen 1993, 171). Syvältä sisimmästä tulevat tunnetilat ja käsitykset paikoista ovat aitoja, mutta historiallisesti ja sosiaalisesti tuotettuja: osa yksilön, suvun, yhteiskuntaluokan ja koko yhteiskunnan historiaa (Sironen 1993; Hall 2003, 94).

Kun ei voi elää kaikkialla eikä ei-missään, on eletävä jossakin. Paikasta, johon joutuu, ihminen tekee itselleen asun mihin verhoutua. Hän pitää sitä omanaan, oman itsen ulkokehänä. Mutta paikka on tuhansien vaate ja se kestää kauemmin kuin kukaan heistä. Siitä riittää jokaiselle, myös niille joita ei vielä ole. Ne, jotka lähtevät, vievät siitä jotain mukanaan. Ne, jotka tulevat, muuttavat sitä, jopa vain katseellaan. (Krohn 1989, 21.)

Doreen Massey (2008, 25) mukaan meidän tulee käsittää paikka uudella tavalla, joka sopisi yhteen sekä globaalin että paikallisen ajan samoin kuin niiden synnyttämien tunteiden ja suhteiden kanssa. Paikka kotina korostaa harmonista, yhtenäistä ja pysyvää paikkakäsitystä, joka perustuu staattisuuteen, rajoihin sekä yksimieliseen identiteettiin. Tällaista paikkaa on nykyään yhä vaikeampi löytää. Paikoilla ei ole yhtä merkitystä vaan ne ovat erilaisten

suhteiden, kokemusten ja ymmärrysten risteyskohtia. Paikka on *kohtaamispaikka*, joka rakentuu erityisten sosiaalisten suhteiden kohtaamisesta ja yhteenkietoutumisesta. Paikkojen erityisyys ei rakennu historian ja rajojen varaan, vaan sosiaalisten suhteiden sekoituksen polttopisteestä. Paikan tuntu ja käsitys paikan luonteesta voidaan rakentaa vain liittämällä paikka toisiin, muualla oleviin paikkoihin. Paikan ymmärtämiseen tarvitaan globaalia paikan tajua. (Massey 2008, 29–31.)

Paikan kokemisen ja humanistisen maantieteen näkökulmasta kotiseutu on yksilön, yhteisön ja kulttuurin jatkuvuuden ja eheyden tukipilari. Lisääntyneen liikkuvuuden, modernisaation ja globalisaation myötä sen kokeminen on kuitenkin yhä vaikeampaa. Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten matkakohde koetaan kotiseutuna tänä päivänä: millaisia subjektiivisia ja kollektiivisia merkityksiä Aavasaksalla on, millainen kotiseutu se on ja millaiset ovat sen tulevaisuudennäkymät. Tarkastelen millaisia paikkoja Aavasaksalta kuvataan, miten siellä liikutaan ja miten sitä rajataan suhteessa muihin paikkoihin; millaisia muistoja kirjoittajilla on Aavasaksasta ja millainen on heidän suhteensa Aavasaksaan tänä päivänä sekä miten sen matkailua ja matkailuelinkeinoa kuvataan? Ensin esittelen kuitenkin aineistoni ja analyysimenetelmäni.

4 KERTOMUSTEN NARRATIIVINEN ANALYYSI

Tutkielmassani tarkastelen, miten kotiseutu koetaan paikkana. Pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni, miten matkakohde koetaan kotiseutuna, tarkastelemalla niitä tapoja, joilla paikallisväestö kuvaa kotiseutua ja siinä tapahtuneita muutoksia. Kyse on paikkoihin liittyvistä merkityksellisistä, henkilökohtaisista, kulttuurisista ja kollektiivisista kokemuksista ja muistoista. Näiden paikkasuhteiden tarkastelemiseen valitsin aineistonkeruumenetelmäksi kirjoituspyynnön ja analyysimenetelmäksi narratiivisen analyysin, sillä ne mahdollistavat omien kokemusten, ajatusten ja mielipiteiden vapaamuotoisen esittämisen ja kirjoittajien tärkeinä pitämien asioiden ja äänen säilyttämisen ja esiintuomisen.

4.1 Kirjoituspyyntö aineistonkeruutapana

Kirjoituspyyntö on tutkielmantekijän ilmoitus, jonka tavoitteena on saada monipuolisia kertomuksia. Kirjoituspyyntöni (liite 1) julkaistiin kaksi kertaa (12.3.2009 ja 2.4.2009) toimituksellisena tiedotetekstinä *Meän Tornionlaakso* -lehdessä. *Meän Tornionlaakso* on Tornionlaakson paikallislehti, joka ilmestyy Ylitornion, Pellon, Kolarin, Muonion ja Enontekiön kunnissa sekä Ruotsissa Övertorneån ja Pajalan kunnissa. Lehden tilauspohjainen levikki normaalijakelussa on 4800 kappaletta. Toisen kirjoituspyynnön ilmestymiskerralla lehti ilmestyi laajalevikkinä.

Kirjoituspyyntö voidaan määritellä omaksi tekstilajikseen, joka rakentuu funktionaalisista jaksoista. Jaksot ovat rakenteita ja jäsentelymalleja, joiden perusteella tekstin voi päätellä kuuluvan tiettyyn tekstilajiin. Laadin kirjoituspyyntöni vastaamaan tutkielmantekijän ilmoitukselle tyypillisiä jaksoja, jotka ovat: otsikko, esittäytyminen, aiheen esittely, kohderyhmän esittely, kirjoituspyyntö, kohderyhmän määrittely, luottamuksellisuus/nimettömyys sekä yhteystiedot. (Viitanen 2005, 18.) Myös tutkimuskirjoittamisen ohjeet lähete- ja saatekirjelmien laatimisesta korostavat kertomaan lähetekirjelmässä kyselyn tarkoituksesta, tärkeydestä ja sen merkityksestä vastaajalle sekä esittelemään tekijä. Esittelyn lisäksi saatekirjeen on houkuttava vastaamaan, joten se tulisi olla mahdollisimman selkeä ja ytimekäs. (Husu ym. 2000; Hirsjärvi ym. 2004.)

Omassa ilmoituksessani pyrin ytimekkyyteen ja avoimuuteen. Pyrkimyksenäni oli saada mahdollisimman monipuolisia kertomuksia. En halunnut ohjailla lukijoita kirjoittamaan jostakin tietystä näkökulmasta tai teemasta, joten laadin kirjoituspyynnön mahdollisimman avoimeksi. Kysyvällä otsikolla ”Millainen on sinun Aavasaksasi?” pyrin herättämään lukijoiden mielenkiinnon ja korostamaan kokemusten omakohtaisuutta. Jotta omista kokemuksista olisi mielekästä kertoa, on tärkeää luoda luottamus lukijoihin ja kirjoittajiin. Luottamuksen syntymisen kannalta on tärkeää, mitä ilmoituksen laatija kertoo itsestään (Virtanen 2005, 28). Ilmoituksessani kerroin tarkat yhteystietoni sekä olevani matkailututkimuksen opiskelija ja tekeväni pro gradu -tutkielmaa. Lisäksi korostin, että kaikkia kirjoituksia tullaan käsittelemään luottamuksellisesti. Tarkkaa rajausta sen suhteen, kuka kirjoituspyyntöön saa vastata en tehnyt. Tietynä tyypisenä rajauksena toimii kuitenkin se, että ilmoitus julkaistiin paikallislehdessä, jolla on tietty ilmestymisalue ja levikki. Koska kyse on erilaisten paikkojen kokemisesta ja suhteesta, ei tarkempi vastaajien määrittäminen tai rajaaminen ollut tarpeen.

Aineistonani olevasta kahdeksasta kertomuksesta yksi kertomus kuvaa kokemuksia Aavasaksasta matkailijan näkökulmasta. Vastaajista kolme asuvat vakituisesti Ylitorniolla ja neljälle kirjoittajalle se on entinen asuinpaikkakunta, jossa he ovat viettäneet lapsuutensa ja nuoruutensa (tai osan siitä). Vastaajista kuusi oli naisia ja kaksi miestä. Naisenemmistö on tyypillistä, sillä naiset osallistuvat yleensä miehiä ahkerammin kirjoituskilpailuihin ja -pyyntöihin (ks. Karisto 2000, 17; Valkonen & Veijola 2008). Iältään vastaajat olivat 26–68-vuotiaita. Nimesin kirjoittajat uudelleen seuraavasti:

Paula: 43-vuotias, asuu Mynämäellä.

Ulla: noin 50-vuotias, asuu Ylitorniolla.

Kalevi: 64-vuotias, asuu Ylitorniolla.

Eeva: noin 50-vuotias, asuu Kemissä.

Tuija: 58-vuotias, asuu Ylitorniolla.

Salla: 30-vuotias, asuu Rovaniemellä.

Riikka: 26-vuotias, asuu Ruotsissa.

Ilpo: 68-vuotias, asuu Lapissa.

Aineistoa sain sekä kirjeitse että sähköpostitse. Osa aineistosta oli valmiiksi käsiteltävässä muodossa ja muut kirjoitin itse tekstinkäsittelyohjelmalla. Kirjoitusten pituus vaihteli muutamasta rivistä usean sivun mittaisiin kertomuksiin. Puhtaaksikirjoitettua aineistoa minulla oli yhteensä 15 liuskaa sekä lisäksi kolme kuvaa, joita en käyttänyt analyysissäni. Aineistoviittauksissa käytän seuraavaa muotoa: kirjoittajan nimi, sivunumero, rivinumero (esim. Ulla 3, 11).

Vaikka lukumääräisesti kirjoituspyynnön tulos jäi melko vähäiseksi, oli se sisällöllisesti antoisa ja monipuolinen. Klaus Mäkelän (1990, 53) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen turistimaisuus tai vaikutelmavaraisuus liittyy usein siihen, että aineistot ovat laajoja ja vaikeasti hallittavissa. Jos esimerkiksi haastatteluliuskoja kertyy liikaa, tutkija tyytyy helposti selailuun perustuviin vaikutuksiin. Kvalitatiivisen aineiston riittävyydelle ei ole tarjolla tunnuslukuja samalla tavoin kuin tilastollisessa tutkimuksessa; kyllään-tyminen tai tuotantoehtoien määrittäminen eivät kaikissa tapauksissa ole mahdollisia. Keskeistä laadullisessa tutkimuksessa ei ole aineiston määrää vaan analyysin kattavuus, se ettei tutkija perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin (Mäkelä 1990, 52–53.)

Voidaan kuitenkin pohtia, kuinka kattavana ja edustavana aineistoani voidaan pitää. Vastauksista on havaittavissa kirjoituspyynnön vapaamuotoisuus. Kirjoittajat kuvaavat paljon samanlaisia asioita ja kokemuksia, mutta kirjoitustyyli on erilaisia, mikä tekee aineistostani heterogeenisen. Yhtäältä kirjoituspyynnössä korostuu monia muita aineistonkeruutapoja enemmän vapaaehtoisuus osallistumiseen. Verrattuna esimerkiksi kirjoituskilpailuun, joka aineistonkeruutapana muistuttaa kirjoituspyyntöä, jaettavat palkinnot toimivat hyvinä kirjoittamisen ja vastaamisen motivoijina. Tämä vaikuttaa usein paitsi kirjoitusten määrään myös kirjoitustyyliin, joka usein valitaan sen mukaan, minkä oletetaan tuottavan menestystä kilpailussa ja vakuuttavan tuomariston (ks. Karisto 2000; Kivelä 2004, 9). Kirjoituspyynnössä motivaationa ei ole kilpailun voittaminen, vaan kirjoittaminen voi olla tapa tehdä muistitiedoista julkisia. Elämäntarinan kertominen on osa elämäntarinan arviointia nykyisen minän selittämiseksi, ja kirjoittajiksi valikoituu sellaisia ihmisiä, joilla on halu kirjoittaa elämästään ja elämästä (Vilkko 1997, 77; Karisto 2000). Kirjoittajille Aavasaksa merkitsee jotain. Kyse voi olla myös tarpeesta tuottaa ”oikeaa tietoa”, korjata vinoutuneita käsityksiä tai purkaa tunteita (Karisto 2000, 17–20).

Aineistona tekstit ja kertomukset ovat tulkinnassa erilaisessa asemassa kuin vuorovaikutuksessa syntyneiden haastattelujen tulkinta, sillä tekstejä luettaessa ei ole mahdollisuutta neuvotella. Kirjoitettuun tekstiin liittyy kaksinkertainen poissaolo: teksti kirjoitetaan tilanteessa, jossa lukija ei ole paikalla, ja vastaavasti lukemisen tapahtumassa kirjoittamisen olosuhteet ovat tavoittamattomissa. Voimme kysyä tekstiltä, mutta teksti ei koskaan vastaa täsmäntävillä vastauksilla kuten keskustelukumppani, vaan meidän on itse tulkittava tekstin merkitys. Voidaan kuitenkin olettaa, että kirjoitukset pyrkivät johdonmukaisuuteen ja yhtenäisyyteen, sillä tekstit on tarkoitettu toisten luettavaksi. (Kietäväinen 2009, 81–82).

4.2 Narratiivinen analyysi

Analyysimenetelmänäni on *narratiivinen analyysi*. Työssäni narratiivisuus viittaa sekä ajattelutapaan ja tietämisen luonteeseen että aineistoon ja sen analysointitapaan. Analysoin aineistoani, kirjoittajien kertomuksia, etsimällä niistä erilaisia ja yhteneväisiä teemoja, säännönmukaisuuksia ja eroja sekä hahmottelemalla niiden tapahtumia ja tapahtumakulkuja, joiden perusteella pyrin luomaan aineistosta laajemman kokonaisuuden kotiseutukertomuksesta.

Narratiivinen lähestymistapa on väljä tutkimuskehys, jossa tutkijat voivat tehdä erilaista narratiivista tutkimusta. Narratiivien ja narratiivisen tutkimuksen yleistymisen liittyy osaksi laadullisen tutkimuksen lähestymistapojen vahvistumista. Yleisestä narratiivisesta käännteestä puhuttiin 1990-luvulla, jolloin huomion kohteeksi nousivat kertomukset tiedon ja tutkimuksen lähteinä. (Hyvärinen 1998, Riessman 2008.) Latinan kielessä sana *narratio* kuvaa kertomista, liittämistä, selostamista ja paljastamista. Narratiivin käsitteellä viitataan usein johonkin puhuttuun tai kirjoitettuun tuotokseen, mutta sillä voidaan viitata myös ihmisten tapaan luoda ja määrittää todellisuutta narratiivisen ajattelun avulla. (Tolska 2002, 22–23.)

Jerome Brunerin (1986) mukaan ihmisellä on kaksi kognitiivista ajattelun mallia: *paradigmaattinen* ja *narratiivinen ajattelu*. Nämä kaksi tiedonmuodostustapaa tarjoavat erillisiä tapoja järjestää kokemuksia ja muistin representaatioita sekä käsitellä havaittua maailmaa. Paradigmaattisen ajattelun avulla pyrimme selittämään fysikaalista todellisuutta, yleispätevää ja ajatonta totuutta. Narratiivisessa ajattelussa puolestaan toimimme kokemusten, uskomusten, epäilyjen, intentioiden ja tunteiden parissa. (Bruner 1986, 11.) Narratiivisen ajattelun avulla selitämme inhimillistä toimintaa kontekstuaalisesti, tietyssä paikassa ja tietyssä hetkenä (ks. Erkkilä 2008, 200). Brunerin (1986) mukaan narratiivinen ajattelu on näistä tavoista varhaisempi eli ilmenee ihmisen kehityksessä ensin. Ihmisille on luontaista luoda kertomuksia ja kertoa tarinoita. Tutkielmassani tarkastelen, millainen on Aavasaksaa koskeva kotiseutukertomus.

Narratiivisessa tutkimuksessa tutkimuskohteena ovat kertomukset. *Kertomus* on ihmisen itsestään toisille kertoma tarina. Sen tyypillinen aikamuoto on imperfekti: kertomuksissa muistellemme ja merkityksellistämme tapahtumia, kokemuksia ja menneisyyttä. Kerrontaamme vaikuttaa sekä muistimme että kulttuurisesti opittu kertomusrakenne. Se on sidoksissa tiettyssä kontekstissa mahdollisiin tapoihin kertoa ja antaa asioille merkityksiä. Kertomukset vaikuttavat myös odotuksiimme ja tulevaisuuden suunnitteluun. Kertomalla tarinaansa ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa kokemuksiaan, saada jäsenyyksilleen sosiaalista vahvistusta sekä reflektoida kokemustaan. Kertomuksia käytetään muun muassa

muistamiseen, argumentointiin, todisteluun, suostutteluun, huomion kiinnittämiseen ja viihdyttämiseen. (Hänninen 1999, 20–22; Ollila 2008, 61; Riessman 2008, 8; Kietäväinen 2009, 53.)

Narratiivisessa lähestymistavassa kertomuksia pidetään kokemuksen kuvauksina, kertojalle tosina, vaikka ne sisältävätkin aina koetun tulkin-taa. Kertomus ei ole suora kopio kokemuksistamme, vaan kokemuksiemme merkityksellistämistä (Barthes 1994). Ymmärrän *kokemuksen* merkityk-seksi, jota käytämme puhuessamme hetkellisistä elämyksistä, jotka ovat voimakkaita, mieleenpainuvia ja merkityksellisiä. Esimerkiksi matka, kir-jan lukeminen tai uuteen ihmiseen tutustuminen voi olla vahva, mielenkiin-toinen, miellyttävä tai epämiellyttävä, uudenlainen tai piristävä kokemus. Se voi horjuttaa tai vahvistaa kokijan omaa identiteettiä. Yhtäältä se on jo-tain, jota voidaan pukea sanoiksi ja johon pohjautuvia näkemyksiä ja aja-tuksia voidaan vaihtaa. Kokemus ei ole opetettavissa, se täytyy itse kokea. (Kotkavirta 2002, 15–16.) Narratiivinen tutkimus pyrkii kuvaamaan koke-muksen monia ulottuvuuksia ja ymmärtämään, miten kokemus on mukana kerrotussa tarinassa. (Erkkilä 2008, 201–202.) Kertomuksia tarkastellaan kertojan näkökulmasta, ja pyrkimyksenä on näkökulman ymmärtäminen, ei niinkään sen paikkansapitävyyden tarkistaminen.

Narratiivinen tutkimus voidaan jakaa narratiiviseen analyysiin (*narra-tive analysis*) ja narratiivien analyysiin (*analysis of narrative*) (Polking-horne 1995). *Narratiivisessa analyysissä* keskeisenä tavoitteena on etsiä tarinan juoni, kuulla ja säilyttää kertojan ääni sekä analysoida erilaisia ker-ronnan tapoja ja kontekstia. Aineistosta nostetaan esiin keskeisiä teemoja ja etsitään yhteyksiä tapahtumien välille ja tuotetaan niiden perusteella uusi kertomus. *Narratiivien analyysi* puolestaan viittaa analyysitapaan, jossa narratiiveja eli kertomuksia tematisoidaan ja luokitellaan; kertomuksista etsitään yhteisiä ja vastakkaisia teemoja, säännönmukaisuuksia ja eroja. Nämä kaksi narratiivista analyysitapaa voidaan yksittäisessä tutkimuksessa myös yhdistää. (Polkinghorne 1995.) Omassa työssäni käytän narratiivien analyysia yhteisten ja vastakkaisten teemojen etsintään sekä narratiivista analyysia juonten etsintään, jolloin saadaan aikaan ilmiötä kuvaava kokoi-naisuus: kotiseutukertomus.

Käytännössä analyysini eteni siten, että aluksi luin kertomuksia selvit-tääkseni, mitä niissä ylipäätään puhutaan sekä hahmottaakseni, miksi kerto-mus on kirjoitettu. Kiinnitin huomioni kertomusten temaattiseen sisältöön, koska minua kiinnosti erityisesti se, mitä kirjoittajat itse ovat tietoisesti ha-lunneet kertoa (ks. Hänninen 1999, 33) – mitä Aavasaksasta kerrotaan ja miksi sekä millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja kertomusten välillä on.

Käytin William Labovin (1972) *kertomusrakenneanalyysia* selvittääksee-ni kertomusten tapahtumia ja kirjoittajien tärkeinä pitämiä asioita ja tapah-tumakulkuja. Kertomusrakenneanalyysi perustuu arkipäivän (suullisessa) puheessa esiintyviin luonteenomaisiin piirteisiin, joita ovat: 1) tiivistelmä,

joka tiivistää kertomuksen aiheen, 2) orientaatio, joka esittelee alkutilanteen eli paikan, ajan ja henkilöt, 3) komplikaatio, joka kertoo mitä tapahtui, 4) resoluutio, joka kertoo tapahtumien lopputuloksen, 5) evaluaatio eli arviointi ja 6) kooda eli päätäntä, joka palauttaa näkökulman nykyhetkeen. (Labov 1972.) Kyse on kertomuksen jaksottamisesta osiin ja edellisten tulokinnasta (Kietäväinen 2009, 92).

Kertomusrakenneanalyysin pohjalta loin jokaisesta kertomuksesta tiivistelmän ja juonireferaatin; narratiivisen rakenteen, jonka avulla ihmiset selittävät ja kuvaavat tapahtumien ja valintojen suhteita elämässään. (Apo 1990, 65; Polkinghorne 1995.) Paul Ricoeur (1984) korostaa, ettei kertomuksen juoni ole luonnollinen eikä itsestään olemassa elämän kokemuksesta. Kyse on pikemminkin *juonentamisesta* (emplotment), jossa kerrottuja tapahtumia ja tekoja valikoidaan ja järjestetään kokonaisuudeksi, jossa on alku, keskikohta ja loppu. (Ricoeur 1984; Riessman 2008, 4.)

Yhteistä kertomuksissa on kerronnan kulku eli juoni: Alussa kuvataan tilanne, jolloin kertoja on tutustunut Aavasaksaan ensimmäisen kerran. Keskikohdassa kerrotaan ja muistellaan kokemuksia Aavasaksalla: lapsuuden kesiä, nuoruuden juhannusta ja myöhempiä vierailuja vaaralla. Kerrota päättyy kuvailuun Aavasaksan nykytilanteesta sekä kirjoittajan näkemyksistä vaaran kehittämistä ja tulevaisuudennäkymistä. Kertomusten kokemusten sisällöt ja kirjoitustyylit ovat kuitenkin vaihtelevia: niissä kerrotaan yhtäältä tiheästi yhdestä Aavasaksaan liittyvästä muistosta toisaalta monipuolisesti erilaisista kokemuksista, joita kirjoittajalla on Aavasaksasta eri elämänvaiheista.

Lukiessani kertomuksia ja juonitiivistelmiä kertomuksista hahmotui perusfunktio, joka kuvasi kertomuksen tavoitteita: miksi kertomus on kirjoitettu ja mitä sillä tavoitellaan. Kyse on siitä, millaisena Aavasaksan (matkailun) nykyhetki ja tulevaisuus kuvataan ja millaisia näkemyksiä kirjoittajalla näistä on. Tarkastelemalla sekä sitä, mitä kerrotaan (kertomuksen keskikohdan laajuus ja fokuoituneisuus), että miten kerrotaan (sävy ja tunnelma), kertomuksista oli mahdollista löytää *motiivi*. Nimesin kertomukset juonireferaattien ja niiden motiivien perusteella seuraavasti: *Aavasaksa ihana haavemaa*, *Aavasaksan säilyttäminen*, *Aavasaksa hiipunut matkakohde*, *Aavasaksa=juhannus*, *Aavasaksa potentiaalinen matkakohde*, *Aavasaksa voimia antava*, *Aavasaksa riehakas ravintola* ja *Aito Aavasaksa*. Nimet kuvaavat kontekstia ja näkökulmaa, joka kirjoittajalla on, ja joihin omat kokemukset ja suhde Aavasaksa suhteutetaan. Seuraavissa luvuissa tarkastelen tarkemmin sitä, mitä ja miten Aavasaksasta kerrotaan ja kuvataan.

5 LUONTOPOLKUJA PITKIN NÄKÖALAPAIKALLE

Ollessamme jossakin paikassa tai eläessämme jotakin paikkaa, liikumme sen sisällä olevien erilaisten paikkojen välillä ja erilaisia reittejä pitkin. Jokapäiväinen elämä rakentuu arkisen elämän paikallisista reiteistä ja paikoista, kuten kodista, koulusta, työpaikasta ja ruokakaupasta. Voidaan puhua *toimintatilasta*, joka tarkoittaa sitä tilaa ja tilassa tapahtuvia yhteyksiä, toimintoja ja paikkojen verkostoa, jossa toimija operoi. Lisäulottuvuuksia arjen toimintatilaan tuovat esimerkiksi viikonloppuretket ja lomamatkat. (Massey 2003, 62.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana yhteiskunnallisten toimijoiden toimintatilat ovat kasvaneet ja sosiaalisista suhteista on tullut yhä ulottuvaisempia. Tämä näkyy esimerkiksi finanssisektorin kansainvälistymisessä, matkailuetaisyyksien kasvamisessa sekä ympäristökysymysten globaalistuneissa ratkaisuyrityksissä. Massey'n (2003, 62) mukaan kyse ei kuitenkaan ole ainoastaan yksipuolisesti globalisoitumisesta, vaan myös eriarvoisten liikkumismahdollisuuksien kasvamisesta: joillakin ihmisillä elämänpiiri on yhä pienempi. Paikan näkökulmasta toimintatilojen ulottuvuuksien kasvu ja monimutkaistuminen tekevät paikkojen rajoista avoimempia ja paikkojen välisistä suhteista monimutkaisempia. (Massey 2003, 60–63.) Tässä luvussa tarkastelen millainen toimintatila Aavasaksa on: mitkä ovat merkittäviä paikkoja Aavasaksalla, miten siellä liikutaan ja millaisen kokonaisuuden ne luovat.

5.1 Rakennettu ympäristö kokemuksissa

Kuvatuimpia paikkoja Aavasaksalla ovat Keisarinmaja, näköalapaikka, rinteet ja jyrkänne; samat paikat, joita matkailumarkkinoinnissa korostetaan. Toisin kuin matkaesitteissä, kertomuksissa paikoilla itsessään tai niiden fyysisillä ominaisuuksilla, kuten rakennustyyllillä, jyrkkyydellä tai maaperällä, ei kuitenkaan ole kirjoittajille merkitystä, vaan paikat saavat merkityksensä niihin liittyvistä toiminnoista, tapahtumista, muistoista ja oma-kohtaisista kokemuksista. Paikkoja, maisemia ja ympäristöjä ei määritellä objektiivisten kriteereiden perusteella, vaan niihin liittyvät olennaisesti kokijan antamat merkitykset. Aavasaksa ilmenee elettyinä sijainnillisuutena

(ks. Karjalainen 1987, 17), jossa harrastetaan, jonka maisemia ihailaan, jota näytetään vieraille ja joka antaa voimia.

Ensi kosketukseni Aavasaksaan oli kaikesti se kun jo pienenä olen äidin ja isän kanssa vieraillut Aavasaksan huikeita maisemia ihaillemassa. Kuviin on ikuistettu vierailut Keisarinmajassa ja näköalapaikalla. Ja luulenpa, että kaipa jo silloin Aavasaksa näytteli isoa roolia meidän perheen elämässä. Myöhemmin Aavasaksa tuli elämäni yhä merkittävämmiin harrastusten merkeissä. Jo pienenä lasketteluharrastus oli mahtavaa aloittaa Aavasaksan rinteiltä. (Salla 11, 7–10.)

Useimmiten konkreettisista paikoista ja rakennuksista Aavasaksalla mainittiin Keisarinmaja, joka kuvattiin ja koettiin historiallisena nähtävyytenä ja työpaikkana. Keisarinmaja on erityisesti tuonut esille Aavasaksaa matkakohteena: *nuorena pääsin kesätöihin Keisarinmajalle, mikä toi minulle uudenlaisen käsityksen Aavasaksasta nimenomaan kulttuurisena turistikohdeena ja nähtävyytenä* (Salla 11, 16–18). Se on paikka, missä on vierailtu, kun Aavasaksa on tutustuttu: nähtävyys, joka vaatii katsomista ja kertomista, mutta johon liittyvät omakohtaiset kokemukset ovat tulleet pääasiassa työn kautta, joko itse tekemällä tai seuraamalla vanhempien työntekoa. Muutoin Keisarinmaja esiintyy kertomuksissa lähinnä mainintana ja ilmoitusluonteisesti: *sinne rakennettiin v. 1883 matkalaisia varten Keisarin maja* (Kalevi 4, 27–28). Keisarinmajan merkityksellisyys on suhteessa subjektiiviseen kokemukseen ja sen historian tuntemiseen.

Työpaikkana Keisarinmaja on vaatinut sen historian ja siihen liittyvien merkitysten ja tunteiden opettelua ja ymmärtämistä, jolloin kokijalle on syntynyt erityinen suhde paikkaan. Paikka on koettu omaksi: *Suututti oikein, jos jotkut ihmiset heittelivät roskia ympäriinsä, kun jouduimme itse korjaamaan ja pitämään siisteydestä huolta enkä ymmärtänyt miten joku voi olla niin välinpitämätön minulle tärkeän maiseman siisteydestä* (Ulla 3, 9–12). Kirjoittajalle suuttumusta on aiheuttanut lisääntynyt työ ja välinpitämättömyys hänelle tärkeää maisemaa ja ympäristöä kohtaan; paikalla on merkitystä henkilökohtaisten tunteiden kautta. Voimakkaimmillaan paikalle annetut merkitykset voivat tulla keskeiseksi osaksi ihmisen identiteettiä. (Rose 1995).

Gillian Rosen (1995) mukaan paikkoihin liittyvien ja liitettävien tunteiden voidaan katsoa olevan luonnollista: halu kuulua paikkoihin on luonnollinen ja inhimillinen tarve, selviytymisstrategia (ks. Relph 1986), mutta yhtäältä se on vallankäyttöä ja Toisen määrittelemistä. Se on seurausta ihmisen aktiivisesti elämälleen antamista merkityksistä ymmärtää maailmaa, jolloin tulemme tietoiseksi kulttuurisista tavoista ja erityisesti kulttuurisista eroista. Erityisesti Ulla (3, 9–12) tekee eroa meidän (kotiseudun) ja muiden

(matkailijoiden) välille: yhtäältä niihin, jotka eivät ymmärrä ja tunne maisemaa ja ympäristöä kuten hän itse ja toisaalta meihin, paikallisiin. Kyse on paikassa olemisesta ja siihen kuulumisesta sekä yksilönä että yhteisön jäsenenä (Relph 1986, 65).

Työpaikan suhteen kyse voi olla myös selviytymisstrategiasta: voidakseen työskennellä Keisarinmajalla, on tunnettava sen historia. Kyse on maantieteellisen tilan menneisyyteen, perinteeseen ja historiaan viittaavien merkitysten tiedostamisesta ja tuottamisesta (Relph 1986; Raivo 2004). Maantieteellisen tilan ja menneisyyden muistamisen välillä on voimakas yhteys, joka ilmenee materiaalisesti konkreettisina jälkinä, jotka tekevät muistista näkyvää; symbolisesti sijainnin saamalla kulttuurisina merkityksiä ja arvoina, joiden perusteella paikka halutaan muistaa sekä funktionaalisesti rituaaleina, toimina ja ajatuksia, joilla materiaalisten ja symbolisten menneisyyden paikkojen muistoa ylläpidetään (Raivo 2004, 144). Keisarinmaja on yhteisön identiteettisymboli, jolla on sosiaalinen merkitys (Tuovinen 1992, 46). Sallan kertomuksessa tätä ei kuitenkaan koettu negatiivisena, vaan *oli mielenkiintoista jutella erilaisten ihmisten kanssa ja kertoa tarinoita Aavasaksasta ja Keisarinmajan historiasta* (Salla 11, 18–19).

Kertomuksissa Aavasaksaan liittyvät kokemukset ovat myönteisiä, mikä kuvaa sen olemusta kotiseutuna; kotiseutuun liitetään yleisesti positiivisia (paikka)kokemuksia. Positiiviset paikkakokemukset vaikuttavat niihin mahdollisuuksiin ja tulevaisuuden orientaatioihin, joita me paikkoihin liitämme. Esimerkiksi nuorten muuttohalukkuuteen vaikuttaa merkittävästi se, millaisena oma ja paikan tulevaisuus nähdään: miten se vastaa nuorten unelmia ja mahdollisuuksia kehittää itseä, elää hyvää ja ideaalista elämää. Vastakohtana ovat häpeän tunteet ja topofobiset, negatiiviset paikkakokemukset, joissa paikka koetaan ahdistavana ansana. (Tuhkunen 2007; Ollila 2008.) Subjektiiviset paikkakokemukset vaikuttavat laajemmin tapaamme suhtautua asuin- ja elinympäristöön: se on osa prosessia, jossa arvioidaan paikan tarjoamia mahdollisuuksia. Me emme kiinny ainoastaan kotiin ja sen paikkoihin, vaan kuulumisen tunne voi esiintyä paikallisella, alueellisella, kansallisella, ylikansallisella, jopa globaalilla mittakaavalla (Rose 1995). Vieraan läsnäolo saa meidät tietoiseksi kotiseudusta ja paikallisuudesta, jopa kansallisuudesta (Veijola 2006, 82).

Keisarinmajan ohella merkittävä paikka Aavasaksalla on näköalapaikka. Se on paikka, jonne viedään vieraita ja turisteja, ja josta ollaan ylpeitä: *vierailleni esittelen mielelläni Aavasaksan vaaran jyrkännettä* (Kalevi 5, 47) ja *kaikki turistit ihastelivat vaaran kaunista maisemaa alas Tengeliönjoelle ja Tornionjoelle ja olin ylpeä vaarasta ja jokimaisemasta ja metsistä ympärillä* (Ulla 3, 8–9). Näköalapaikka on konkreettinen ja tietty paikka Aavasaksalla, jonka sijainti on yleisesti tiedossa ja hyväksytty. Sen erottaa muista näköalapaikoista tiettyjen maisemaelementtien ja näköymien, kuten alhaalla virtaavan Tengeliönjoen ja louhikkojyrkänten olemassaolo ja ku-

vaaminen sekä infrastruktuuri, joka paikalle on rakennettu. Näköalapaikalta avautuu tietty näkymä, jota ei esimerkiksi näkötorresta voi nähdä ja päinvastoin.

Molemmat paikat, Keisarinmaja ja näköalapaikka sijaitsevat vaaran laki-osassa, Kruununpuistossa. Näiden lisäksi Kruununpuistossa sijaitsevista konkreettisista paikoista mainittiin näköalakahvila, matkamuistomyymälä, esiintymislava ja näkötorsti. Kaikki paikat ovat rakennettuja ja ne voidaan helposti paikantaa maantieteellisesti; ne sijaitsevat kaikki näköalapaikan ja Keisarinmajan välisellä alueella. Kruununpuiston ympäriltä kuvataan erityisesti rinteitä, kallioita, luontopolkuja sekä mökkiä. Näitä paikkoja ei voi paikantaa tekstin perusteella tarkasti, sillä kertomuksissa ei kuvata konkreettista fyysistä paikkaa tai ympäristöä, vaan kyse on omakohtaisiin kokemuksiin sidoksissa olevasta abstraktista paikasta: *lapsena veljeni kanssa kipusimme rinnettä alas ja ylös vaarallisiakin paikkoja eikä niitä tohdittu edes kaikkea vanhemmille kertoa* (Ulla 5, 4–6).

Kuvatuilla paikoilla ei ole vain yhtä merkitystä, sillä rinteillä kuvataan sekä jyrkkää louhikkoa että rakennettuja laskettelurinteitä, ja mökki viittaa yhtäältä Aavasaksan vuokramökkeihin toisaalta kirjoittajien omiin kesämökkeihin vaaran lähistöllä. Paikat ovat epämääräisiä ja hajanaisia: ne ulottuvat Kruununpuistoa kiertäviltä rinteiltä ja kävelyreiteiltä vaaran juurelle, aina Aavasaksan kylään saakka. Niillä ei ole yhtäläistä selkeää maantieteellistä tai kartografista sijaintia tai reitistöä kuin esimerkiksi näköalapaikalla on. Poikkeuksena *Sepon baari* (Riikka 13,1), jota Riikka kuvaa kertomuksessaan nuorison juhannuspaikkana. Kokemuksen ja tapahtuman miljöönä ovat *Aurinkomajat* ja uusi Aavasaksa. Riikan mainitsema *Sepon baari* on alueen uusimpia rakennuksia, jota ei Kalevin, Ullan, Eevan tai Tuijan nuoruudessa vielä ollut. Se on korvannut 1960-luvun loppupuolella rakennetun vanhan hiihtomajan ja tarjoaa majoitus- ja ravintolapalveluja vaaralla.

Suuri osa aineistossa kuvatuista paikoista, kuten rinteet, mökit, taukokodot, Keisarinmaja ja näköalapaikka ovat rakennettuja: niissä on nähtävissä ihmisen käden- ja jalanjälki. Paikkoihin ja rakennuksiin liittyy muistoja ja kokemuksia riippumatta siitä, voiko niitä tarkasti paikantaa. Tim Ingoldin (2000, 206) mukaan asumisen ja kotiseudun näkökulmasta rakennusten ja muiden ei-rakennettujen maisemapiirteiden välille ei tehdä jyrkkää eroa: ne eivät ole ihmisen ja luonnon vastakkaisuuksia. Ne syntyvät ja esiintyvät osana maailman muuttumisen prosessia, jossa ihmisen osallisuus vaihtelee, mutta joka ei koskaan ole totaalista. Kyse ei ole niinkään ihmisen vaikutuksesta tiettyyn paikkaan, vaan se voi olla enemmän tai vähemmän rakennus eri aikoina. (Ingold 2000, 206.)

5.2 Reitit ohjaavat kulkemista

Aavasaksalla liikkuminen tapahtuu pääasiassa olemassa olevia reittejä pitkin: tiet, polut, kalliot, rinteet ja portaat muodostavat valmiita ja konkreettisia reittejä, jotka ohjaavat paikallisten ihmisten ja matkailijoiden liikkumista ja toimintaa luoden ja rajaten näköaloja ja paikkoja.

Tänään täytyy todeta että Aavasaksalta on upeat näköalat sekä kävelyreitti, josta näkee kaunista luontoa joka puolelta (Tuija 9, 15–17).

Keskeisiä ja kirjoittajille tuttuja reittejä Aavasaksalla ovat luontopolut: *Kruununvuoren kierroksen käyn patikoimassa melkein joka kesä* (Kalevi 5, 45), se on *hieno kävelypaikka* (Paula 1, 18). Niillä on merkitystä erityisesti eri suuntiin avautuvien maisemien ja näköalojen ihailemisessa. Sirosen (1993, 150) mukaan ihmiset eivät lähde vain luontoon, vaan tietyille tutuille poluille ja laduille, jotka koetaan esteettisiksi – ihmiset liikkuvat liikuntamaisemissa. Esteettisyyden ei kuitenkaan tarvitse merkitä vain perinteistä kauneuden ihailua maisemassa vaan se voi olla miellyttävän tunteen kokemista ja etsimistä, osallisuutta sekä oman ympäristön arvostamista (Snellman 1996, 55).

Vaaraa kiertävät luontopolut johdattelevat kulkijaa katsomaan ja kokemaan maisemaa ja ympäristöä monesta suunnasta, ja pysähtymään tietyillä paikoilla, kuten taukokodassa, levähdyspaikassa tai näköalapaikalla. Reitti määrittää näkökulman valintaa: kun kuljemme tätä tietä, näemme maiseman tällä tavalla, tästä perspektiivistä (Karjalainen 1999, 81). Liikkuminen mahdollistaa ympäristön havainnoimisen eri kulmista ja muuttaa maisemia ja kohteita, joihin huomio kiinnittyy. Katsoessamme maisemaa teemme sen tietystä näkökulmasta ja liikuessamme myös maisema muuttuu. Se, mitä me näemme, riippuu asennostamme ja paikastamme. Maisemaa itsessään, havainnoijasta irrallaan ei ole olemassa, vaan se on panoraama, joka muuttuu jatkuvasti meidän liikuessamme. Liikkumisen ohella tärkeää on myös pysähtyminen, joka antaa tilaa rauhoittumiselle ja hiljentymiselle. (Sironen 1993, 167; Raivo 1997, 198; Jokinen & Veijola 2003, 260; Kivelä 2004, 50–51.)

Kyse ei kuitenkaan ole vain siitä, mitä me näemme. Maisema ei ole Ingoldin (2000, 195) mukaan vain kokoelma piirteitä, joita näemme (*landscape*), vaan kokoelma aktiviteetteja ja ihmisen toimintaa (*taskscape*). Maisema ei ole vastakkaista meihin ja ihmisyyteen nähden, vaan osa meitä yhtälailla kun me olemme osa sitä. Paikkoja ei voi havainnoida kaukokartoituksen keinoin, etäisyyden päästä, sillä paikkasuhteemme ovat ruumiillisesti ja moniaistisesti koettuja tunnetiloja, kohteen havainnointia, kokemista ja tulkitsemista eli lähikartoitusta (Ingold 2000, 193; Karjalainen 2004, 59–61). Voidaan puhua *aistimaisemasta*: kokijan subjektiivisesta ja kokonaisval-

taisesta ympäristökokemuksesta, jossa ovat visuaalisen kokemisen lisäksi läsnä tuoksut, maut, äänet ja mielenmaisemat. Se muodostuu moniaistisesti kokijan henkilökohtaisia tunteuksia, kokemuksia ja mielikuvia että kulttuurisesti jaettuja tapoja ja merkityksiä sisältäväksi kokonaisuudeksi. (Kivelä 2004; Angeria ym. 2006.):

Syksyllä kovien pakkasten aikaan kävin vaaran jyrkän teellä kuulostelemassa ja kiikaroimassa luontoa, silloin tein erikoisen havainnon mm. Tengeliönjoen rannalla olevassa pajukossa näkyi kaikessa rauhassa isokokoinen uros hirvi ruokailevan. Myös huuhtajan kumea ääni kantautui joen takaisesta vaarasta. (Kalevi 5, 51–54.)

Kalevin kokemus ja muisto Aavasaksasta on vahvasti moniaistinen sisältäen tunteen pakkasen purevuudesta ja luonnon havainnoimisesta sekä katseella että kuulemalla. Myöhemmin samat aistimukset tai ärsykkeet voivat palauttaa kokemuksen mieliimme, mutta moniaistisuus saa meidät kokemaan ja muistamaan menneisyyden tapahtumia myös tahattomasti, ilman tietoista ja aktiivista muistelemista ja muistamista. Walter Benjamin (1986, Veijolan mukaan 2006, 85) mukaan meillä on olemassa *tahdoton ja tahaton muisti* (involuntary memory), joka suojelee ja varastoi käsityksiä ja vaikutelmia, joita ei ole tietoisesti tai erityisesti eletty ja koettu, mutta jotka eletyssä hetkessä ovat muistoja menneestä. Elettyihin paikkoihin liittyy aina ruumiillisista muistia (Jokinen & Veijola 2003; Karjalainen 2004).

Keskeisiä kulkureittejä Aavasaksalla ovat myös rinteet sekä vaaralle johdettava *pitkä ja mutkainen tie* (Riikka 13, 1). Näissä kulkeminen on nousemista ja laskeutumista. Jo pelkästään vaaralla vieraileminen edellyttää sinne kiipeämistä. Korkean paikan, kuten tunturin tai vuoren kokemukseen liittyy voimakkaasti nousemisen ja laskeutumisen kokemus, jaloista mieleen siirtyvä kokonaisvaltainen tunne: *kun autolla kipuaa kohti Aavasaksanvaaraa (korvat aivan lukossa joka kerta) niin tuntuu kuin pääsisi paratiisiin, onnelaan!* (Paula 2, 33–34). Kokemuksen huipun saavuttaminen on esteettinen maisemaelämys, jolloin elämyksille annetaan henkilökohtaisia merkityksiä (Jokela 1999).

Vaikka vaaralle pääsee nykyään autolla eikä nouseminen vaadi samantaisia ponnistuksia kuin esimerkiksi Maupertuis'n aikoihin, ovat vaaralla kiipeäminen ja laskeminen keskeinen osa siellä olemista ja toimimista. Se on ollut tärkeä osa Eevan ja Tuijan nuoruuden Aavasaksan juhannusta: *Mentiin vaaraa ylös/alas koko yö ja juteltiin keskenämme ja vastaan tulevien tuttujen kanssa* (Eeva 7, 7–8) ja *jalat kipeänä kävelystä lähdettiin kotimatkalle* (Tuija 9, 7). Sallalle se on tarjonnut *loistavat hiihtoharjoittelumaastot*, jossa voi *lykkiä rullasuksilla vaaranpäälle tasatyönöin ja juosta hissirinteessä sauvojen kanssa* (Salla 11, 13–15).

Vuoret, tunturit ja vaarat ovat vahvasti *ruumiillistuneita maisemia* (*embodied landscape*). Uhkaavuus ja etäisyys ovat muuttuneet houkutteleviksi, elämyksellisiksi ja haasteellisiksi vapaa-ajan vieton tyyssijoiksi ja huippu-urheilun areenoiksi (Jokela 1999, 13), joissa ruumiillisuus on keskeinen kokemusta määrittävä ja synnyttävä tekijä. Esimerkiksi vuorikiipeilijöille ja extreme-urheilijoille vuorelle nouseminen saa motiivinsa ja motivaationsa nousemisesta itsessään. He eivät kiipeä vuorelle maisemien vuoksi, vaan vuorelle kiipeäminen on halu, joka raukeaa heti kun kohde on omittu itselleen ja todisteaineisto käynnistä kerätty ja jätetty. Heille maisema ei ole merkittävä, vaan tärkeintä on selvitä ylös ja turvallisesti takaisin alas; he eivät jää huipulle pitkäksi aikaa. (Jokinen & Veijola 2003; 268, 270.)

Nouseminen ja laskeutuminen määrittävät vuorten, vaarojen ja tuntureiden olemusta ja kokemusta. Kyse ei ole niinkään tilasta tai korkeudesta kuin kinesteettisestä liikkumisesta. Maiseman ääriviivoja koetaan, ei mitata, ja kokemukset ovat suoraan yhteydessä ruumiillisuuteen. Lihaksiimme syntyy tietoisuus (*muscular consciousness*), joka saa meidät muistelemaan ja kokemaan yhä uudelleen polkuja ja teitä, joita olemme kulkeneet. Reitit ovat myös jälkiä ja todisteita lukemattomista siellä tehdyistä matkoista; näkyviä kerrostumia yhteisön ja aiempien sukupolvien asumisesta ja olemisesta. Reiteillä liikkuminen on liikkumista paikasta toiseen: ei ole olemassa paikkaa ilman reittiä eikä reittiä ilman paikkaa. Siirtyminen paikasta toiseen edellyttää reitillä kulkemista. (Ingold 2000, 204.)

Eri-ikäisille kirjoittajille Aavasaksa merkitsee erilaisia paikkoja ja toimintoja. Tarkasteltaessa Aavasaksalla tapahtuvaa liikkumista, kuvattuja paikkoja sekä reittejä, voidaan hahmotella niitä rajoja, joita Aavasaksaan kertomuksissa liitetään: mitä nuorempi kirjoittaja on iältään, sitä enemmän kuvataan laskettelumahdollisuuksia ja palveluja, kun taas iäkkäämmille kirjoittajille Aavasaksa on yhtä kuin Kruununpuisto. Kertomuksissa Aavasaksa saa hahmonsa sinne nousemisesta aina näköalapaikan maisemien ihailemiseen. Kirjoittajille Aavasaksan fyysinen olemus sekä Aavasaksaan reunustavat joet luovat paikalle rajat. Aavasaksa on vaara: - - *ettei ole Aavasaksanvaaraa, soon Aavasaksa. Ophaisiin ja vihkoihin ja niile jotka sotkevat kylän ja vaaran, vois prantätä: Aavasaksa, aurinkovaara, solis ko poron potku polhveen, justiinsa oikein, ko lehmää leukhoin* (Ilpo 14, 4–6).

Paikkoihin liitetään perinteisesti ajatus paikkaa kehystävistä rajoista. Meillä on olemassa monia paikkoja, kansallisvaltioita, läänejä ja seurakuntia, joilla on omat rajansa. Ne ovat tulosta tiettyjä yhteiskunnallisia päämääriä palvelevista rajanvedoista, jotka eivät kerro ikuista totuutta paikoista, mutta joilla on merkitystä. Ne määrittävät esimerkiksi kunnallisveron määrää ja kansalaisuutta; niillä organisoidaan sosiaalista tilaa osana paikan muodostamisen prosessia. Luonnonpiirteekään eivät ole rajoja luonnostaan, vaan myös luonnonmaisemien fyysisiä piirteitä noudattelevat rajat ovat yhteiskunnallisia luomuksia. Paikkoja luodaan rajojen avulla ja osana

vallankäyttöä. (Ingold 2000, 192; Massey 2003, 73–74.)

Aavasaksan hahmoa määritellään sen erityisyyden kautta, joka paikalla on ulkopuoleen ja Ilpon kertomuksessa Aavasaksa halutaan erottaa samanimisestä kylästä. Aavasaksa on jotain, joka erottuu alueen muista paikoista ja maisemasta myös Kaleville: *ohittaessaan Ylitornion taajamaa, hänen katseensa varmasti kohdistuu Aavasaksan vaaraan* (Kalevi 4, 5–6). Paikat saavat luonteensa niiden suhteiden kautta, joita sillä on muihin paikkoihin, sillä paikkojen rajat leikkaavat aina vääjäämättä muita sosiaalisen tilan muodostamia suhteita ja paikkoja. Se, mikä ei kuulu paikkaan, on ulkopuolella, on tärkeä osa sitä, mistä paikka rakentuu. Paikat ovat sekä yhteydessä toisiinsa että riippuvaisia toisistaan. (Rose 1995, 99; Massey 2003, 73–74; Massey 2008, 30.)

Yhtäältä Aavasaksa nähdään eräänlaisena etelän ja pohjoisen risteyskohtana, sillä *tämän paikan ohittamisen jälkeen ympärillä oleva maasto kerta heitolla muuttuu täysin vaaramaisemaksi* (Kalevi 4, 6–7). Aavasaksa nähdään eräänlaisena rajapaikkana etelän ja pohjoisen välissä; se on ”Pohjolan tunturimaailman portinvartija” (Inha 1909, 84). Tällaiset paikat mahdollistavat olemisen useammassa paikassa, etelässä ja pohjoisessa tai idässä ja lännessä yhtä aikaa (ks. Löytynoja 2008). Tällöin raja on itse paikka eikä vain sen kehys.

Vaikka kertomuksissa Aavasaksasta tuotetaan erityinen paikka, on se sidoksissa sitä ympäröiviin muihin paikkoihin: vaaralle on kuljettava kylän ja Kruununpuistoon uuden Aavasaksan läpi. Paikkojen suhteet ovat monimutkaistuneet ja ne muodostuvat lukuisissa tilassa toteutuvista sosiaalisista suhteista. Globalisaatio, ajan ja tilan kutistuminen ovat muuttaneet myös Aavasaksan luonnetta ja kokemista. Jos se ennen oli mahtava paikka *siihen aikaan kun harvoin päästiin mihinkään* (Tuija 9, 8), vietetään juhannusta nyt muualla ja retket suuntautuvat kauemmas. Ihmisten henkilökohtaiset toimintatilat ovat laajentuneet, samoin kuin niihin lisäulottuvuuksia tuovat matkat suuntautuvat yhä kauemmas eikä Aavasaksa ole yhtä tärkeä kotiseutupaikka kuin ennen.

Aavasaksa ei ole toimintatila paikallisille ihmisille Massey'n (2003) esittämänä arkisen elämän paikkana ja reittinä: siellä ei vierailta päivittäin, ei edes viikoittain. Se on pikemminkin poikkeus ja lisäulottuvuus, jossa vierailtaan silloin tällöin: *vuosien kuluessa olen Aavasaksalla käynyt harvaksseen jos on ollut tapahtumia tai tuttaville käyty näyttämässä maisemia josta ovat olleet ihastuneita* (Tuija 9, 13–14). Aavasaksalla käydään useimmiten, kun vierailmiseen on jokin syy: maisemien näyttäminen vieraille, tapahtuma tai luontoretkeily. Aavasaksalla vierailmiseen vaikuttaa osaltaan myös se, että se ei ole paikka, jonka läpi voisi kulkea kuin ohimennen, vaan ”sinne on mentävä”. Myös kirjoittajien fyysinen etäisyys Aavasaksasta vaikuttaa vierailutiheyteen: ne kirjoittajat, jotka asuvat paikkakunnalla käyvät useammin vaaralla kuin kauempana asuvat. Heidän kertomuksistaan on

myös havaittavissa, että he voisivat käydä vaaralla useammankin, jos siellä järjestettäisiin heille mieluisaa toimintaa ja ohjelmaa, kuten kulttuuri- ja urheilutapahtumia. Tämä tulee ilmi suhtautumisesta Aavasaksan (matkailun) kehittämiseen (ks. luku 7).

Kotiseutukokemusta ovat tuottaneet Aavasaksalla paikat, jotka yhtäältä edustavat Aavasaksaa kotiseutunähtävyytenä, jota esitellään vieraille toisaalta subjektiivisesti koetut paikat, joita ei voi maantieteellisesti paikantaa ja joihin liittyy positiivisia muistoja ja tunteita. Maisemien ja nähtävyyksien katselemiseen keskittyvät reitit, luontopolut ja näkötornin portaat ovat samoja matkailijoille ja paikallisille. Aavasaksalla olemisen ja liikkumisen kokemukset ovat sidoksissa rakennettuun ympäristöön. Aavasaksa on erityinen paikka, jonka kokemiseen vaikuttaa sen fyysinen olemus.

Vierailut ja vieraileminen vaaralla ovat kuitenkin vähentyneet ja seuraavassa luvussa tarkastelen lähemmin, millaista Aavasaksan kokeminen on ollut eri aikoina ja miten se on muuttunut.

6 AAVASAKSAN NOSTALGINEN TUNNELMA

Muisti ja muistaminen liitetään useimmiten aikaan. Meillä on muistoja ja voimme muistella ensimmäistä koulupäivää, ensisuudelmaa tai viime kesälomaa. Aika ajatellaan kronologiseksi ja geneettiseksi akseliksi, jolle elämän tapahtumat sijoittuvat. Muistaminen on kuitenkin mitä suurimmissa määrin myös tilallista. Koulumuistot kiinnittyvät kouluympäristöön ja kesälomamme vietimme jossakin, kotona, mökillä tai esimerkiksi lomakohteessa. Paikoilla on muistille väliä, sillä aika sinänsä ei ole kokemuksellista. (Urry 1996; Karjalainen 2004; Karjalainen 2006.)

Kysyessäni kirjoituspyynnössä millainen on sinun Aavasaksasi, kyse on tiettyyn paikkaan kohdistuvista kokemuksista, merkityksistä ja muistoista. Lähtökohta kertomiseen ja muistelemiseen oli siis paikka-keskeinen. Elämäkerrallinen lähestymis- ja kirjoittamistapa olivat kertomuksissa kuitenkin vahvasti läsnä. Riippumatta kirjoittajan iästä tai sukupuolesta kertomusten orientaatio eli alkutilanne sijoittuu kirjoittajan lapsuuteen ja nuoruuteen: *Ensi kosketukseni Aavasaksaan oli kaikei se kun jo pienenä olen äidin ja isän kanssa vierailut Aavasaksan huikeita maisemia ihailemassa* (Salla 11, 7–8). Kertomus aloitetaan kuvaamalla menneitä tapahtumia, kuten ensimmäistä käyntiä Aavasaksalla tai merkittävimpiä juhannus- tai harrastusmuistoja. Kertomuksilla ja kertomalla hahmotetaan elämän ääriä ja tuodaan piiloista näkyville. Se on vastausta elämän varjokohtiin, katkoksiin, läpikulkemattomiin ja läpimuistamattomiin tilanteisiin, ja elämänkulun arviointia nykyisen minän selittämiseksi. Kirjoittaminen tuo elettyyn paikkaan uuden ulottuvuuden nostamalla sen refleksiivisen tarkastelun kohteeksi. (Vilkko 1997; Raivo 2004.) Seuraavissa luvuissa tarkastelen, miten Aavasaksan kokeminen on muuttunut: millaisia muistoja Aavasaksalta kuvataan ja mikä on kirjoittajien suhde Aavasaksaan tänä päivänä?

6.1 Nuorten ihmisten kohtaamispaikka

Aineistossa kuvatuimpia kokemuksia ja muistoja ovat kirjoittajien lapsuus- ja nuoruusmuistot Aavasaksalla vierailemisesta.

Nuoruuden Juhannusjuhlia odotettiin suurella innolla viikkokausia ja sitten matkattiin linja-autolla järvikylistä ystävien kanssa.

Väkeä oli runsaasti Juhannusta viettämässä vanhoja ja nuoria. Siellä tavattiin tuttavia ja saatiin uusia ystäviä. Ihmisiä oli koontunut laajalta alueelta (ehkä koko Suomesta) Aavasaksa oli ”POP”. Ohjelmaa oli runsaasti sekä juhannustanssit. Kaikenlaista tavaraa oli myytävänä (karnevaalitunnelma) makkaramyyntiä piti maistaa kun oli ”harvoin tarjolla vuonna 66”. (Tuija 9, 26.)

Kokemuksiimme paikoista vaikuttavat aina mielikuvat: kokemukset, kuvaukset, kertomukset ja kuvat, joita olemme paikasta nähneet ja kuulleet. Ne luovat välillisiä ympäristösuhteita paikkaan ja ohjaavat toimintaamme. Saapuessamme meille uuteen paikkaan, vaikkapa uudelle asuinalueelle tai matkakohteeseen, pyrimme hahmottamaan paikkaa tutustumalla sen kulttuuriin ja ihmisiin; selvittämään, mitä paikka on, mistä se koostuu ja mitä se tarjoaa. Tähän liittyy olennaisesti nähtävyyksien, kuuluisien paikkojen ja maisemien katselu. Katseemme kiinnittyy siihen, mikä on erilaista tai tyyppillistä (Urry 2002, 3).

Nähtävyyksien katselu on Dean MacCannellin (1989, 42) mukaan kollektiivinen velvollisuus. Kollektiivisen tunteen myötä tietyt nähtävyydet, kuten vaikkapa Eiffel-torni ja Riemukaari liitetään yleisesti Pariisin matkaan kuuluviksi: tietyt nähtävyydet tulee nähdä (MacCannell 1989, 43). Myös Aavasaksa on nähtävyys, jota on käyty katsomassa paikkakunnalle saavuttaessa tai kun Aavasaksaan on tutustuttu ensimmäisen kerran: *Minun ensimmäinen tutustuminen Aavasaksaan oli vuonna 1961, tulin tänne Ranualta ja aloitin opiskelun Ylitornion Kristillisellä Kansanopistolla. Kävimme ihailmassa Aavasaksan vaaralla näköalamaisemia.* (Kalevi 4, 1–3.) Tutustumisen kohteena ovat olleet ensisijaisesti maisemat, mutta myös rakennetut nähtävyydet, kuten Keisarinmaja. Paikka itsessään on ollut tärkeä: *silloin käytiin tutustumassa Aavasaksan vaaraan* (Paula 1, 11).

Yleisimmin Aavasaksalla on vierailtu ja vierailaan kesällä, sillä *luonnollisesti kesäaika on edullisinta* (Ulla 3, 22) mutta myös talvella, jolloin hiihdetään ja lasketellaan. Tärkeimpänä yksittäisenä ”vuodenaikana” mainitaan juhannus. Monet kirjoittajista ovat eläneet nuoruuttaan 1960- ja 70-luvuilla, aikana, jolloin Aavasaksan juhannusjuhlat olivat vetovoimaisia ja suuria tapahtumia. Aavasaksan juhannukseen perustuu myös Riikan kertomus, jossa kuvataan Aavasaksan juhannusta 2000-luvulla.

Nuoruuden kokemuksissa Aavasaksan maantieteellinen ja fyysinen sijainti ja sen tarjoamat puitteet ovat siirtyneet sivurooliin. Maiseman tai yötömän yön kokeminen osana Aavasaksan juhannusta eivät olleet tärkeitä: *Ainahan se mukavaa on että saatiin kokea ns. keskiyön aurinko, mut ei se mitenkään ollut tärkeä asia. Satoi tai paistoi niin piti päästä vaaralle.* (Eeva 7, 13–14.) Tärkeämpää nuoruudessa oli tavata ja nähdä ihmisiä: *maisemat ei silloin olleet tärkeitä – oli mukava tavata muita nuoria ja ihmisten katselu oli paljon mielenkiintoisempaa* (Tuija 9, 13–14). Riikan ker-

tomuksessa Aavasaksan juhannus korostuu erityisesti nuorison juhlimisen paikkana, jolloin ihmiset kokoontuivat ravintolan ympärille: *Juhannus ja Sepon baari. Jengi kusee kallioilla ja itikat puree pyllystä.* (Riikka 13, 1.) Aavasaksan juhannuksessa kyse on ollut erityisesti ystävien ja uusien tuttavuuksien, jengin ja muiden ihmisten tapaamisesta ja yhdessäolosta, sillä kuten Eeva (7, 22–25) toteaa:

Esiintyjät olivat silloin aika 'kehoja', ainakin näin nuoren mielestä, mut ei se ollut tärkeää. Muistelen että jonain vuonna oli esiintymässä siellä Marjatta Leppänen ja sit tais olla Marion Rung, mut en oo varma. Niitä ei todellakaan silloin käyty katsomassa, ei ne tosin ois kiinnostaneetkaan :-). Se tunnelma tuli silloin aivan jostain muusta kuin Marjatta Leppäsestä :-).

Tuijan (9, 10) mukaan juhannus oli nuoren mielestä vuoden kohokohta. Aavasaksan tunnelma muodostui ihmisten kokoontumisesta tiettyyn paikkaan sekä markkinatunnelmasta aikana, jolloin *harvoin päästiin mihinkään ja jolloin makkaramyyntiä piti maistaa kun oli "harvoin tarjolla vuonna 66"* (Tuija 9; 8, 6). Myös Riikalle (13, 3) Aavasaksa on ollut *juhannus parhaimmillaan ja pahimmillaan*. Muistot ja muistikuvat juhannuksesta eivät kuitenkaan kiinnity niinkään varsinaiseen juhlaohjelmaan tai keskiyön auringon palvontaan, vaan henkilökohtaisiin kokemuksiin, kuten rakkoihin kantapäässä (Eeva 7, 19) tai sateesta värjäytyneeseen neulepuseroon (Eeva 5, 17–18), ja joskus yllättäviinkin sattumuksiin:

Mieleeni on jäänyt vuoden 1970 juhannus; kello 24.00 aikaan kolme laskuvarjohyppääjää piti laskeutua vaaran huipulla olevalle avonaiselle tanssilavalle. Tuulenpuuska painoi heidät kuitenkin sivuun ja yksi hyppääjistä varjoineen jäi roikkumaan kuusen latvaan, laskuvarjon repeytyessä. (Kalevi 4, 26.)

Samaa sosiaalisuutta korostavaa kokemusta Aavasaksalla on tuottanut juhannuksen lisäksi laskettelu: *Jo pienenä lasketteluharrastus oli mahtavaa aloittaa Aavasaksan rinteiltä, joissa kyllä riitti väkeä vielä parikymmentä vuotta sitten* (Salla 11, 10). Tällöin huomion kohteena ei ole Aavasaksa kulttuurihistoriallisena matkakohteena, vaan se on tapa luoda (yhteen)kuuluvuuden tunnetta: *70-luvulla olen itekin käynyt siellä useita kertoja talvisin laskettelemassa. Omia lapsiani olen myös käyttänyt laskettelurinteessä useanakin talvena heidän kasvaessa siihen ikään.* (Kalevi 5, 32–33.) Kyse on paitsi henkilökohtaisesta harrastuksesta myös sosiaalisesta ja kollektiivisesta lapsuuden ja nuoruuden kokemuksesta. Me emme, etenkin lapsena tai nuorena, ajattele kotiseutuamme matkakohteena emmekä tunne sitä sen saavutusten vuoksi, vaan se on paikka muiden paikkojen joukossa, jota eletään (Jokinen & Veijola 2003, 268; Veijola 2006, 92). Paikan erityisyys

ei rakennu sen historian tai maineen varaan, vaan erilaisten sosiaalisten suhteiden kohtaamisesta (Massey 2008). Lasketteluun ei liity vain konkreettinen pujottelu rinteillä, vaan se voi olla myös esimerkiksi mahdollisuus tavata ystäviä, kehittää itseä ja omia taitoja, kohottaa omaa sosiaalista statusta ja rakentaa omaa identiteettiä (ks. Jokinen & Veijola 2003, 268).

Kirjoittajien tämänhetkistä suhdetta Aavasaksaan määrittää erityisesti maisema ja luonto, jota ihaillaan ja josta ollaan ylpeitä: *kesällä mökillä ihastelen Aavasaksa päivän mittaan usein ja vieraiden mielestä ympäristö on upea* (Tuija 9, 26–27). Aavasaksa on yksilöllinen harrastuspaikka; sosiaalinen yhdessäolo on vaihtunut retkeilyyn ja vaelteluun pitkin Aavasaksan rinteitä (Salla 11, 14): *Aavasaksan vaaran ympärillä kulkee hiihtoja patikointipolku, sen varrelle on rakennettu myös taukokota, jossa käyn usein paistamassa makkaroita ja nauttimassa termospullosta kahvia* (Kalevi 5, 54–56). Se, mikä nuoruudessa ei ollut tärkeää, on nyt keskeistä Aavasaksan kokemisessa: *Minulle Aavasaksa merkitsee aivan erityistä, kaunista maisemaa kallioineen* (Ulla 3, 4). Kauniin maiseman ja luonnon lisäksi Aavasaksa koetaan voimia antavana: *nykyään Aavasaksa antaa minulle voimaa ennen kaikkea henkisesti* (Salla 11, 26). Kotiseutuna Aavasaksalla vieraileminen on konkreettista ja lyhytkestoista: siellä käydään tapahtumissa, paistamassa makkaraa tai näyttämässä maisemia vieraille. Matkailijalle se puolestaan on paikka, jossa vietetään aikaa, ollaan ja oleillaan: *olemme joka joulukuun 7–10 päivä, miten milloinkin* (Paula 1, 16).

Sekä juhannuksen että lasketteluun suhteen Aavasaksa on konkreettisesti ollut (paikallisten) nuorten ihmisten kohtaamispaikka, jonne on koonnuttu tapaamaan ystäviä sekä uusia tuttavuuksia. Se on henkilökohtainen paikkakokemus, mutta johon vaikuttavat merkittävästi myös ihmiset, joiden kanssa paikkoja eletään (Relph 1986, 34). Matkailijalle Aavasaksa puolestaan on *ihana joulunviettopaikka, jossa saa olla ilman kutsumattomia vieraita, omissa oloissamme* (Paula 1, 17–18). Kotiseutukokemukseen liittyy vahvasti muiden ihmisten läsnäolo, joka luo yhteisöllisyyden ja kuulumisuuden tunnetta. Aavasaksa kuulumista ja sen tuntemista kotiseuduksi määrittää erityisesti yhteisöä kohtaan tunnettu yhteys (Paasi 1984, 114).

Intersubjektiivinen ja sosiaalinen Aavasaksan kokeminen on erityisesti Eeva, Tuija ja Kalevin kohdalla ollut konkreettista ja ainutlaatuista, sillä he ovat kokeneet 1960- ja 70-luvuilla Aavasaksan suuret juhannusjuhlat, joissa *juhannuksen yöttömän yön aurinkoa Aavasaksan vaaralla oli valvomassa yli 15 000 henkilöä* (Kalevi 4, 19–20). Tuolloin myös Ylitornion kunnan väkiluku oli lähes saman verran. 2000-luvulle tultaessa Ylitornion kunnan väkiluku on laskenut vuosi vuodelta ja tällä hetkellä asukkaita on alle 5000 (Tilastokeskus). Riikan kokemuksessa kyse ei siis ole suurien juhannusjuhlien jälkimainingeista, vaan kokonaan uudesta sukupolvesta, joka kokee Aavasaksa uudella, omalla tavallaan, vaikka kyse on yhtäältä samasta kollektiivisesta kokemisesta kuin vuosikymmeniä aiemmin. Aava-

saksan juhannukseen liittyvät muistot ovat paitsi yksilöllisiä myös kollektiivisesti jaettuina: kotiseutukokemusta.

6.2 Pettymyksiä: *ei se tunnelma oo ollut sama*

Kotiseutukokemukset ja käsitys kotiseudusta perustuvat lapsuuden ja nuoruuden positiivisiin kokemuksiin ja muistoihin, ja myöhemmin ne muuttuvat vain vähän. Kotiseutu koetaan ajattomaksi ja muuttumattomaksi. Palatessamme tutuille paikoille oletamme ja haluamme niiden olevan samanlaisia, ”kuin silloin ennen”:

Joten kaikki ne muistot mitkä silloin sai kokea niin ovat todella mukavia ja lämpimiä ja hyvin kesäisiä. Oon aikuisena käynyt muutaman kerran vaaralla mut ei se tunnelma oo ollut sama kuin juhannuksena ja nuoruudessa. Toivottavasti saadaan taas elvytettyksi juhannus perinteet, että nykynuorillekin se Aavasaksa meinais sitä ”oikeaa” juhannusta, kuten minulle. Ei oo muuta juhannusta mielessä kuin Aavasaksan juhannukset. (Eeva 8, 36–39.)

Paikan kokemisen näkökulmasta kotiseutuun liittyvät tunteet tulevat usein tiedostetuksi vasta muutoksen yhteydessä – silloin taakse jäänyttä paikkaa tarkastellaan ja muistellaan etäisyyden päästä (Karjalainen 1988, 99). Muutto kotipaikkakunnalta tai maalta kaupunkiin muodostaa kotiseudun ja asuinpaikan välille spatiaalista etäisyyttä. Aavasaksaan liittyvät kaiho ja kaipuu korostuvat kirjoittajan kotiseutuun muodostuneen fyysisen etäisyyden kasvaessa. Ne kirjoittajat, jotka asuvat muualla kuin Ylitorniolla, Aavasaksa on ensisijaisesti oman lapsuuden ja nuoruuden muistojen ja muistelemisen kohde: *voi niitä aikoja*, kuten Riikka (13, 3) toteaa. Kertomuksissa ei kuitenkaan kerrota ajasta tai tapahtumista, joita nuoruuden ja nykyhetken hetken välissä on ollut. Kirjoittajien elämäntilanteet, asuinpaikat ja kenties myös ystäväpiirit ovat muuttuneet, mutta kertomuksissa ja Aavasaksan kokemisessa niitä ei kuvata.

Kotiseutuna kaipuu Aavasaksaan ei kuitenkaan kohdistu vain tiettyyn fyysiseen paikkaan vaan omaan lapsuuteen, nuoruuteen ja yhteisöön. Konkreettisia fyysisten ympäristömuutosten kuvauksia tai vaikutuksia kertomuksissa on vähän, vaikka Aavasaksalle (myös Kruununpuistoon), on viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennettu katettuja luontopolkuja ja esiintymislava sekä restauroitu näköalakahvila. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että muutokset koetaan positiivisina ja myös paikallisväestöä palvelevina (ks. Järviluoma 1993; Jokinen ym. 2008). Ainoastaan Paula (1, 12) kuvaa Aavasaksan ympäristön muuttuneen vuosien aikana: *[Aavasaksa] näytti aika erilaiselta kuin nyt, yli 20 vuotta myöhemmin. Puut olivat pieniä jne.*

Kyse on ympäristön luonnollisesta muutoksesta, kuten puiden kasvamisesta, ei niinkään konkreettisista ympäristömuokkauksista.

Vaikka Aavasaksan paikat, kalliot ja rinteet ovat pääsääntöisesti edelleen olemassa, paikka ei ole samanlainen. Fyysisen muutoksen sijaan kotiseutukokemuksen muutosta selittää erityisesti tunnelman muuttuminen: *ei se tunnelma oo ollut sama kuin juhannuksena ja nuoruudessa* (Eeva 8, 38). Ajan kuluessa merkittävää ei ole kotiseutuun liittyvä tilallinen vaan ajallinen etäisyys. Paluu menneisyyden maisemiin tuottaa helposti pettymyksen, sillä muisti on valikoiva ja muistettu menneisyys on usein miellyttävämpi kuin nykyisyys. Emme voi tavoittaa muistojen paikkaa ympäristössämme sellaisena kuin miksi sen kuvittelimme. (Tani 1997, 212.) Paikkaidentiteetit eivät ole muuttumattomia (Relph 1986, 45), toisin kuin käsityksemme paikoista. Vielä vuosikymmenten jälkeenkin meillä on tietty käsitys paikasta; tapa kokea paikka ei ole muuttunut.

Kirjoittajien kokemuksissa on havaittavissa Aavasaksan matkailun ja merkityksen hiipuminen viimeisten vuosikymmenten aikana. Kävijämäärät ja tapahtumien volyyymi ovat vähentyneet, mikä vaikuttaa suoraan niihin kokemuksiin, joita Aavasaksasta myöhemmin on: *pari kertaa vuosia sitten on käyty juhannuksena mutta ei ole ollut väkeä – kuten minun nuoruudessa*. (Tuija 9, 14–15.) Se, mikä ennen oli tärkeää, vaaralle menemisen syy ja tunnelman luoja eli ihmiset, on poissa. Merkitys ei kuulu kohteeseen sinänsä, vaan sitä on etsittävä herätetystä tunnelmasta (Sironen 1993, 151). Voidaan puhua *paikan hengestä*, joka syntyy, kun paikan materiaallinen ja fyysinen todellisuus kohtaavat menneisyyden ja nykyisyyden paikkaan liittämät merkitykset ja mielikuvat (Relph 1986, 48). Paikan henki syntyy yhteisesti jaettujen merkitysten ja tunteiden kautta, mutta se on enemmän kuin tekijöidensä summa eikä sitä voi asettaa objektiiviseen tarkasteluun: se voidaan vain aistia (Tani 1995, 21).

Vaikka konkreettiset vierailut vaaralla ovatkin vähäisiä tai paikka ei ole fyysisesti läsnä kirjoittajan elämismaailmassa, Aavasaksa muistetaan ja sitä muistellaan. Se nousee tietoisuuteen erilaisten tapahtumien, kuten kotiseudulle saapumisen ja fyysisen läsnäolon yhteydessä: *Aina, kun saavun kotiin, Ylitorniolle, katson ihailleen tuota jylhää vaaraa jolla on erityisen rauhoittava ja tyynnyttävä vaikutus minuun!* (Salla 11, 4–5). Kotiin saapuminen tuo vaaran lähelle paitsi fyysisesti myös henkisesti, mutta muistojen kautta paikka voi olla läsnä ilman konkreettista paikassa vierailua tai sen kohtaamista. Lapsuuden ja nuoruuden kokemukset ovat keskeisiä Aavasaksan kokemisessa, mutta myös kirjoittajien nykyisyydessä ja tulevassa, sillä ne vaikuttavat olemisen tapaan. Paikat ilmentävät tässä hetkessä menneisyyden kokemuksia sekä tulevaisuuden tapahtumia ja toiveita (Relph 1986, 33).

Aavasaksaan liittyvät kokemukset ovat nostalgisia. *Nostalgias* on kyse kaipuusta kotia ja turvallisuutta kohtaan, ensimmäiseen biologiseen tilaamme ja universumiimme. Nostalgiaan liittyy vahvasti tietyn ajan ja aika-

kausien kaipuu, mutta ensisijaisesti se on yksilön paluuta omaan historiaan suhteessa todellisuuteen ja nykyhetkeen. Nostalgian määre on juuri autenttinen aika: lapsuus ja nuoruus. Se on kaikkien aistien muistia, joka syntyy, kun erilaiset ärsykkeet, tuoksut, maut, äänet tai oleminen jossakin paikassa laukaisevat aistimuksia muistipaikoissa, joista tulee merkityksellistä tilaa ja jossa merkitykset muodostuvat: *Ei oo muuta juhannusta mielessä kuin Aavasaksan juhannukset* (Eeva 8, 40). Eevalle juhannus on yhtä kuin Aavasaksa, romanttinen ja tunteellinen ”ennen oli paremmin” -asenne, mutta se on myös merkityksiä tuottava ja lajitteleva muistin ja muistojen rakentaja. (Petrisalo 2001; Kukkonen 2007.)

Kotiseutu ja kiintymyksen kohde on siten paljon enemmän kuin pelkkä ulkonäkö. Maisemalla ja ympäristöllä on esteettinen merkitys, mutta niiden menettäminen tai dramaattinen muuttuminen ei merkitse pelkästään paikan menettämistä. Muutokset ympäristössä uhkaavat mahdollisuuttamme palata muistoihin ja aiempiin kokemuksiin, oman identiteetin menettämistä: *Tätä kirjoitellessa tulikin mieleeni, että mitä jos Aavasaksa otettaisiin meiltä yhtäkkiä pois! Mitä jäisi jäljelle? Aavasaksa kuuluu Ylitornion maisemaan ja yhtälaila minun elämään kuin nenä päähän.* (Salla 11–12, 26–28.) Kirjoittajan mukaan paikan katoaminen vaikuttaisi väistämättä ja vahvasti paitsi ympäristöön myös häneen itseensä.

Sosiologi Anthony Giddens (1992) kuvaa ihmisen tarvetta ja kaipuuta tuntea turvallisuutta, jatkuvuutta ja muuttumattomuutta ja niihin liittyviä tunteita *ontologisen turvallisuuden* (ontological security) käsitteen avulla (ks. myös Veijola 2006, 91). Se kuvaa sitä luottamusta, jota ihmiset kokevat omaa identiteettiään sekä ympäröivää sosiaalista ja materiaalista ympäristöä ja sen toimintojen pysyvyyttä ja muuttumattomuutta kohtaan. Kyse ei ole niinkään tiedollisesta kuin emotionaalisesta ilmiöstä, jonka juuret ovat lapsuuden perusturvallisuudessa. Luottamus toisiin ihmisiin on alituinen ja toistuva psykologinen tarve, joka mahdollistaa tuttuuden kokemisen sosiaalisessa ja materiaalisessa ympäristössämme. Arkielämämme pyörii ennustettavuuden ja rutiinien kautta ja varassa, ja vaarantuneina ne uhkaavat myös yksilön identiteettiä. (Giddens 1992, 92–98.)

Nykyään paikat muuttuvat yhä nopeammin ja yhä enemmän: siinä missä eilen oli talo, voi muutaman kuukauden päästä olla moottoritie. Maailman muuttuminen ei kuitenkaan ole poistanut paikkojen ja kotiseudun merkitystä. Vaikka emme olekaan enää sidoksissa enää yhteen paikkaan, esimerkiksi kotiin, vaan kuulumisen tunteemme on hajaantunut laajemmalle, paikoilla on merkitystä yksilön identiteettiin: siihen, mitä ja kuka minä olen. Näin ajateltuna *identiteetti* on ihmisen individualistinen käsitys itsestä, joka muodostuu minän ja yhteiskunnan, ”merkityksellisten toisten”, välisessä vuorovaikutuksessa. Subjektin sisäinen ydin ei ole autonominen ja itseään kannatteleva, vaan muodostuu subjektille tämän asuttamien maailmojen arvojen, merkityksien ja symbolien eli kulttuurin kautta. Identiteetti

vakauttaa sekä subjektin että kulttuuriset maailmat ja tekee molemmista vastavuoroisesti yhteneväisempiä ja ennustettavampia. (Hall 1999, 21–22.)

Identiteettiä tutkineen Stuart Hallin (1999, 22) mukaan sekä subjektien että sosiaalisten maailmojen liikkuminen tuottaa yhä pirstoutuneempia identiteettejä, jotka eivät koostu yhdestä, vaan monista identiteeteistä, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään. Kulttuurisiin identiteetteihin kohdentuva ja keskittyvä identifikaatioprosessi muodostuu yhä avoimemmaksi, moninaisemmaksi ja ongelmallisemmaksi. Hallin (1999, 23) mukaan täysin yhtenäinen, loppuunsaatettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa. Merkitysten ja kulttuuristen representaatioiden lisääntyessä, identiteetti muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Tästä johtuen identifikaatio ei ole automaattista, vaan se voidaan joko saavuttaa tai menettää (Hall 1999, 28).

Postmodernin subjektin identiteetti ei määriy niinkään biologisesti kuin historiallisesti (Hall 1999, 23). Paikan ja yksilön suhdetta voidaan tarkastella ja luonnehtia identiteetin sijaan ja ohella yksilön elämäkerrallisena paikkasuhteena. *Topobiografia, elämäkerrallisten paikkakokemusten tulkinta* kuvaa niitä paikkasuhteita, joilla on merkitystä inhimillisen olemisen kokonaisuudessa. Nämä paikat ovat eletyn ajan luomia henkilökohtaisia tiloja, jotka elävät muistoissamme. Niissä konkretisoituu ajan, tilan ja minuuden muodostama inhimillisen todellisuuden kolmiyhteys, jossa muistoina esiintyvät ajan ja paikan sidokset rakentavat ja muokkaavat minuuden. (Karjalainen 2004, 59–61; Karjalainen 2006, 83.) Sallan (11, 27) kysymys *mitä jäisi jäljelle?* kuvaa yksilön tekemää tulkintaa paikan merkityksestä sekä kokemusta oman minuuden ja identiteetin, itselle luodun minäkertomuksen menettämisen ja uudelleenkirjoittamisen kohtaamista ajassa, jossa maailma on jatkuvassa liikkeessä ja paikassa, joka luonnostaan muuttuu niin hitaasti, että ihmisen näkökulmasta katsottuna se näyttää ajattomalta (ks. Tuan 2005, 15).

Kotiseutuun liittyvä ajatus muuttumattomuudesta ja pysyvyydestä on nähtävissä myös kirjoittajien kertomuksissa, joissa myöhempiä kokemuksia verrataan nuoruuden ja lapsuuden kokemuksiin eli tilanteeseen, jolloin käsitys Aavasaksasta on muodostunut. Lapsuudessa ja nuoruudessa Aavasaksa on ollut erityisesti paikka, jossa on tavattu ihmisiä. Tänä päivänä Aavasaksa on kirjoittajille harrastuspaikka, kaunis maisema sekä henkisesti voimia antava. Kokemuksen muuttumiseen on vaikuttanut erityisesti väkimäärän väheneminen ja sitä myötä tunnelman hiipuminen. Aavasaksaan kohdistuu nostalgiaa, lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviä muistoja, paluuta aikaan, jolloin ”kaikki oli paremmin”. Mutta sen sijaan, että kyse olisi koki-jassa tapahtuneesta muutoksesta, kuten ikääntymisestä, liitetään erilainen kokemus paikkaan. Seuraavaksi tarkastelen, miten kertomuksissa kuvataan Aavasaksan (matkailun) kehitystä ja tulevaisuutta suhteessa paikan kokemiseen kotiseutuna.

7 KOTISEUTUKOKEMUKSIA TULEVILLE SUKUPOLVILLE

Aineistossa viitataan Aavasaksaan matkakohteena sekä sen matkailuelinkeinon yleensä kertomuksen loppupuolella: menneisyyden kokemuksista ja muistoista siirrytään nykyhetkeen ja suunnataan tulevaisuuteen. Tämä koskee erityisesti niitä kirjoittajia, jotka asuvat paikkakunnalla. Varhaisten kokemusten kuvauksissa Aavasaksaa kuvataan sisältä ulospäin: kertoja on tapahtumien ja maisemien keskellä ja kuvailu on tiheää ja yksityiskohtaista. Myöhemmissä kokemuksissa näkökulma Aavasaksaan muuttuu: sitä kuvataan ulkoapäin, kohoavana vaarana, maisemana ja matkakohteena. Tässä kohdassa kertomuksista voi havaita vieraan (lukijan) läsnäolon ja tekstin tavoitteet. Näkökulma muuttuu objektiivisemmaksi ja omien kokemusten sijaan esille tuodaan mielipiteitä.

Kertoessamme omaa elämäämme kerromme myös alueen, kulttuurin ja yhteiskunnan tarinaa, jossa uusinamme ja tuotamme merkityksiä. Vieraan läsnäolo muuttaa tapoja katsoa ja kokea maisemaa: se saa meidät selittämään ja kuvailemaan, mitä maisemasta ja kotiseudusta kannattaa katsoa ja kokea ja miksi. Se saa meidät tiedostamaan paikallisuutemme. (Veijola 2006, 82.) Tässä luvussa pohdin, millaisia kohtaamisia matkailun, matkailuelinkeinon, kotiseudun ja paikallisten ihmisten välillä kertomuksissa on havaittavissa. Mitä Aavasaksan matkailusta ja kehittämisestä sanotaan ja millaisena sen tulevaisuus nähdään?

7.1 Aavasaksa kunnan kulmakivi

Kertomuksissa Aavasaksa nähdään hiipuneena, mutta potentiaalisena matkakohteena, jonka vetovoimatekijöitä ovat erityisesti maisemat, yötön yö sekä erilaiset tapahtumat:

Olishan se upeaa jos Aavasaksalla pidettäisiin yöttömän yön lentomäki kisat. Kyllä moni turisti ihmettelis valoisuutta, vaikka meille se ei ole mitään ihmeellistä. Toivon että Aavasaksa tulee koko maailman tietoon jossa voi ihastella kaunista maalaismaisemaa ja ihmetellä kun yölläkin on valoisaa ja aurinko paistaa. (Tuija 9, 23–26.)

Kertomuksissa Aavasaksan matkailullinen historia ja luonne tunnetaan ja tiedostetaan: *vuosisatoja aikaisemmin Aavasaksan vaara on ollut keskiyön auringon palvontapaikka* (Kalevi 4, 27), se on *Tornionlaakson tunnetuin matkakohde ja entisaikojen tutkijoiden mielenkiinnon kohde* (Tuija 9, 1). Aavasaksaa ei kuvata pelkästään omakohtaisten kokemusten näyttämönä, vaan myös osana alueen ja kulttuurin historiaa, joiden kuvaamisella ylläpidetään sosiaalisia käytänteitä ja luodaan jatkuvuutta (Giddens 1992). Kotiseutunähtävyyksien kuvaaminen ja kertominen vieraille (lukijalle) voi yhtäläillä olla kollektiivinen velvollisuus kuin nähtävyyksien katseleminen on turisteille – nähtävyys vaatii katsomista ja kertomista. Se mahdollistaa kulttuurisen perinnön ja sosiaalisen identiteetin löytämisen ja uudistamisen. Edes kotonaan pysyvä paikallinen ei ole vapaa nähtävyyksien pakottavasta katselusta (ks. MacCannell 1989, 43): *kesällä mökillä ihastelen Aavasaksaa päivän mittaan usein ja vieraiden mielestä ympäristö on upea* (Tuija 9, 26–27).

Nähtävyydet ovat läsnä subjektiivisissa kokemuksissa ja kertomuksissa. Kyse voi olla tavasta osoittaa uskottavuutta ja paikkaan kuulumisen tunnetta: kirjoittaja osoittaa tuntevansa ja tietävänsä paikkaan liittyviä merkityksiä, minkä vuoksi hänen kertomustaan voidaan pitää luotettavana, aitona kotiseutukertomuksena. Yhtäältä kertomus toimii matkaoppaiden tavoin merkinä, joka arvottaa nähtävyyden, yhä uudelleen, näkemisen arvoiseksi (MacCannell 1989, 44). Hallin (1992, 307–308) mukaan kulttuuri ei ole koskaan pelkästään merkitysten tuottamista tai uusintamista, vaan siihen sisältyy aina myös valtapeli. Representaatio on paitsi yksi kulttuurin tuottamisen ja vastaanottamisen ominaispiirre myös itse kulttuuria muodostava. Tutkielmani on myös Aavasaksan representaatio, uudelleenesittäytyminen, joka osallistuu Aavasaksasta käytävään keskusteluun ja tuottamiseen tilanteessa, jossa sosiaalinen todellisuus on sekä analyysin kohde että tuote.

Kertomuksissa Aavasaksa kuvataan hiipuneena matkakohteena: *lomailijat yllättävän harvoin poikkeavat Aavasaksan vaaralle* (Kalevi 5, 40). Aavasaksan matkailun nykytilaa ja volyymia verrataan menneeseen: *entiseen aikaan Aavasaksalla kävi paljon turisteja* (Ulla 3, 7), erityisesti Aavasaksan matkailun huippuvuosiin 1960- ja 70-luvuilla (Kalevi 4, 20). Nykyään matkailijavirrat suuntaavat pohjoisen tunturikohteisiin eikä Aavasaksaa koeta kilpailukykyiseksi talvimatkailukohteeksi pohjoisten hiihtokeskusten kanssa, sillä *käyttäjät ovat nykyisin hyvin vaativaa ja arvostelevaista väkeä, sen johdosta rinteiden käyttö vähäistä, lähistöllä olevat isommat rinteet vetävät massat puoleensa* (Kalevi 5, 36–38). Yleensäkin talvimatkailun tai Aavasaksan talvikäytön kehittämiseen kiinnitetään kertomuksissa vain vähän huomiota – joskin todetaan, että *siellä vaaran päällä on tosi kaunista myös talvella* (Ulla 3, 21).

Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään matkailun tai matkailijamäärien vähenemisestä vaan myös paikallisväestön vaaralla tapahtuvasta toiminnasta:

Viimeisen 20 vuoden aikana väen paljous on täältä pohjoisista maakunnista siirtynyt opiskelun ja työnhaun perässä etelän taajamiin, sen johdosta myös Aavasaksan vaaran käyttö on osaltaan hiipunut (Kalevi 5, 40–42). Aavasaksaa ei siten nähdä pelkästään matkailijoille tarkoitettuna kohteena, mutta matkailun heikkenemisen ja muuttoliikkeen myötä myös paikallisten ihmisten toiminta Aavasaksalla on vähentynyt.

Varsinaista matkailuelinkeinon ja -palveluiden olemassaoloa kuvataan vähän tai pikemminkin niitä ei mielletä varsinaisesti matkailupalveluiksi, vaan ne ovat virkistyspalveluja, jotka ovat myös paikallisten ihmisten käytössä: *vuosien varrella olen itse usein käyttänyt näitä kaikkia Aavasaksan vaaralla tarjolla olevia virkistyspalveluja (Kalevi 5, 38–39). Kyse ei ole vain matkailijoita tai turisteja varten rakennetuista palveluista, vaan ne on tarkoitettu kaikkien alueella olevien ja liikkuvien ihmisten käyttöön:*

*Ajan saatossa vaaran maisemaa on sitten rakenneltu ympäri-
vuotiseen virkistys käyttöön ihmisten toivomusten mukaisesti.
Nykyään siellä on mm. laskettelurinne hisseineen, runsaasti ma-
joitusmökkejä, katettu tanssipaiikka, ravintolatoimintaa, näköala-
torni, moottorikelkkareitit, avatut hiihtoladut, patikointipolkuja,
pitkospuin tehty kruununvuorenkierros ym. (Kalevi 4–5, 28–32.)*

Matkailijoita kirjoittajat ovat kohdanneet pääasiassa työn kautta ja asiakas-
palvelutilanteissa: *oli mielenkiintoista jutella erilaisten ihmisten kanssa ja
kertoa tarinoita (Salla 11, 18–19). Kokemukset ovat olleet pääasiassa posi-
tiivisia ja vahvistaneet paikka- ja kotiseutukokemusta (ks. luku 6). Ullalle
matkailijoiden kohtaaminen on ollut myös kasvamista ja erilaisuuden koh-
taamista: itse totuin olemaan erilaisten ihmisten kanssa tekemisissä (Ulla
3, 7). Toisinaan matkailijoiden käyttäytyminen suututti oikein, jos jotkut
ihmiset heittelivät roskia ympäriinsä, kun jouduimme itse korjaamaan ja
pitämään siisteydestä huolta (Ulla 3, 9–11).*

Yhtäältä matkailijoihin viitataan vaaran laella maisemia katsovina tu-
risteina. Tällöin kyse ei ole niinkään kohtaamisesta ja saman paikan jaka-
misesta, vaan erottautumisesta: *Pohjoispuolelta katsottuna Aavasaksa on
kauneimmillaan ja auringon laskiessa valo ja varjot antavat hurmaavan
kokemuksen jota turistit harvoin näkee. (Minä katson alhaalta ja matkai-
lijat vaaranpäältä).* (Tuija 9, 17–19.) Kirjoittajalle Aavasaksa näyttäytyy
maisemana, jota matkailijat eivät usein näe ja koe. Kyse voi olla yhtäältä
halusta pitää maisema omana ja matkailijoista erillään toisaalta mielikuva
potentiaalista, jota Aavasaksaan liittyy: siinä on vielä koettavaa ja nähtävää.
Kasvavissa ja kehittyvissä matkakohteissa paikallisväestöllä on usein omat
selviytymiskonstinsa säilyttää yksityisyys matkailusta huolimatta: paikal-
lisilla on omat piilopaikkansa esimerkiksi retkeilyyn, ja ”näitä paikkoja ei
tietenkään turisteilla paljasteta” (Palosaari 2009).

Kertomuksissa Aavasaksa nähdään hiipumisesta huolimatta potentiaalisena matkakohteena, jota halutaan kehittää matkailutarpeisiin: *toivon että Aavasaksa tulee koko maailman tietoon jossa voi ihastella kaunista maalaismaisemaa ja ihmetellä kun yölläkin on valoisaa ja aurinko paistaa* (Tuija 10, 25–26). Vetovoimatekijöinä nähdään erityisesti maisemat ja yötön yö sekä tapahtumat ja juhannus: *olishan se upeaa jos Aavasaksalla pidettäisiin yöttömän yön lentomäkikisat* (Tuija 9, 23). Kertomuksissa annetaan myös konkreettisia kehittämisideoita ja näkemyksiä siitä, mitä Aavasaksalla voisi tai tulisi tehdä: *olisi hienoa saada polkujen varteen jonkinlaiset veden pinnan korkeutta osoittavat taulut* (Kalevi 4, 15–16). Yksittäiset kehitysideat ja toivomukset liittyvät luontoon sekä tapahtumiin: *toivon, että Aavasaksalla voitaisiin järjestää vaikkapa erilaisia messuja ja kulttuuritapahtumia muulloinkin kuin kesällä* (Ulla 3, 20–21). Kertomuksissa ei vain tyydytä kuvailemaan olemassa olevaa, vaan siinä esitetään myös mielipiteitä ja ajatuksia, joita Aavasaksaan liittyy. Kertomuksissa ilmenee halu tuottaa ”oikeaa” tietoa, vaikuttaa ja purkaa tunteita (ks. Eskola 1998, 47–53; Karisto 2000, 17–20): *se Annikki Kariniemen patsas kissansa kanssa siellä näköalapaikan tuntumassa on mielestäni aivan törkeä, täysin sopimaton sinne* (Ulla 3, 16–17).

Kehittämishankkeista esiin nostetaan erityisesti mäkihyppyn lentomäkihanke. Kyse on Ylitornion kunnan vuonna 2007 esittämästä hankkeesta rakentaa Aavasaksalle katettu mäkiakeskus, joka palvelisi talviurheilua (mäkihyppy ja yhdistetty) sekä kesä- ja kulttuuritapahtumia (Junnonen 2007). Aihe on ajankohtainen ja kertomuksissa esitettiin näkemyksiä sekä hankkeen puolesta että vastaan: *Lentomäki (urheilukeskus) toisi Aavasaksalla uutta elämää ja myös ulkomaisten urheiluystävien vierailujen matkakohteeksi* (Tuija 9, 20–21). Kirjoittaja kuvaa hanketta kansainvälisyttä lisäävänä ja edistävänä sekä uuden elämän lähteenä. Kalevi puolestaan rinnastaa lentomäkihankkeen kunnan väkilukuun, joka on laskenut huolestuttavasti ja jonka kehitykseen tulisi reagoida. Toteutuessaan hanke loisi todennäköisesti alueelle paremmat elinolosuhteet ja vaikuttaisi siten kunnan väestö- ja muuttotilastoihin: *mäkihankkeen toteutumista ei ole kuitenkaan vielä täysin haudattu, vaan se on jätetty odottamaan parempia aikoja ja rahoittajia. Kunnan väkiluku on laskenut jo huolestuttavan alas alle 5000 hengen.* (Kalevi 6, 65–66.)

Aavasaksan lentomäkihanke nähdään positiivisena paitsi Aavasaksan myös laajemmin kunnan kannalta. Kertomuksissa Aavasaksasta luodaan Ylitornion kunnan keulakuvaa: *mielestäni Aavasaksa hyvin sopisi Ylitornion kunnan nimeksi* (Kalevi 4, 10–11), ja se nähdään voimavarana, jota ei hyödynnetä tarpeeksi: *toivoisin vaan että ihmiset osaisivat vielä enemmän hyödyntää Aavasaksan mahdollisuuksia työssään kuin vapaa-ajallaankin, sillä ei monessa kunnassa ole moista rikkautta!* (Salla 11, 21–22). Matkailu ja sen kehittäminen nähdään usein ratkaisuna taloudellisiin ja so-

siaalisiin ongelmiin etenkin syrjäseuduilla ja pienissä kunnissa. Tämä ei liity vain yksittäisiin ihmisiin, vaan kaikkeen matkailun kehittämiseen ja sen eri tasoihin: niin alueellisissa kuin valtakunnallisissa matkailustrategioissa matkailun kasvuun liitetään suuria odotuksia ja sitä pidetään itsestäänselvytenä, kun taas sen vaikutukset ja hyödyt jätetään usein reflektoimatta. Matkailu luo työpaikkoja, tuloja ja hyvinvointia, minkä vuoksi sitä on perusteltua harjoittaa kautta maan. Kehittämistyössä matkailu nähdään ainoastaan elinkeinona, joka on irrotettuna muista taloudenaloista ja sosiaalisesta järjestelmästä. (Saarinen 2007; Hakkarainen & Tuulentie 2008).

Jarkko Saarisen (2007, 47) mukaan alueellinen kehitys ja hyvinvointi sekä kestävä luonnon ja luonnonvarojen käyttö ovat asioita, joihin matkailun tulisi tukeutua yhdessä muiden elinkeinojen ja taloudenalojen kanssa. Jos matkailu nähdään ainoastaan päämääränä, on vaarana, että paikallisista ihmisistä ja paikallisuudesta tulee kehittämisen subjektin sijasta objekti. Jos matkailua tarkastellaan ainoastaan tuottoja ja voittoja tuottavana elinkeinona, se voi aiheuttaa ristiriitoja esimerkiksi maankäytön tai paikallisväestön elinolojen suhteen. Lapissa esimerkiksi matkailun suhde perinteisiin elinkeinoihin, kuten porotalouteen ja saamelaiseen kulttuuriin on aiheuttanut konflikteja maankäytön ja niihin liittyvien oikeuksien suhteen (ks. Länsman 2004).

Hyvistä vaikutuksistaan huolimatta matkailun eri muodot ja toimet myös hajottavat ja erottelevat; ne arvottavat ympäristöjä, alueita ja ihmisiä sekä muuttavat maisemia. Matkailu ei ole viatonta vaan koskettaa niin ihmisiä, ympäristöjä kuin kulttuurejakin. Matkailun lisääntyessä ekologisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden kysymykset ovat tulleet yhä tärkeämmiksi: taloudellisen kannattavuuden lisäksi täytyy suojella luontoa ja paikallisuutta, sen ihmisiä ja kulttuuria. Kestävä matkailu ei ole absoluuttinen tila vaan jatkuva prosessi kohti kestävämpää ja matkailuyrittämisen toiminnan uudelleen ajattelemista siten, että ympäristön laatu säilyy, paikallinen yhteisö hyötyy ja matkailija viihtyy. (Aronsson 2000.)

Aineistossa lentomäkihanke ja Aavasaksalla tapahtuva rakentaminen saavat vastustusta erityisesti ympäristötekijöiden suhteen: *en voi kuvitellaan, että sellainen kaunis vaaran rinne turmellaan, kun ei sitten enää koskaan palautuisi ennalleen* (Ulla 3, 14–15). Mäkikeskuksen rakentaminen edellyttäisi mittavia louhinta- ja maanmuokkaustöitä Aavasaksan vaaran koillisrinteellä, sillä suunnitteilla on, että vauhdinottotorni louhittaisiin kallion sisään ja alastulorinne katsomoineen katettaisiin (Junnonen 2007). Koska kyse ei ole uusiutuvasta luonnonvarasta, olisi muutos lopullinen eikä ympäristö Ullan sanoin *koskaan palautuisi ennalleen* (Ulla 3, 15). Suuriin rakennus- ja muutostöihin liittyy ymmärrettävästi huolta maisemasta myös silloin, kun hankkeeseen suhtaudutaan myönteisesti: *Katettu mäki sulautuu rinteeseen – niin ei heikentäisi Aavasaksan kauneutta (ainakin toivon niin)* (Tuija 9, 21–22). Aiemmin on käynyt ilmi, että Aavasaksalla on mer-

kitys myös yksilön identiteettiin elämäkerrallisena paikkana, minkä vuoksi Aavasaksan totaalinen muuttuminen tai poisottaminen vaikuttaisi ympäristön lisäksi myös yksilöön (ks. luku 6).

7.2 Huoli perinteiden jatkuvuudesta

Kehittämisen tarpeen ja mahdollisuuden ohella paikalliset ihmiset ovat huolissaan Aavasaksan maisemasta ja ympäristöstä. Vaaraa halutaan kehittää, mutta sen halutaan myös säilyvän luonnollisena.

Nyttemmin kun monet ihmiset haluaisivat sinne rakentaa hyppyrimäen, on se minulle kauhea ajatus. En voi kuvitellakaan, että sellainen kaunis vaaran rinne turmellaan, kun ei sitten enää koskaan palautuisi ennalleen. Haluan, että Aavasaksan luonto säilytetään luonnon tilassa ja ainoastaan luontopolkuja voidaan sinne rakentaa. (Ulla 3, 13–16.)

Kertomuksista ei käy ilmi ovatko kirjoittajat osallistuneet tai onko heillä ollut mahdollisuuksia osallistua Aavasaksaa koskevien asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon. Puhutaan *osallistavasta suunnittelusta*, jonka tavoitteena on huomioida ihmisten erilaiset tavoitteet, tarpeet ja arvot, ja ottaa paikalliset ihmiset mukaan matkailualueiden suunnitteluun. Näin ehkäistään konflikteja ja välitetään paikallinen tietotaito suunnitteluun. Myös lainsäädäntö edellyttää kansalaisten osallistumismahdollisuuksien turvaamistaan heidän elinympäristöään koskevissa asioissa. (Mettiäinen 2007, 13.)

Tutkimusten (Järviluoma 1993; Jokinen & Sippola 2007; Jokinen ym. 2009) mukaan paikallisväestön huolenaiheita matkailun ja matkailuelinkeinon suhteen ovat olleet erityisesti matkailun liiallinen ja liian nopea kasvu, pelkän rahan ajattelu, kausityöntekijöiden sosiaaliset olot sekä matkailuun vaikuttavat maailmanlaajuiset kriisit, kuten ilmastonmuutos ja sodat. Jo 1990-luvun alussa Jari Järviluoma (1993) tutki paikallisväestön asennoitumista ja suhtautumista matkailuun ja sen seurausvaikutuksiin Kolarin kunnassa, ja sai tutkimustuloksia, jotka pätevät tänäkin päivänä. Huolenaiheena on ollut niin 1990-luvulla kuin tänä päivänä matkailun kasvaminen ja laajeneminen. Matkailun kasvun rajoja on vaikea hahmottaa, sillä matkailun aiheuttamia muutoksia ympäristössä ei koeta merkittävinä, niihin sopeudutaan tai ne koetaan paikallisväestön keskuudessa myönteisinä, parantuneina palveluina. Nykyiseen tilanteeseen ollaan tyytyväisiä, mutta samalla sen koetaan saavuttaneen päämääränsä; matkailurakentamisen ja -kehittämisen ei haluta jatkuvan tai lisääntyvän. (Järviluoma 1993, Jokinen & Sippola 2007; Jokinen ym. 2009.)

Paikallisten ihmisten lisäksi myös matkailijat ovat huolissaan Lapin tunturikohteiden tulevaisuudesta, kasvusta ja jatkuvasta laajenemisesta. Kyse on paitsi vastuullisesta ja ekologisesta tavasta suhtautua ympäristöön ja matkailuun myös mahdollisuudesta kokea autenttista luontoa. Monille matkailijoille Lappi tarjoaa roskattomuutta, koskemattomuutta ja luontokokemuksia, joita kaupungissa tai asuinseuduilla ei voi enää kokea. Kaupunkiympäristön ja luonnon sekä eri tunturikohteiden välille tehdään eroa luonnon puhtauden, ruuhkattomuuden ja palvelujen suhteen, ja eri keskus-ten ominaispiirteet ovat muodostuneet vuosien myötä merkittäviksi useille matkailijoille. Ihmiset haluavat, että heille tutut ja ”omat” matkakohteet säilyvät samanlaisena, sellaisena kuin ne nyt ovat. Paikkojen merkitys ei rajoitu ainoastaan asuinpaikkaan vaan myös vapaa-ajan paikat muovaavat elämäntapamme ja valintojamme. (Tuulentie & Järviluoma 2005; Rantala 2009.) Matkailijan näkökulmasta Aavasaksa ei ole uhattuna, vaikka sen ympäristössä tapahtuisikin muutoksia. Matkailijan kokemuksia Aavasaksalla kuvaava Paulan kertomus ei ota kantaa esimerkiksi mäkihyppykeskuk-sen rakentamiseen vaan näkee Aavasaksan haavemaana ja paratiisina, joka säilyy hänen matkakohteenaan myös tulevaisuudessa: *jouluna & juhannuk-sena... Aina vaan Aavasaksan vaaralle* (Paula 1, 21).

Kansallisena suojelukohteena Aavasaksalla tapahtuvat rakennus- ja kun-nostustyöt ovat huomattavasti vähäisempiä kuin esimerkiksi Pohjois-Lapin hiihtokeskuksissa, jossa matkailukeskusten rakentaminen ja investoinnit ovat merkittäviä tekijöitä niin paikallisten ihmisten kuin matkailijoiden paikkasuhteen muotoutumisessa (Rantala 2009). Sama luonnollisuuden ja rakennetun, säilymisen ja kehittämisen vastakkainasettelu löytyy myös Kolilta, joka historialtaan ja olemukseltaan muistuttaa Aavasaksaa. Hannes Sihvo (2007) on jaotellut Kolin neljä maisema-semioottista ulottuvuutta, jotka kuvastavat myös Aavasaksalla olevia erilaisia intressejä. On olemassa *kotiseutu-Aavasaksa*, ajattomuus, joka kuvaa tornionlaaksolaisten maail-mankuvaa ja elinympäristöä, ja jonka vastakohtana on raha ja materiaali-suus. Yhtäältä Aavasaksa on *kulttuuri-Aavasaksa*, osa suomalaiskansallista yhteistä kulttuuritarjonnan merkityskenttää ja vertauskuva, mikä osaltaan tekee siitä *matkailu-Aavasaksan*. Se on myös *eko-Aavasaksa*, osa maa-ilmanperintöä, joka perustuu luonnontieteen ja ympäristötutkimuksen tuloksille. Viidentenä ulottuvuutena Sihvo (2007) esittää tulevaisuuden ulottuvuuden, jossa Koli ja myös Aavasaksa nähdään vetovoimaisena par-haimmillaan sellaisena, kuin Luoja se loi.

Erämaisyyden ja rakentamisen vastakkainasettelu on nähtävissä myös kertomuksissa: *haluan, että Aavasaksan luonto säilytetään luonnon tilas-sa ja ainoastaan luontopolkuja voidaan sinne rakentaa* (Ulla 3, 15–16). Se kuvaa problematiikkaa, joka matkailun hyväksyttävälle kasvulle asetetaan, tai jota pikemminkin ei osata määrittää: paikka halutaan yhtäältä säilyttää luonnon tilassa, sellaisena kuin se nyt on, toisaalta annetaan lupa luonto-

polkujen rakentamiseen. Keskusten ja kohteiden identiteettiä määritetään yhtäältä perifeerisenä, luonnontilaisena ja autenttisenä toisaalta globaalina kulutuskulttuurin areenana (Rantala 2009, 124).

Toisin kuin Yllästä ja Leviä koskevissa tutkimuksissa, joissa paikallisväestön mielestä paras tapa kehittää matkailukeskuksia tulevaisuudessa, olisi panostaa palvelujen ja tuotteiden laatuun ja monipuolisuuteen, nähdään Aavasaksan kehittäminen erityisesti matkailijamäärien ja volyymin kasvattamisena (ks. Jokinen & Sippola 2007; Jokinen ym. 2009). Tämä johtuu erityisesti siitä, että kotiseutuna (lapsuuden menetettynä paikkana) Aavasaksaan ovat kuuluneet kiinteästi muut ihmiset, siellä on käynyt paljon sekä matkailijoita että paikallisia ihmisiä. Paikka- ja kotiseutukokemus Aavasaksalla ovat syntyneet sosiaalisesti ja kollektiivisesti, juhannusta juhlistaessa ja lasketellessa. Kotiseutuun kohdistuva huoli heijastuu yhtäältä paikan luonnollisuuteen, ympäristön ja maiseman säilyvyyteen toisaalta perinteiden, saman kokemuksen, jatkuvuuteen sukupolvilta toisille, jolloin kyse ei ole vain tietystä paikasta, vaan myös laajemmin alueen ja yhteisön tulevaisuudesta: *toivottavasti saadaan taas elvytetyksi juhannus perinteet, että nykynuorillekin se Aavasaksa meinais sitä 'oikeaa' juhannusta, kuten minulle* (Eeva 8, 38–40). Kotiseudun jatkuvuuden edellytyksenä on paitsi fyysisen ympäristön ja maiseman autenttisuuden ja luonnollisuuden säilyttäminen, myös kotiseutukokemusta tuottavien perinteiden elvyttäminen. Eevan kokemuksen mukaista juhannusta ei voida sellaisenaan tuoda nykyhetkeen, eikä se liene itse kirjoittajan tarkoituksaan, vaan kyse on pikemminkin niiden puitteiden luomisesta, joissa kotiseutukokemus olisi mahdollista myös nykynuorille.

Kansanomaisen perinnekulttuurin katoamista koskevia uhkia ja mielikuvia on aina ollut olemassa. Ne kuuluvat yleisesti yhteiskunnallisten murrosaikojen kulttuurikuvaan, jossa ”perinteinen” ja ”alkukantainen” ovat aina katoamassa tarkastelijan aikaulottuvuudelta katsottuna. Yhteiskunnallisena ilmiönä paluuta menneisyyteen kuvataan kulttuurintutkimuksessa *antimodernismina*. Siinä on kyse uuden vastustamisesta, mutta myös laajemmin menneisyyden sosiokulttuuristen mallien ja piirteiden suosimisesta moderniin verrattuna. Siihen liittyy säilyttämisen ohella merkittävästi elvyttäminen, halu paitsi vaalia perinteitä myös palauttaa menneet elämäntapa tai sen osia nykyisyyteen. (Petrisalo 2001; 93, 114.)

Modernissa yhteiskunnassa matkailusta on tullut entistä merkittävämpi menneisyyden säilyttämisen, tuottamisen ja muuntamisen kanava. Matkailualalla perinteinen ja traditionaalinen merkitsevät yleensä tarkemmin täsmentämätöntä menneisyyttä, jotain vanhaa, jolla halutaan korostaa asioiden tärkeyttä, arvokkuutta ja pitkiä juuria, ei niinkään sitä ”miten asiat on (aina) tehty, ja miksi ne sen vuoksi tulee niin tehdä vastedeskin” (Petrisalo 2001, 124). Katriina Petrisalo (2001) on tutkinut perinnekulttuurin hyödyntämistä matkailuteollisuudessa Pohjois-Karjalassa sijaitsevassa

Rajahotelli Korpiselkä-talossa, jonka teemana on ortodoksis-karjalainen perinne-kulttuuri. Vuonna 1985 rakennetun matkailukeskuksen ohjelma-palveluihin liitettiin ortodoksiset hartaushetket ja ristisaatot, ja nämä mark-kinoitiin matkailijoille paikallisena ortodoksis-karjalaisena perinteenä. Kyläläiset eivät kuitenkaan tunnistanee eivätkä kokenee omikseen kaikkia ortodoksipapiston ”elvyttämiä” perinteitä, varsinkaan kun ne olivat risti-riidassa paikkoihin liittyvien muiden toimintojen, kuten alkoholitarjoilun ja tanssin kanssa. Kahden erilaisen perinteen kohtaaminen ja yhteensovit-taminen aiheuttivat ristiriidan ortodoksipappien ja kyläläisten näkemysten ja perinteiden välillä. (Petrisalo 2001, 102–103.) Perinteen tuottamisessa on pohdittava, kenen menneisyyttä maisemassa representoidaan ja miten (Raivo 1997). Kenen perinteitä elvytetään?

Aavasaksan matkailu on pitkälti perustunut maailmanmatkajien aloit-tamaan keskiyön ja maisemien palvontaan, joihin Aavasaksan tunnettuus on perustettu ja perustetaan, ainakin nimellisesti. Sakari Topelius loi ja määritteli jo 1800-luvun loppupuolella *Maamme kirjassaan* Aavasaksalle sen vetovoimaisuuden Suomen eteläisimpänä paikkana, jossa voi juhan-nuksena nähdä keskiyön auringon (Topelius 1981, 36). Kyse on samasta etelän ja pohjoisen välisestä raja-alueesta ja -paikasta, joka on tehnyt esi-merkiksi napapiiristä Rovaniemellä vetovoimaisen vierailukohteen ja jonka ympärille on rakennettu kokonainen pajakylä ja matkakohde jouluteemaa hyödyntäen. Ilman kaupallistumista tai syrjäisen sijainnin vuoksi tällaiset erityisen sijainnin omaavat paikat jäävät kuitenkin helposti ”ainoastaan” nähtävyyksiksi, joissa vierailevat vain satunnaiset ohikulkijat ja turistiryh-mät. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi Suomen keskipiste Piippolassa ja EU:n itäisin paikka Ilomantsissa, ja näihin voitaneen lisätä myös Aavasak-sa. (Löytynoja 2008, 27.)

Osmo Pekonen (2009) on tarkastellut Réginald Outhier’n Lapin mat-kaa ja elämää sekä erilaisten uskontojen kohtaamista 1700-luvun alun Tornionlaaksossa väitöskirjassaan *La rencontre des religions autour dy voyage de l’abbé Réginald Outhier en Suède 1737–1737* ja esittää alueen matkailun kehittämiseksi ja kansainvälisten matkailijoiden houkuttelemi-seksi tutkimusmatkailijoiden historiaan ja matkakuvauksiin perustuvaa kulttuurimatkailuverkoston rakentamista Tornionlaaksoon. Kirjoittajan mukaan tieteenhistorian ympärille voisi luoda vuosisatoja, kansakuntia ja uskontoja yhdistävän teeman, eräänlaisen matkailullisen pyhiinvaelluskoh-teen (pèlerinage touristique), joka olisi samalla sekä paikallinen että globaa-li ja joka olisi sopuosinnussa henkisten, kulttuuristen ja ekologisten arvojen kanssa (Pekonen 2009, 310). Tornionlaaksossa on jo lukuisia tutkimus-matkailijoiden matkaa ja työtä kuvaavia muistomerkkejä ja monumentteja, ja kirjoittajan mukaan seuraava askel tieteenhistorian ja varhaisten Lapin kävijöiden hyödyntämisessä ja tuotteistamisessa on matkailullisen (tieto) keskuksen rakentaminen. Kyse on paikallishistorian erityisyydestä ja esille-

tuomisesta, joka ei kuitenkaan korostu paikallisväestön kotiseutukuvassa. Jotta tietyt paikkaan liittyvät ominaisuudet voidaan kokea omiksi ja yhteisiksi tarvitaan mekanismeja, jotka luovat tietoisuutta ihmisten oman ja yhteisön olemisen alueellisesta luonteesta: ne pitää tuoda alueen asukkaiden tietoisuuteen (Paasi 1984, 114). Paikkoihin samaistumisen ja kiinnittymisen perustana on paikallisten käytäntöjen ja kuulumisuuden ilmeneminen (Giddens 1992, 109).

Aineistossa Aavasaksa nähdään hiipuneena, mutta potentiaalisena matkakohteena. Sen vetovoimatekijöitä ovat ensisijaisesti maisemat ja yön yö, joiden kehittämisen myötä Aavasaksa nähdään koko kunnan pelastajana, kulmakivenä ja hyvinvoinnin luojana. Kehittämisen tarpeen ja mahdollisuuksien ohella ilmenee myös huoli maisemasta ja ympäristöstä. Kotiseutuna Aavasaksan muuttumattomuus nähdään ensisijaisesti perinteiden jatkuvuutena: kävijämäärien tulee Aavasakalla lisääntyä, jotta myös tulevaisuuden sukupolvet voisivat kokea sen kotiseudukseen. Kotiseudun kokeminen muotoutuu erityisesti nostalgiana, lapsuuden ja nuoruuden kokemusten jatkuvuutena sukupolvilta toisille.

8 YHTEENVETO

Olen tarkastellut työssäni matkakohdetta kotiseudun kokemisen näkökulmasta. Pohdin tutkielmassani miten kotiseutu koetaan paikkana ja miten matkakohde koetaan kotiseutuna. Tutkimuksessani tuon esille kotiseutukokemuksen avulla paikallisväestön asenteita ja suhtautumista matkakohteeseen, matkailuun ja matkailuelinkeinoon. Tavoitteenani on ollut tuoda esille kotiseudun näkökulma matkailun sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyiden kehittämiseen ja paikallisten ihmisten ja paikallisuuden huomioimiseen.

Tarkastelen kotiseutukokemuksia Ylitornion kunnassa sijaitsevalla Aavasaksan vaaralla, joka on Lapin vanhin matkakohde ja kansallismaisema. Keräsin kirjoituspyynnön avulla entisiltä ja nykyisiltä ylitorniolaisilta Aavasaksaa koskevia kertomuksia, joista analysoin erilaisia teemoja, säännönmukaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä juonta narratiivisen analyysin avulla. Tarkastelin mitä ja miten kertomuksissa kerrotaan ja kuvataan Aavasaksaa ja mitkä ovat kertomuksen tavoitteet. Tarkastelin myös kertomusten rakennetta ja juonta kotiseutukertomuksen hahmottamiseksi.

Aineistossa kotiseutukokemus hahmottui nostalgisina, lapsuuteen ja nuoruuteen perustuvina kokemuksina ja muistoina, joissa keskeistä ovat olleet muut ihmiset. Erityisesti Aavasaksan juhannus hahmottui kirjoittajien voimakkaana omakohtaisena ja kollektiivisena kokemuksena, joka muistetaan ja jota muistellaan. Myös Aavasaksan luonto sekä laskettelu-mahdollisuudet muodostivat tärkeän paikkasuhteen Aavasaksalle. Juhannus ja laskettelu ovat merkittäviä yksilöllisiä, mutta samalla yhteisöllisiä kotiseutukokemuksia.

Kertomuksissa Aavasaksa hahmottui ja rajoittui koskemaan vaaraa; sen rajoja hahmoteltiin yhtäältä luonnonpiirteiden toisaalta sen ulkopuoliseen suhteutettavan erityisyyden kautta. Pienten etäisyyksien vuoksi erityisesti Kruununpuistossa tapahtuva liikkuminen ja oleminen perustuvat rakennettujen reitistöjen ja nähtävyyksien varaan; tapahtumapaikat ja kulkureitit ovat samoja, olipa kyseessä kotiseutu tai matkakohde. Niillä on merkitystä erityisesti eri suuntiin avautuvien näköalojen suhteen. Vaaran rinteiltä kuvatut paikat ovat abstrakteja ja niihin liittyi kirjoittajilla voimakkaita subjektiivisia kokemuksia. Tänä päivänä Aavasaksa on harrastuspaikka, kaunis maisema sekä henkisesti voimia antava. Se on myös kotiseutunähtävyys,

jota esitellään vieraille ja josta ollaan ylpeitä.

Kertomuksissa on havaittavissa perinteinen tapa kokea paikka muuttumattomaksi ja ajattomaksi. Myöhempiä, usein aikuisuudessa tapahtuneita vierailuja verrataan niihin kokemuksiin, joita kirjoittajalla on ollut Aavasaksasta nuoruudessa ja lapsuudessa. Tämä ”uudelleenvierailu” on tuottanut useimmiten pettymyksen: paikka on muuttunut. Kyse ei kuitenkaan ole niinkään paikan fyysisestä muuttumisesta, kuten rakentamisen myötä tapahtuneista ympäristömuutoksista, vaan siitä, että uusi kokemus ei vastaa niitä muistoja ja kokemuksia, joita kokijalla on ollut ennestään. Paikan tunnelma on muuttunut. Tapamme käsittää ja kokea paikka syntyvät varhain, mutta jälkeenpäin ne muuttuvat vain vähän. Palatessamme tietyille paikoille, toivomme ja uskomme niiden olevan ennallaan ”kuin silloin ennen”. Erityisesti kotiseutuun ja kotiin liittyy vahva ajatus muuttumattomuudesta ja pysyvyydestä, mitä ikinä maailmassa tai meissä itsessämme tapahtuu. Tähän vaikuttaa myös Aavasaksan fyysinen olemus paikallaan pysyvänä vuorena ja vaarana, joka tukee illuusiota paikan muuttumattomuudesta. Samalla se mahdollistaa sen kokemiseen kiinteästi yhteydessä olevan nousemisen ja laskeutumisen kokemuksen jatkuvuuden.

Kirjoittajat kuvaavat Aavasaksaa historiallisena matkakohteena, jonka suosio on kuitenkin viimeisten vuosikymmenien aikana hiipunut. Kyse ei ole vain matkailijoiden vähenemisestä, vaan myös paikallisväestön ja väkimäärän vähenemisestä alueella, minkä vuoksi Aavasaksan käyttö on vähentynyt. Aavasaksassa nähdään kuitenkin potentiaalia ja sitä halutaan kehittää: se nähdään tärkeänä kunnan kulmakivenä ja hyvinvoinnin luojana. Kehittämisen tarpeen ja mahdollisuuden ohella ilmenee myös huoli ympäristöstä. Mittavien rakennushankkeiden suhteen ollaan epäileväisiä, sillä Aavasaksa halutaan pitää luonnollisena ja kauniina maisemana. Luonnollisuuden ja rakentamisen vastakkainasettelu on paikallisväestön keskuudessa yleistä. Kasvun rajat ovat vaikeasti määriteltävissä ja hahmoteltavissa: paikallisväestö on tyytyväinen vallitsevaan tilanteeseen, mutta matkailun ei haluta nykyisestä kasvavan tai lisääntyvän.

Aavasaksaan koti- ja asuinseutuna liittyy huoli sen täydellisestä sammumisesta. Aavasaksan (matkailun) kehittämisessä ei ole kyse ainoastaan vaurauden tuottamisesta, vaan se nähdään merkittävänä tekijänä kotiseudun jatkuvuuden ylläpitäjänä ja mahdollistajana. Huoli ei siten kohdistu vain ympäristöön ja luontoon, vaan myös siihen, että nykynuoriso ja tulevaisuuden sukupolvet voisivat kokea Aavasaksan kotiseudukseen. Siihen tarvitaan kokemuksia, joissa aika, lapsuus ja nuoruus kohtaavat fyysisen paikan ja sen tunnelman, ja joissa subjektiivinen yhdistyy kollektiiviseen. Sen lisäksi, että kotiseutua ei voi helposti tavoittaa tai löytää uudelleen, on sen koko olemassaolo kyseenalaistettu: mikäli nykynuoriso ei saa vahvoja, muistamisen arvoisia kokemuksia kotiseudulta, ei heillä ole mitään mitä muistella ja kaivata myöhemmin.

Kotiseutukertomus on osaltaan pyrkimystä luoda jatkuvuutta kotiseudun kokemiselle tuomalla esille sitä, mikä paikassa on tärkeää. Yhtäältä se jatkaa nähtävyyksiin, maisemiin, identiteettisymboleihin, kollektiivisiin muistoihin ja käsityksiin perustuvaa paikallisen ja kansallisen tarinan kerontaa. Kirjoituspyynnöllä kerätyt kertomukset, joissa paikalliset ihmiset voivat vapaasti kuvata paikkaan liittyviä kokemuksia, muistoja, näkemyksiä ja merkityksiä sopii erilaisten paikkojen kohtaamisten ja suhteiden tarkasteluun. Aineistoperustainen metodologia tuo esiin sekä henkilökohtaisia ja kollektiivisia paikkakokemuksia ja -suhteita, sitä mikä paikassa on tärkeää paikallisille ihmisille että asenteita ja asennoitumista matkailuelinkeinoa kohtaan.

Lisääntynyt liikkuvuus, globalisaatio ja kansainvälistyminen nähdään paikkamerkityksiä ja -suhteita, kotiseutuja, heikentävänä ja jopa tuhoavana *mobiilikulttuurina*, jossa muutokset ovat yhä moniulotteisempia, nopeampia ja laajempia (ks. Naukkarinen 2006). Kotiseutu on liitetty vahvasti maaseutuun, mutta tulevaisuudessa kotiseutukokemuksen ja -kertomuksen näyttämöinä eivät ehkä olekaan vuoret tai vaarat, vaan kenties kaupunkikujat tai -kellarit. Kotiseudun ja sen kaipuun perustana oleva muutos on moderniin siirryttäessä kohdistunut niin elinolosuhteisiin, työhön, aikaan kuin liikkumiseen. Jo nyt olemme kulkeneet pitkän matkan tehdastyöstä palvelu- ja tietotyöhön, lähiöistä virtuaalimaailmoihin ja etelänmatkoista avaruusmatkoihin. Milloin alamme kaivata yksinkertaista liukuhihnatyötä vastapainona aivonystyröitä ja -hermoja ärsyttävälle emotionaalille ja tietotyölle? Kuinka kauan yhteiskunnan ja yksilön juurten voi katsoa olevan lapsuuden maalaiselämässä, jos ja kun yhä suurempi osa suomalaisista asuu kaupungeissa? Mitä me tulevaisuudessa kaipaamme, kun maata rai-vanneet isovanhempamme ja heidän muistonsa ovat poissa, kun musiikki-soittimet eivät enää kykene soittamaan kaihoisia kotiseutusäveliä sisältäviä cd:tä tai kun ainoat tuntemamme henkilöt ovat *avataria*, käyttäjien valitsemia visuaalisia hahmoja? Kysymys kotiseudusta, matkakohteesta tai niiden välisistä rajoista ei kiinnity paikkoihin sinänsä, vaan tapaan ymmärtää ja käsittää paikka. Emme ole menettäneet kotiseutua kokonaan, mutta se ei myöskään pysy samanlaisena; se pitää tuottaa yhä uudelleen jonakin erilaisena. (Veijola 2006, 94.) Tulevaisuudessa voi olla tarpeen käsitteellistää kotiseutu uudelleen.

Aavasaksaan liittyvät kotiseutukokemukset perustuvat paikan fyysisen olemuksen, tunnelman ja ihmisten kohtaamiseen ja yhteen kietoutumiseen. Paikka on erilaisten sosiaalisten suhteiden kohtaamispaikka, jonka erityisyyttä ei tuota ainoastaan sen pitkä sisäiseksi nähty historia. Paikoilla ei ole yhtä, ainutlaatuista identiteettiä, vaan ne ovat täynnä sisäisiä konflikteja. Kaikki paikan menneisyyteen, perinteen luonteeseen, kehityssuuntiin ja tulevaisuuteen perustuvat suhteet ovat vuorovaikutuksessa paikan kasautu-

neen historian kanssa ja saavat tästä vuorovaikutuksesta uutta erityisyyttä. (Massey 2008, 28.)

Ulospäin suuntautunut paikan tuntu, joka sisältää tietoisuuden paikan yhteyksistä muuhun maailmaan ja yhdistää myönteisellä tavalla globaalin ja paikallisen luo edellytykset kotiseudun kokemiselle ja jatkuvuudelle myös tulevaisuudessa. (Massey 2008, 30–31.) Aavasaksa voi toimia tulevaisuudessa kotiseutuna nuorille ja siellä nuoruuden viettäneille, jos se ymmärretään ja tuotetaan suhteessa laajempien ja paikallisten sosiaalisten suhteiden sekoituksen polttopisteenä. Juuri tämä sekoitus voi tuottaa yhdessä paikassa vaikutuksia, jotka muutoin eivät olisi toteutuneet. Paikan erityisyys ja identiteetti muodostuvat hetkissä, joissa sosiaaliset suhteet ja ymmärrysten verkostot kohtaavat. Kyse on tiettyjen sosiaalisten vuorovaikutusten samanaikaisesta rinnakkain asettumisesta sekä tämän kaiken tuottamista vaikutuksista. (Massey 2008; 29, 144.)

Tätä vaihtoehtoista tapaa käsittää paikka voidaan soveltaa myös matkakohteena olevan paikan suunnittelemisessa ja kehittämisessä. Sen sijaan, että paikan vetovoimaisuus perustettaisiin yhteen paikan ominaisuuteen tai piirteeseen, kuten paikallishistoriaan, voidaan matkakohteen erityisyys luoda erilaisten suhteiden yhteenkietoutumisesta. Paikan avoimuutta ja havoittuvuutta ei pitäisi liittää toisiinsa, sillä se saa kaiken uuden ja muutoksen tuntumaan pelottavalta; matkakohteita ei pitäisi nähdä rakentamisen ja erämaisyyden vastakkainasetteluna, vaan näiden erilaisten sosiaalisten suhteiden ainutlaatuisena risteytyksenä.

Kiitokset

Kiitän matkailun kulttuurintutkimuksen professori Soile Veijolaa työni kommentoinnista ja kannustavasta ohjauksesta. Kiitän työni lukemisesta ja kommenteista myös tutkielman toista tarkastajaa taidehistorian professori Tuija Hautala-Hirviojaa. Suuret kiitokset haluan esittää myös *Meän Tornionlaakson* -toimitukselle hyvästä yhteistyöstä aineistonkeruussa sekä opiskelutovereille ja ystäville tuesta kirjoitustyöni aikana.

Kirjallisuus

- Angeria, Mervi; Jokela, Sanna & Leinonen, Taija (2006) Mitä aistimaisema tarkoittaa? Teoksessa Haanpää, Minni & Veijola, Soile (toim.) *Hiljaisuuden tuotteistaminen Lapin matkailussa*. Monitieteinen proseminarityö. Lapin yliopisto/LEO, Rovaniemi.
- Apo, Satu (1990) Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki. 62–80.
- Aronsson, Lars (2000) *The Development of Sustainable Tourism*. Continuum, London.
- Barthes, Roland (1994) *The Semiotic Challenge*. University of California Press, Berkeley.
- Bruner, Jerome (1986) *Actual Minds, Possible Words*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Dyer, Richard (1997) *White*. Routledge, London.
- Erkkilä, Raija (2008) Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 195–227.
- Giddens, Anthony (1992) *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press, Stanford.
- Hakkarainen, Maria & Tuulentie, Seija (2008) Tourism's role in rural development of Finnish Lapland: interpreting national and regional strategy documents. *Fennia* 186:1. 3–13.
- Hall, Stuart (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Vastapaino, Tampere.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Suom. Koivisto, Juha. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Gummerus, Jyväskylä. 85–130.
- Heikkinen, Reijo (2003) *Aavoja ja vaaroja. Eino Leino ja kotiseutu*. Otava, Keuruu.
- Hirn, Sven (1987) Suomi matkailumaana vuoteen 1887. Teoksessa Hirn, Sven & Markkanen, Erkki *Tuhansien järvien maa: Suomen matkailun historia*. Matkailun edistämiskeskus, Helsinki. 8–142.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki.
- Husu, Milja; Tarkoma, Elise & Vuorijärvi, Aino (2000) *Ammattisuomen käsikirja*. WSOY, Porvoo.
- Häkli, Jouni (2004) *Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen*. Vastapaino, Tampere.

- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Häyrynen, Maunu (2004) Maisemantutkijan kotiseutu. Teoksessa Granö, Päivi; Suominen, Jaakko & Tuomi-Nikula, Outi (toim.) *Koti. Kaiho, paikka, muutos*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Gummerus, Jyväskylä. 55–68.
- Häyrynen, Maunu (2005) *Kuvitettu maa. Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentuminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 834. Frenckelin kirjapaino, Espoo.
- Hyvärinen, Matti (1998) Lukemisen neljä käännettä. Teoksessa Hyvärinen, Matti (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Vastapaino, Tampere. 311–366.
- Ingold, Tim (2000) *The Perception of the Environment*. Essays on livelihood, dwelling and skill. Routledge, London.
- Johnson, Jerry D. & Snepenger, David J. (2006) Residents' Perceptions of Tourism Development over the Early Stages of the TALC. Teoksessa Butler, Richard W. (toim.) *Applications and Modifications. The Tourism Area Life Cycle Vol 1*. Cromwell Press, Clevedon. 222–237.
- Jokela, Timo (1999) Katse maiseman kaipuuseen. Teoksessa Jokela, Timo (toim.) *Tunturi taiteen ja tieteen maisemissa*. Taiteiden tiedekunnan julkaisuja, C 12. Lapin yliopisto, Rovaniemi. 12–17.
- Jokinen, Eeva & Veijola, Soile (1997) The Disoriented Tourist. Teoksessa Rojek, Chris & Urry, John (toim.) *Touring Cultures: transformations of travel and theory*. Routledge, London. 23–51.
- Jokinen, Eeva & Veijola, Soile (2003) Mountains and Landscapes. Towards Embodied Visualities. Teoksessa Lübbren, Nina & Crouch, David (toim.) *Tourism and Visual Culture*. Berg Publishers. 259–278.
- Jokinen, Jaana (2000) *Auringon valtakunta. Aavasaksan maiseman muuttuvat merkitykset*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Jokinen, Mikko & Sippola, Salla (2007) Social sustainability at tourist destinations - local opinions on their development and future in northern Finland. Teoksessa Jokimäki, Jukka; Kisanlahti-Jokimäki, Marja-Liisa; Tuulentie, Seija; Laine, Kari & Uusitalo, Maija (toim.) *Environment, Local Society and Sustainable Tourism*. Arctic Centre Reports 50. Painatuskeskus Finland, Rovaniemi. 89–100.
- Jokinen, Mikko; Mettiäinen, Ilona; Sippola, Salla & Tuulentie, Seija (2009) Sosiaalinen kestävyys muuttuvissa matkailukylissä: Paikallisia näkemyksiä kehityksestä. Teoksessa Tuulentie, Seija (toim.) *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. Gummerus, Jyväskylä. 60–85.
- Järviluoma, Jari (1993) *Paikallisväestön asennoituminen matkailuun ja sen seurausvaikutuksiin - esimerkkinä Kolarin kunta*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Kaes, Anton (1989) *From Hitler to Heimat. The Return of History as Film*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Kallio, Minka (1993) Siirtolaisuus paikkakokemuksena: tutkimuksen mahdollisuuksia ja rajoja. Teoksessa Karjalainen, Pauli Tapani (toim.) *Maantieteen maisemissa. Aiheita kulttuurimaantieteen alalta*. Tiedonantoja 25, Joensuu yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Joensuu.

- Karisto, Antti (toim.) (2000) *Suomalaiselämää Espanjassa*. Gummerus, Jyväskylä.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1987) *Ympäristön eletty mieli*. Tiedonantoja 2, Joensuu yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Joensuu.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1988) Lähtökohtia siirtokarjalaisten paikkakokemusten tutkimiseksi. Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.) *Tutkielmia sodanjälkeisestä asutustoiminnasta Suomessa. Jyväskylän yliopistossa marraskuussa 1987 pidetyn tutkijaseminaarin esitelmät*. Jyväskylän yliopisto, historian laitos, Suomen historian julkaisuja 13.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997) Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere. 227–241.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2004) Ympäristö ulkoa ja sisältä. Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa Mäntysalo, Raine (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Gummerus, Jyväskylä. 49–68.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2006) Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Knuuttila, Seppo; Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Gummerus, Jyväskylä. 83–92.
- Keskitalo-Foley, Seija (2004) *Kohti kuulumisen maisemia. Toimijuuden tilat ja paikat lappilaisen maaseudun naisten elämäkerroissa*. Acta Universitatis Lapponiensis 78. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kietäväinen, Asta (2009) *Metsään raivatut elämänpolut. Toimijuus ja identiteetti asutustilallisten elämäkertomuksissa*. Acta Universitatis Lapponiensis 158. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kivelä, Anne (2004) *Suo vetää puoleensa. Esteettisen suokokemuksen mahdollisuudet matkailussa*. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 7. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Kostiainen, Auvo; Ahtola, Janne; Koivunen, Leila; Korpela, Katariina & Syrjämaa, Taina (2004) *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 977. Saarijärven Offset, Saarijärvi.
- Kotkavirta, Jussi (2002) Kokemuksen ehdot ja hahmot: Kritik der reinen Vernunft ja Phänomenologie des Geistes. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch, Erna (toim.) *Kokemus*. Acta Philosophica Tampereensis vol. 1. Tampereen yliopistopaino, Tampere. 15–36.
- Kukkonen, Pirjo (2007) Nostalgian semiosis. Keveyden ja painon dialogeja. Teoksessa Rossi, Riikka & Seutu, Katja (toim.) *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1137. Helsinki. 13–50.
- Labov, William (1972) *Language in the inner city. Studies in the black english vernacular*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Leskinen, Tutta (2006) *Kotiseudun transformaatio matkakohteeksi. Esinemuistojen kertomusanalyysi*. Lapin yliopiston matkailun ja kauppatieteiden tiede-

- kunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 8. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Lindqvist, Maritta (2002) Saaristo matkailutuotteena. Teoksessa Nurminen, Hannu (toim.) *Elämää ja elämyksiä saaristossa. Näkökulmia kestävään matkailuun*. Kirja-Aurora, Turku. 135–152.
- Lüthje, Monika (2005) *Se mukava maaseutu siellä jossain. Maaseutumatkailu kokemusten, mielikuvien ja markkinoinnin kohteena*. Acta Universitatis Lapponiensis 91. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Löytynoja, Tanja (2008) The development of specific locations into tourist attractions: cases from Northern Europe. *Fennia* 186: 15–29.
- Länsman, Anni-Siiri (2004) *Väärtisuhteet Lapin matkailussa: kulttuurianalyysi suomalaisen ja saamelaisten kohtaamisesta*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- MacCannell, Dean (1976/1989) *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. Shoken Books, Clinton, Massachusetts.
- Markkanen, Erkki (1987) Harvojen harrastuksesta kansan huviksi 1887–1987. Teoksessa Hirn, Sven & Markkanen, Erkki *Tuhansien järvien maa: Suomen matkailun historia*. Matkailun edistämiskeskus, Helsinki. 148–371.
- Massey, Doreen (1995) The Conceptualization of Place. Teoksessa Massey, Doreen & Jess, Pat (toim.) *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*. Open University, London.
- Massey, Doreen (2003) Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Gummerus, Jyväskylä. 51–81.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere.
- Mettiäinen, Ilona (2007) *Tunturilaidan kylästä matkailukeskukseksi. Paikallisten toimijoiden näkökulmia Ylläksen ja Levin matkailukeskusten kehittymiseen ja vuorovaikutteiseen suunnitteluun*. Matkailualueet maisemalaboratoriona – Työvälineitä kestävä matkailun edistämiseen (LANDSCAPE LAB) -hanke. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- Mäkinen, Vesa (1983) Suomen Lapin matkailun synty. Teoksessa Linkola, Martti toim. *Lappi*, osa 1. Karisto, Hämeenlinna. 163–178.
- Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki. 41–61.
- Naukkarinen, Ossi (2006) *Kulkurin kaleidoskooppi. Suomalaisen mobiilikulttuurin anatomiaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1053. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Ollila, Anne K. (2008) *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Paasi, Anssi (1984) Alueellinen identiteetti ja siihen vaikuttavat tekijät - esimerkkinä alueellinen kirjallisuus. *Terra* 96(2): 113–120.
- Palosaari, Noora (2009) Paikallinen silmäpari matkailua tarkastelemassa. Teoksessa Tuulentie, Seija (toim.) *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. Gummerus, Jyväskylä. 54–59.
- Pekonen, Osmo (2009) *La rencontre des religions autour du voyage de l'abbé Reginald Outhier en Suède en 1736–1737*. Thèse doctorale, Université de Laponie.

- Petrisalo, Katriina (2001) *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurin hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 802. Haka-paino, Helsinki.
- Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa Hatch, J. Amos & Wisniewski, Richard (toim.) *Life History and Narrative*. Qualitative Studies Series. The Falmer Press, London. 5–23.
- Raivo, Petri (1997) Kulttuurimaisema: alue, näkymä vai tapa nähdä. Teoksessa Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere. 193–210.
- Raivo, Petri J. (2004) Historialliset maisemat ja maantieteellinen muisti – Näkökulmia sotahistorian sijainnilliseen representaatioon. Teoksessa Mäntysalo, Raine (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Gummerus, Jyväskylä. 141–164.
- Rantala, Outi (2009) Lomalla luonnossa: Tunturikeskus matkailijan paikkana. Teoksessa Tuulentie, Seija (toim.) *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. Gummerus, Jyväskylä. 108–130.
- Relph, E (1976/1986) *Place and placelessness*. Pion, London.
- Ricoeur, Paul (1984) *Time and Narrative. Vol 1*. University of Chicago Press, Chicago.
- Riessman, Catherine Kohler (2008) *Narrative Methods for the Human Science*. Sage, London.
- Rose, Gillian (1995) Place and Identity: a Sense of Place. Teoksessa Massey, Doreen & Jess, Pat (eds.) *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*. Open University, London.
- Saarenheimo, Eero (1988) *Retki Euroopan ääreen. Giuseppe Acerbi ja hänen Lapin-matkansa 1799*. Otava, Keuruu.
- Saarinen, Jarkko (2007) Tourism in Peripheries: the Role of Tourism in Regional Development in Northern Finland. Teoksessa Müller, Dieter K. & Jansson, Bruno (toim.) *Tourism in peripheries. Perspectives from the Far North and South*. CAB International, Athenaeum Press, Gateshead. 41–52.
- Saarnisto, Matti (1991) Tornionlaakson geologiset vaiheet. Teoksessa Hederyd, Olof; Alamäki, Yrjö & Kenttä, Matti (toim.) *Tornionlaakson historia I. Jääkaudelta 1600-luvulle*. Tornionlaakson kuntien historiankirjatoimikunta. Malungs Boktryckeri, Malung. 11–42.
- Sihvo, Hannes (2007) Koli – suomalainen kansallismaisema. Teoksessa Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.) *Maiseman kanssa kasvokkain*. Maahenki, Helsinki. 198–206.
- Sironen, Esa (1993) Laajavuoren maisemaa lukiessa. Teoksessa Sironen, Esa (toim.) *Ryhtilästä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaisemaa ennen ja nyt*. LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 83. Gummerus, Jyväskylä. 149–226.
- Snellman, Tarja (1996) Kehollisen paikkakokemuksen tulkintoja. *Alue ja ympäristö* 25(2). Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos sekä Maantieteen laitos. Joensuu. 54–60.

- Tani, Sirpa (1995) *Helsinki-elokuvien mielenmaisemat - maantieteellisiä tulkintoja*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 14. Paintmedia, Helsinki.
- Tani, Sirpa (1997) *Maantiede ja kuvien todellisuudet*. Teoksessa Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere. 211–226.
- Tolska, Timo (2002) *Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitely*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 178. Yliopistopaino, Helsinki.
- Tuan, Yi-Fu (1974) *Topophilia: a study of environmental perception, attitudes and values*. Prentice Hall, New Jersey.
- Tuan, Yi-Fu (2005) *Paikan taju: aika, paikka ja minuus*. Teoksessa Knuuttila, Seppe; Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Gummerus, Jyväskylä. 15–30.
- Tuhkunen, Anne (2007) *Between Location and a Sense of Place. Observations Regarding Young People's Migration Alacrity in Northern Europe*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 590. University of Tampere, Tampere.
- Tuomi-Nikula, Outi; Granö, Päivi & Suominen, Jaakko (2004) "Oma koti kullankallis" – johdannoksi. Teoksessa Granö, Päivi; Suominen, Jaakko & Tuomi-Nikula, Outi (toim.) *Koti. Kaiho, paikka, muutos*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Gummerus, Jyväskylä. 7–12.
- Tuovinen, Pentti (1992) *Ympäristökuva ja symboliikka. Ympäristökuvan ja siihen liittyvien merkitysten analysointimetodiikasta*. Yhdyskuntasuunnittelun julkaisuja A 20. Yhteiskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Tuulentie, Seija & Järviluoma, Jari (2005) *Erottuvat tunturit*. Tuulentie, Seija & Järviluoma, Jari (toim.) *Erottuvat tunturit. Pallaksen ja Ylläksen alueelliset identiteetit matkailijoiden ja yrittäjien puheessa*. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 3. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- Tuulentie, Seija (2007) *Local participation as a prerequisite for socially sustainable tourism: Case studies from Ylläs and Levi ski resorts in northern Finland*. Teoksessa Jokimäki, Jukka; Kisanlahti-Jokimäki, Marja-Liisa; Tuulentie, Seija; Laine, Kari & Uusitalo, Maija (toim.) *Environment, Local Society and Sustainable Tourism*. Arctic Centre Reports 50. Painatuskeskus Finland, Rovaniemi. 75–88.
- Urry, John (1996) *How societies remember the past*. Teoksessa Macdonald, Sharon & Fyfe, Gord (toim.) *Theorizing Museums*. Blackwell, Oxford. 45–68.
- Urry, John (1990/2002) *The Tourist Gaze*. Sage, London.
- Veijola, Soile (2006) *Heimat Tourism in the Countryside: Paradoxical Sojourns to Self and Place*. Teoksessa Minca, Claudio & Oakes, Tim (toim.) *Travels in Paradox*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham. 77–97.
- Viitanen, Marika (2005) *"Olisitko valmis jakamaan kokemuksiasi minulle?" Tutkielmantekijöiden ilmoitukset*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Vilkko, Anni (1997) *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kertonta ja luenta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 663. Tammerpaino, Tampere.

Muut lähteet

- Aavasaksan Lappi. Viitattu 3.8.2009. Saatavilla internetistä: <http://www.aavasaksa.fi>.
- Arctic-circle. Viitattu 3.8.2009. Saatavilla internetistä: <http://arctic-circle.net>.
- Inha, I. K. (1909) *Suomen maisemia*. WSOY, Porvoo.
- Junnonen, Tapio (2007) Aavasaksan mäkikeskus – esiselvitys. Viitattu 3.8.2009. Saatavilla Internetistä: <http://www.ylitornio.fi/web/index.php?id=430>.
- Kalliokoski, Soile (2007) Aavasaksan juhannusjuhlat. Viitattu 3.8.2009. Saatavilla Internetistä: <http://www.aavasaksa.fi/?deptid=24161>.
- Krohn, Leena (1989) *Rapina ja muita papereita*. WSOY, Porvoo.
- Maupertuis, Pierre Louis Moreau (1977) *Jordens figur*. Käännös Hellant, Anders. Tornedalica 23, Luleå.
- Skjöldebrand, A. F. (1986) *Piirustusmatka Suomen halki Nordkapille 1799*. Suom. Hakulinen, Kerkko. WSOY, Porvoo.
- Tilastokeskus. Väestö iän ja sukupuolen mukaan 1980–2008. Päivitetty 27.3.2009.
- Topelius, Sakari (1875/1981) *Maamme kirja*. WSOY, Porvoo.
- Valtavaara, Marjo (2003a) Ikivanha juhannuskohde. Helsingin Sanomat 18.7.2003.
- Valtavaara, Marjo (2003b) Aavasaksa nousi maineeseen aurinkovaarana. Juhannusjuhlissa vaara peittyi ihmismereen, jyrkänteeltä putosi vain yksi poro. Helsingin Sanomat 18.7.2003.

Liite 1.

Kirjoituspyyntö.

Millainen on sinun Aavasaksasi?

Opiskelen Lapin yliopistossa matkailututkimusta ja teen pro gradu -tutkielmaani kotiseudun ja matkakohteen välisistä suhteista.

Tutkielmaani varten pyydän Sinua kertomaan suhteestasi Aavasaksaan. *Mitä Aavasaksa merkitsee sinulle, vai onko sillä sinulle mitään merkitystä?*

Kaikenlaiset kirjoitukset, ajatukset, mielipiteet ja muistelut ovat tervetulleita. Voit kirjoittaa nimettömänä. Liitä kuitenkin mukaan tieto iästäsi, sukupuolestasi ja asuinpaikastasi. Kaikki kirjoitukset käsitellään luottamuksellisesti. Kiitos avustasi!

Ystävällisin terveisin

Mervi Angeria

Kirjoitukset 9.4.2009 mennessä alla olevaan osoitteeseen tai sähköpostiin:

Mervi Angeria
Väylätie 49 c 3
96300 Rovaniemi

mangeria@ulapland.fi